

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
EVLİLİK VE AİLE PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**10-12 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN
EVLİLİK ÇATIŞMASI ALGISI, SALDIRGANLIK VE
DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Mehmet DEMİR**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ**

Yüksek Lisans Tezi

**Haziran 2018
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
EVLİLİK VE AİLE PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI**

**10-12 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN
EVLİLİK ÇATIŞMASI ALGISI, SALDIRGANLIK VE
DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Mehmet DEMİR**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ**

**Haziran 2018
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mehmet DEMİR

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: 10-12 Yaş Arasındaki Çocukların Evlilik Çatışması Algısı, Saldırganlık ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin incelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 69 sayfalık kısmına ilişkin 26/06/2018 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % 18'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 26/06/2018

Adı Soyadı : Mehmet DEMİR
Öğrenci No : 4039050011
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Bilim Dalı : Evlilik ve Aile Psikolojisi
Program Adı :

Danışman: Adı/İmza
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ

Öğrenci Adı/İmza
Mehmet DEMİR

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“10-12 Yaş Arasındaki Çocukların Evlilik Çatışması Algısı, Saldırganlık ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin incelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi 'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Mehmet DEMİR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ

Sosyoloji Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Koray DEĞİRMENCİ

Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ danışmanlığında **Mehmet DEMİR** tarafından hazırlanan “**10-12 Yaş Arasındaki Çocukların Evlilik Çatışması Algısı, Saldırganlık Ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin incelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Evlilik ve Aile Psikolojisi** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

31/05/2018

JÜRİ:

Danışman :Dr. Öğr. Üy. Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ

Üye :Doç. Dr. S. Gülfem ÇAKIR

Üye :Dr. Öğr. Üy. Habib HAMURCU

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 27/06/2018 tarih ve 25 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

27/06/18
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

“10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algısı, saldırganlık ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi” konulu tezimi uzun ve yoğun bir çalışma sürecinden sonra tamamladım. Bu çalışmanın sosyal bilimler açısından alana ışık tutmasını temenni ederim.

Yüksek lisansı sürdürmemde tavsiyeleri ile etkisi olan ve bu süreçte yol gösteren ve tez çalışmam süresince yoğun mesaisi içinde her zaman bana vakit ayıran, bana yön gösteren ve bu çalışmamı hazırlamamda çok büyük katkısı olan Yrd. Doç. Dr. Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ’a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarına devam edebilmem için gösterdiğim gayretlere sağladığı kolaylıklar için özellikle eşim Betül DEMİR’e, desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma en derin duygularıyla teşekkür ederim.

Mehmet DEMİR

Kayseri-2018

10-12 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN EVLİLİK ÇATIŞMASI ALGISI, SALDIRGANLIK VE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mehmet DEMİR

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2018
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algılarının, saldırganlık düzeylerinin ve depresyon düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve algılanan okul başarı durumu açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Betimsel araştırma modelinin uygulandığı araştırmanın araştırma grubunu 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kayseri ili, Yahyalı İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı üç resmi ortaokulda öğrenim görmekte olan 10-12 yaş arasındaki 235'i kız, 199'u erkek olmak üzere 414 öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada, veri toplamak amacıyla "Çocukların Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği", "Çocuk Depresyon Ölçeği", "Saldırganlık Ölçeği" ve araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde, tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (Manova), Wilk's lambda (Wilk's Λ) testi, Tukey HSD testi, Games-Howell testi kullanılmıştır. Ayrıca 10-12 yaş arasındaki çocukların depresyon düzeylerini yordamada algılanan aile çatışması ve saldırganlığın rolünü araştırmak için hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırma sonucunda, algılanan evlilik çatışmasının anne çalışma durumu ve algılanan okul başarı seviyesine göre farklılaştığı; saldırganlık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığı ve depresyon düzeylerinin kardeş sayısı ve algılanan okul başarı seviyesine göre anlamlı derecede farklılaştığı olduğu görülmüştür. Diğer sosyodemografik değişkenlerin ise algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarıyla ilişkili olmadığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların kardeş sayısı ve algılanan okul başarı

seviyesi kontrol edildiğinde, regresyon denklemine girilen algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık puanları depresyon puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak % 22' sini açıklamaktadır ve bu değişim istatistiksel olarak anlamlıdır. Sonuç olarak bu örnekte algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık düzeyleri yüksek olan 10-12 yaş arası çocukların depresyon düzeylerinin de yüksek olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Evlilik Çatışması, Depresyon, Saldırganlık

**AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MARRIAGE
CONFLICT PERCEPTIONS, AGGRESSION AND DEPRESSION LEVELS IN
CHILDREN AGED 10 TO 12**

Mehmet DEMİR

Erciyes University, Institute of Social Sciences

M. Sc. Thesis, June 2018

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Evrim ÇETİNKAYA YILDIZ

ABSTRACT

This study aims to investigate marriage conflict perceptions, aggression and depression levels in children aged 10 to 12. The study also examined whether marriage conflict perceptions, aggression and depression levels in children aged 10 to 12 differed significantly according to gender, age, number of siblings, mother's education level, father's education level, mother's working status, father's working status, and perception of school success. Participants of the study were 414 10 to 12-year-old students -235 female and 199 male- who were enrolled in three secondary schools of Ministry of National Education in the Yahyalı town of Kayseri in the 2016-2017 education year. Data were collected through the "Children's Marriage Conflict Perceptions Scale", "Child Depression Scale", "Aggressiveness Scale", and the "Socio-demographic Form" developed by the researcher. Analysis of the data was performed using SPSS 23.0 package programming. The analysis included one-way multivariate analysis of variance (Manova), Wilk's lambda (Wilk's Λ) test, Tukey HSD test, and Games-Howell test. Significance level was taken .05.

Results showed that perceived marriage conflict was associated with the mother's working status and success evaluations; aggressiveness levels were associated with gender; and depression level was associated with the number of children and success evaluations. Other socio-demographic variables were not found to be associated with perceived marriage conflict, aggressiveness and depression scores. After controlling for the number of siblings and perception of school success variables regression analysis results showed that the perceived marriage conflict and aggressiveness scores explained

22% of the variance in depression scores. In conclusion, in this sample, the depression levels of children aged 10 to 12 became higher when their perceived marriage conflict and aggressiveness levels were high

Key Words: Perceived Marriage Conflict, Depression, Aggressiveness

İÇİNDEKİLER

10-12 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN EVLİLİK ÇATIŞMASI ALGISI, SALDIRGANLIK VE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK	iii
ONAY	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLO LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Amacı	3
1.2.Alt Problemler	4
1.3.Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5.Tanımlar	5
1.6.Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	6

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Aile ve Evlilik	9
2.2.Çatışma.....	10
2.3.Çatışmaya İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	11
2.3.1.Psikanalitik Kuram.....	11
2.3.2.Sosyal Öğrenme Kuramı	12
2.3.3.Bilişsel Davranışçı Kuram	13
2.4.Evlilik Çatışması	13
2.5.Eşlerarası İlişkiler ve Evliliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	14
2.5.1.Yükleme Kuramı.....	14

2.5.2.Denge Kuramı	15
2.5.3.Bağlanma Kuramı	16
2.6.Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri	17
2.7.Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri ile İlgili Yapılan Alan Çalışmaları	20
2.8.Depresyon	22
2.8.1.Depresyon Kavramı	22
2.8.2.Depresyona İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	22
2.8.2.1.Psikoanalitik Kuram ve Depresyon	23
2.8.2.2.Davranışçı Kuram ve Depresyon	23
2.8.2.3.Bilişsel Kuram ve Depresyon.....	24
2.8.2.4.Hümanistik-Varoluşçu Kuram ve Depresyon	25
2.8.3.Çocukluk Depresyonu	26
2.8.4.Çocukluk Depresyonu Belirtileri	26
2.8.5.Çocukluk Depresyonu Nedenleri	27
2.9.Saldırganlık	29
2.9.1.Saldırganlık Tanımı.....	29
2.9.2.Saldırganlık Türleri	30
2.9.3.Saldırganlığa Kuramsal Bakış.....	31
2.9.3.1.Biyolojik Kuram	32
2.9.3.2.Psikanalitik Kuram.....	33
2.9.3.3.Sosyal Öğrenme ve Kuramı	33
2.9.4.Çocuklarda Saldırganlık.....	35
2.9.5.Algılanan Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerine Etkileri.....	37
2.9.5.1.Çocuklarda Algılanan Evlilik Çatışması ve Depresyon.....	37
2.9.5.2.Çocuklarda Algılanan Evlilik Çatışması, Depresyon ve Saldırganlık İlişkisi.....	39

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Evren Örneklem	42
3.2.Ön Uygulama	42
3.3.Veritoplama Araçları	43
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	43

3.3.2.Algılanan Evlilik Çatışması Ölçeği(CPIC)	43
3.3.3.Çocuk Depresyonu Ölçeği (ÇDÖ)	44
3.3.4.Saldırganlık Ölçeği.....	44
3.4.Verilerin Toplanması	45
3.5.Verilerin Analizi.....	45

BÖLÜM IV BULGULAR

BÖLÜM V TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Tartışma ve Sonuç.....	59
5.2.Öneriler	69
5.2.1.Alan Uzmanlarına Yönelik Öneriler	69
5.2.2.Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	70
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	100

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1.	Araştırma kapsamına giren öğrencilere ilişkin betimsel istatistikler	49
Tablo 4.2.	Cinsiyet Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	50
Tablo 4.3.	Cinsiyet Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	50
Tablo 4.4.	Yaş Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	51
Tablo 4.5.	Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	51
Tablo 4.6.	Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	52
Tablo 4.7.	Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	52
Tablo 4.8.	Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	53
Tablo 4.9.	Anne Çalışma Durumuna Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	54
Tablo 4.10.	Anne Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	54
Tablo 4.11.	Baba Çalışma Durumuna Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	55
Tablo 4.12.	Baba Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	55
Tablo 4.13.	Başarı Değerlendirmelerine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	56
Tablo 4.14.	Başarı Değerlendirmelerine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	56
Tablo 4.15.	Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları ve Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	57
Tablo 4.16.	Depresyon Puanlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS : Statistical Packages for Social Science

CPIC : Childrens Perception of Marital Conflict

ÇDÖ : Çocuk Depresyon Ölçeği

ÇSÖ : Çocuk Saldırganlık Ölçeği

TÜİK : Türkiye

İstatistik

Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Evlilik akdi ile başlayan aile kurumu toplumun çekirdeğidir ve neslin devamının sağlandığı en temel kurum olarak bilinmektedir. Bu kurum aynı zamanda ebeveyn, çocuk ve kardeş ilişkisini de beraberinde getirir. Evlilik bireyin benliğini bir başka bireyin benliğiyle birleştirmesine imkân sağlayan, bireyin kişiliğinin gelişmesine yardımcı olan ve mutlu bir birey olmasına fırsat veren bir kurumdur (Fowers, 1993). Evlilik kurumunun bireylerin yaşamlarında maddi ve manevi açıdan doyum elde etmesi, yaşamları süresince kendilerinden beklenen görevlerini doğru bir biçimde yerine getirmesi ve yaşamlarını sürdürmüş oldukları sosyal ve fiziki çevreye uyum sağlaması ve çevresine faydalı bir birey olması gibi pek çok açıdan katkısı bulunmaktadır (Çelik, 2006).

Evlilik tüm toplumlarda görülen evrensel bir kurum olmasına rağmen, kendi içinde farklılık gösterir. Aile kavramının başlamasına katkı sağlayan evlilik ilişkisi; toplumda sosyal, ahlaki, kültürel aktarımın sağlanmasında da önemli bir sistemdir. Kendilerine özgü özelliklere sahip olan iki kişinin ortak bir yaşam sürdürebilmesi, hangi kişiliğe sahip kişilerin uyumlu birliktelikler yürütebildikleri, eşlerin birbirlerinin kişilik özellikleri üzerindeki etkileri gibi konular kişilik ve evlilik uyumu ile yakından ilişkilidir (Kansız ve Arkar, 2011).

Evlilik, yaygın şekilde tercih edilen bir kurum olmakla birlikte kültürden kültüre farklılık da göstermektedir. Son yıllarda ise ülkemiz de dâhil olmak üzere tüm dünyada artan boşanma ve evlilik sorunları oldukça dikkat çeken bir konu haline gelmiştir. Yapılan araştırmalara göre 2016 yılında Türkiye’de 126 bin 164 çiftin boşandığı görülmüştür (TÜİK, 2016). Artan boşanmalardaki en önemli sebeplerden birisi eşler arası yaşanan çatışmalar ve bu çatışmalar sonrasında verilen tepkilerdir.

Çatışma her ilişkide olduğu gibi evlilikte de kaçınılmazdır. Çatışma, bir ya da birden fazla kişinin bir konu hakkında yaşamış olduğu doğal bir anlaşmazlık ya da gerginlik durumu (Öner 2004) olarak tanımlanabilir ve çiftlerin evliliklerini bitirmelerinde en önemli etmenlerden birisi olarak görülür. Hatipoğlu (1993)'na göre evlilik çatışması, eşlerden birinin bir diğèrinin ilgilerine müdahale etmeye başladığı zaman ortaya çıkan kişilerarası süreçtir. Başka bir tanımda ise evlilik çatışması, birbirine zıt yönde veya birbiriyle bağdaşmayan ihtiyaç, beklenti ve hedefler nedeniyle ortaya çıkan uyuşamama ve anlaşmazlık hali olarak nitelendirilmektedir (Batur ve Demir, 2009). Birçok faktörün neden olduğu bu çatışmalar çözülmemediğinde evlilik içerisinde mutsuzluğu da beraberinde getirebilmektedir (Gürüz ve Eğinli, 2008). Yaşanan çatışmalar aile dinamiklerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Anne baba arasında meydana gelen evlilik çatışması, boşanma ve uyum sorunları gibi olumsuz durumlar yalnızca ebeveynleri değil aile içerisindeki tüm bireyleri etkileyebilir. Yaşanan bu çatışmaların sıklığı ve şiddeti tüm aile bireylerini doğrudan etkilerken bu tür durumlardan en çok da çocuklar etkilenmektedir. Araştırmalar bu tür aile problemlerinin çocuğun kişiliğini olumsuz etkileyebileceği gibi çocuğun güven ve özgüven ilişkisini de zedeleyebileceğini belirtmiştir. Çatışmaların içerisinde kalan çocuklar çevreye negatif bakan kişiler haline gelebilecekleri gibi aynı zamanda içe kapanabilir ya da saldırgan tutumlar da sergileyebilirler.

Anne baba çatışmasına maruz kalan çocuğun ortaya koyduğu duygu ve davranışlar, ebeveynleri arasında var olan uzlaşmacılık, hırçınlık ve çatışma sürecinin sonunda gösterdikleri çözümlerle doğrudan alakalıdır. Araştırmalar çocuklarda gözlenen uyumlu davranışların çoğunlukla çözümle sonuçlanan anne baba çatışmalarıyla alakalı olduğunu, diğèr yandan çocuklarda var olan huysuzluğun ise hırçın ve olumsuz anne baba çatışması ile yakından ilgili olduğunu göstermektedir (Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010).

Evlilik çatışmasının çok fazla yaşandığı evlerde çatışmaya maruz kalan çocukların işlevsel olmayan sosyal beceriler ve ilişkiler geliştirme riski de artmaktadır (Grych ve Fincham, 1990). Özellikle bu dönemde çocuklarda günlük işlerini yapmama, okula gitmeyi istememe, konsantrasyon bozukluğu, okul başarısında ve yaşam kalitesinde düşüş gibi etkiler ortaya çıkabilmektedir. Çocuklar maruz kaldıkları yıkıcı çatışmalar sonucunda ya depresyon, anksiyete ve stres gibi içe yönelim sorunları yaşamakta ya da

var olan duruma olan tepkilerini göstermek için saldırganca davranışlar ortaya koyabilmektedirler (Cummings ve Davies, 2002). Depresyon yaşayan çocuklar uyumsuz davranışlara ek olarak, aile içinde çeşitli kavgalara girip saldırgan davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu konuda yapılan bazı araştırmalara göre, yetişkinlerin kızgınlıklarına şahit olan çocukların, saldırgan davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Şendil ve Kızıldağ, 2005). Alan yazında aile içi şiddetin ve çatışmanın olması çocuklarda saldırgan tutumları tetikleyen en önemli faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Nitekim Bandura (1977) saldırganlığı bir başkasının davranışını gözlemleyerek, onu rol model almak suretiyle öğrenilen bir davranış olarak tanımlamıştır. Çocuklar anne ve babalarına olan kızgınlıklarını saldırgan tutum sergileyerek açığa vurabilmektedirler. Bunu yaparken de bazen fiziksel bazen de sözel olarak etrafındaki insanlara, hayvanlara veya nesnelere karşı saldırgan tutum sergileyebilmektedirler.

Alan yazında çocuklukta ve ergenlikte karşılaşılan uyum problemlerinin genellikle içselleştirme ve dışsallaştırma bozuklukları olarak iki grupta tanımlandığı gözlenmektedir. Dışsallaştırma bozuklukları; karşı gelme bozuklukları ve saldırgan davranışları içerirken aynı zamanda dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını da içermektedir. Suça eğilim gösterme ve madde kullanımının yanı sıra kuralları çiğnemeyi içeren davranış bozuklukları da bu gruba dâhildir. İçselleştirme bozuklukları ise kaygı ve depresyonu içermektedir (Nichols, 2013). Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmada 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algısı, depresyon ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. İlki 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algısı, saldırganlık ve depresyon düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve algılanan okul başarısı durumu değişkenlerine göre incelenmesi ve değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığının tespit edilmesidir. Çalışmanın ikinci amacı ise 10-12 yaş arasındaki çocukların depresyon düzeylerini yordamada evlilik çatışması algısı ve saldırganlık düzeylerinin ne derece yordayıcı olduklarını tespit etmektir.

1.2.Alt Problemler

Araştırmanın amaçlarına yönelik olarak araştırmacı tarafından geliştirilen alt problemler aşağıda sıralanmıştır:

1. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri anne çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri baba çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri algılanan okul başarısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
9. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları ile depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
10. 10-12 yaş çocukların evlilik çatışması algıları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
11. 10-12 yaş çocukların kardeş sayısı, okul başarısı algıları, evlilik çatışması algıları ve saldırganlık düzeyleri, depresyon düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın planlanıp yürütülmesinde ve elde edilen bulguların yorumlanmasında aşağıdaki varsayımlar göz önüne alınarak çalışma yürütülmüştür.

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine verilen ölçme araçlarını içtenlikle ve objektif bir şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılan ölçekler geçerli ve güvenilir ölçme araçlarıdır.
3. Araştırmanın çalışma grubu ortaokul kurumlarında öğrenim gören çocuklar evrenini temsil etmektedir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada var olan veya araştırmacı tarafından bu araştırma için varsayılan başlıca sınırlılıklar şu şekildedir:

1. Araştırma bulgularının kaynağı, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kayseri'nin Yahyalı İlçesindeki Necati Kurmel Yatılı Bölge Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu ve Fatih İmam Hatip Ortaokulu'nda öğrenim gören 10-12 yaş aralığında kız ve erkek öğrencilerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, Algılanan evlilik Çatışması Ölçeği, Çocuk Depresyonu Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği'nin ölçütleri ile sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Araştırmanın konusu ile ilgili olan ve çalışmada sıklıkla kullanılan bazı terimlerin tanımları aşağıda verilmiştir.

Evlilik çatışması

Evlilik çatışması terimi eşlerden biri diğerinin ilgilerine müdahale etmeye başladığında meydana gelen kişilerarası bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Hatipoğlu, 1993).

Depresyon

Depresyon yoğun bir üzüntü haline ek olarak, düşünme, konuşma ve hareketlerde ağırlaşma ve durgunluk, değersizlik hissi, küçüklük, isteksizlik, karamsarlık gibi duygu ve düşünceler ile fiziksel hareketlerde yavaşlama gibi birtakım belirtileri içerisinde barındıran bir sendromdur (Çam ve ark., 2004).

Saldırganlık

Saldırganlık, bir başka canlıya bilerek ve isteyerek, fiziksel ya da duygusal anlamda zarar verme tutum ve davranışını içeren bir kavramdır (Ballard ve ark., 2004).

1.6.Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Ön ergenlik ve ergenlik dönemi şüphesiz ki gelişim dönemleri ve kişilik gelişiminde en önemli paya sahip olan dönemdir. Çatışmanın sıklıkla yaşandığı evlerde büyüyen çocuklar risk grubu içerisinde değerlendirilir. Eşler arasında yaşanan çatışma sadece ebeveynlerin birbiriyle olan ilişkisini değil aynı zamanda anne-çocuk ve baba-çocuk arasındaki ilişkiyi de olumsuz etkilemektedir. Evlilik çatışmasının arttığı durumlar incelenince, annelerin daha müdahaleci ve eleştirel olduğu gözlenirken (Katz ve Gottman, 1996), babaların ise daha az girişken ve daha fazla içe kapanık (Howes ve Markman, 1989) davranışlara sahip olduğu gözlenmektedir.

Çocukların evlerinde şahit oldukları anne baba çatışması, çocukları doğrudan etkileyebildiği gibi dolaylı yollardan da etkileyebilmektedir.

Sarıtaş (2006) çocuklarda davranış sorunları görülmesinde, ailelerin çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışların, aile içi ilişkilerin, ailenin sosyal çevresiyle kurduğu bağlantılarının ve ailenin maddi yetersizliklerinin etkili olduğunu öne sürmüştür. Bu dönemde yaşanan çatışmalardan dolayı çocuklar içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış bozuklukları sergileyebilmektedir.

Çatışmanın yaşandığı evlerde eşlerin birbirine saldırgan tutumlar sergilemesi olasıdır. Bu ortama maruz kalan çocuklar sosyal öğrenme yoluyla aile içinde gördüğü saldırgan tutumları, okul ve çevresindeki insanlara, diğer canlılara ve nesnelere aktarabilmektedir. Bazı durumlarda da çocuklarda saldırgan davranış yerine içe kapanma

görülebilmektedir. Okulda ve çevresinde sosyal ortamlardan uzaklaşarak depresif belirtiler gösterebilmektedirler. Evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda ağlama, donukluk, üzüntü, korku gibi kısa dönemli tepkilerin yanında, içe kapanma, saldırgan ve antisosyal davranışlar, depresyon, sorunlu sosyal ilişkiler, dikkat eksikliği, okul başarısında gerileme, arkadaşlık ilişkilerinde sorunlar gibi uzun dönemli tepkiler de gözlenmektedir. Uzun dönemli tepkiler içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış tepkiler olarak gruplandırılır. Dışsallaştırılmış davranım bozukluğunun var olduğu çocuklarda ve gençlerde; insanlara ve hayvanlara karşı saldırgan davranışlar, güvenliği tehdit, hırsızlık ve kuralların önemli boyutta ihlal edilmesi gibi davranış problemleri gözlemlenmektedir (Yalom, 2008). Dışsallaştırılmış davranım bozukluğunun sıklığının incelendiği çalışmalarda özellikle son yıllarda oldukça büyük artış olduğu görülmektedir (Özbaran ve Aydın, 2007). Yıkıcı evlilik çatışması durumuna maruz kalan ve, kendilerini de bu çatışmanın bir parçası olarak hisseden veya kendini suçlayan çocukların davranış problemleri gösterme riskinin arttığı sonucuna ulaşılmış çalışmalar da bulunmaktadır (örn. Ablow, Measelle, Cowan ve Cowan, 2009).

Depresyondaki diğer kişilerde olduğu gibi çocuklar da depresyon durumunda duygusal açıdan kendilerini yaşadıkları çevreden soyutlarlar, etraflarındaki bireylerden uzaklaşırlar ve ailedeki faaliyetlere veya toplumsal olaylar içinde yer almaya karşı çıkarlar ve arkadaşlık ilişkilerinde bozulmalar meydana gelir. Okulda başarısızlık ise öncelikle ortaya çıkan belirtilerden biridir (Göğüş, 2000). Çocuğun yaşamını derinden etkileyen ve psikolojik açıdan birçok probleme neden olan aile içi çatışma ve tartışmalar, ailelerin dengelerinin bozularak dağılmasına sebep olabilmektedir. Bu tür durumlara bağlı olarak ortaya çıkan stresli yaşantılar çocukta depresyon ve anksiyete gibi kalıcı etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Karakuş, 2003).

Feldman ve Masalha (2010) uzlaşma yoluna gitmeden saldırgan bir tutumla çözümlenen evlilik çatışmalarının çocuğun saldırgan davranışları ile pozitif, empatik yaklaşım içeren ve uzlaşmayla sonuçlanan evlilik çatışmalarının ise çocuğun saldırgan davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer bir bulgu ise çatışmaların sıklığının az olduğu evlerde yetişen çocukların küçük bir tartışma durumu ile karşı karşıya kaldıklarında bile daha hassas davranışlar sergileyebildikleri ve çatışmadan daha fazla etkilendikleri ile ilgilidir (Davies ve Cummings, 1994; El-Sheikh, Cummings ve Goetsch 1989; Long ve ark., 1988).

Algılanan aile çatışmasının çocuklar üzerinde yarattığı etkilerle ilgili olarak alan yazında yer alan bu bulgulardan hareketle bu araştırmada, ortaokullarda öğrenim göre ön ergenlik dönemindeki 10-12 yaş arası çocukların evlilik çatışması algısı, depresyon ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu ve okul başarısı değişkenleri de göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Ayrıca 10-12 yaş arası çocukların depresyon düzeylerini yordamada evlilik çatışması algısının ve saldırganlığın rolü araştırılmıştır.

Literatür incelendiğinde çocuklarda algılanan evlilik çatışması, depresyon ve saldırganlık üzerine ayrı ayrı yapılmış birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Fakat bu üç değişkenin bir arada kullanıldığı çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algısı, saldırganlık ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışmanın alan yazında bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalara katkıda sağlama ve bundan sonra yürütülecek olan araştırmalara yol gösterme bakımından önemli bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu kısmında sırasıyla; aile ve evlilik, evlilik çatışması, çocukların evlilik çatışması algısı, depresyon ve depresyonun çocuklar üzerindeki etkileri, saldırganlık ve saldırganlığın çocuklar üzerindeki etkileri ve çocukların evlilik çatışması algısının depresyon ve saldırganlığa etkisi ile ilgili alan yazın taramasına yer verilmiştir.

2.1.Evlilik ve Aile

Milattan önce 2000'li yıllara kadar dayandığı tahmin edilen evlilik kurumu; bireylerin yakınlık, cinsel ilişki kurma ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaları için bireylere yasal bir zemin sunan (Gardiner ve Komitzki, 2005), kişilerin iyilik hallerini arttıran ve hayatlarından memnun olmalarını sağlayan sosyal bir yapıdır (Hayward ve Zhang, 2006).

Özgüven (2000) evliliğin geçmişten günümüze hiç önemini yitirmeden varlığını korumasının sebebini ailenin toplum düzenini, kültürün devamlılığını, yeni nesillerin bakımını ve eğitimini sağlamasından dolayı hem devlet kurumları hem de dini kurumlar tarafından kabul görmüş olmasına dayandırmaktadır. Myers (2000) ise evliliğin yalnızca fizyolojik ve cinsel gereksinimlerin karşılandığı bir kurum olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ve kişilerin öz-saygılarını geliştirmelerinde yeni olanaklar sunduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Budak (2009) evliliği iki kişi arasında hukuki açıdan kabul gören ve toplumdaki kişiler tarafından onaylanan, kişilere bazı hak ve yükümlülükler vermesine ek olarak cinsellik kavramını da içinde bulunduran bir ilişki olarak ifade etmiş, evlilik adı verilen toplumsal yapının, toplumun tekrardan üretimini hedeflediğini belirtmiştir. Bacanlı (2001) ise evliliğin üreme boyutu üzerinde yoğunlaşmış ve evliliği insanların soylarının devam ettirilmesi için oluşan toplumsal bir yapı olduğunu tanımlamıştır.

Evlilik ile oluşan Aile toplumun en küçük birimi olmasının yanında, bir toplumda sahip olunan değerler, normatif kurallar ve sosyalizasyonun ciddi ve yoğun bir şekilde yaşandığı yer olması sebebiyle, toplumu en iyi şekilde yansıtan kurumdur (Bağlı ve Sever, 2005). Aile, bir çocuğun büyüyerek toplumun bir ferdi haline geldiği; içerisinde bireylerin şefkat, güven ve saygıyı yakaladıkları, toplumun geleceğinin temellerinin atıldığı bir yapıdır (Bener ve Günay, 2013). Profeta (2002)'ya göre toplumun en küçük ve en önemli birimi olan aile çocukların kişilik gelişimine ve toplumsallaşmaya büyük ölçüde katkı sağlayan sosyal bir sistem olarak tanımlanmıştır. Bu sistemin temel birimleri ise ebeveynler ve çocuklardır. Aileler çocukların yalnızca fiziksel değil psiko-sosyal gelişiminde de önemli bir paya sahiptir. Aile içinde ki genel durum, ebeveynlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve çocuğun ebeveynleriyle kurduğu ilişki ve etkileşim, çocuk gelişimini önemli oranda etkilemektedir.

2.2.Çatışma

En genel tanımı ile çatışma, birbirine uymayan iki güç arasındaki zıtlık, anlaşamama durumu olarak ifade edilebilir. Öner (2004) kişi ya da kişilerin bir konuyla ilgili olarak anlaşmazlık yaşadıklarında çatışmanın meydana geldiğini öne sürer, ayrıca bireylerin dürtüleri, gereksinimleri ve istekleri birbiriyle zıt düştüğü zaman çatışma yaşanabileceğini ifade eder. Çatışma bireylerde gerginliğe neden olmakla birlikte bir engellenme durumu olarak ortaya çıkabilmektedir (Budak, 2009). Bayır ve Gültekin (2017)'e göre fiziksel şiddetin uygulandığı kavgalar çatışma olarak nitelendirilirken, herhangi bir uyuşmama durumu ve sözel tartışma hali de çatışma kavramıyla tanımlanmaktadır. Kızgınlık, korku, suçluluk, ümitsizlik, yanlış anlaşılma gibi durumlarla ifade edilen çatışma esasen her iki tarafın yararına olacak şekilde farklı yöntemlerle çözümlenmesi gereken sorunlardır. Doğan (2010)'a göre çözümü en zor olan çatışma değerler ile ilgili çatışmalardır. Ayrıca para, mal ve zaman gibi sınırlı kaynaklarla ilgili çatışmaların ise çözümü en kolay olan çatışmalar olduğunu belirtmiştir.

Tjosvold (2008) çatışmanın sadece rekabetçi ve olumsuz ilişkili amaçlar içerdiğini ortaya koyan tanımların dışındaki tanımlara da ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Tjosvold (2008)'a göre, çatışmanın rekabetçi olduğunu savunan bireyler, çoğunlukla bu çatışmaların yönetilmesinde yapıcı rol oynayamazlar. Sonuç olarak, çatışma sadece

yıkıcı bir kavram olmayıp, yapıcı bir tarafı da bulunmaktadır. Çatışma, bireyin hem kendini ve hem de başkalarını tanınması, anlaması ve keşfetmesi için büyük bir fırsattır (Johnson ve Johnson, 2004). Schrupf, Crawford ve Bodine (2007) çatışmaya sahip olmanın ya da olmamanın bireylerin seçimleri dâhilinde olmadığını belirtirken; bireylerin çatışmayı nasıl çözdüğünün bireylerin kendi seçimi ve tercihi dâhilinde olduğunu vurgulamaktadırlar. Çatışmanın hem olumlu hem de olumsuz özellikler barındırdığı, ayrıca bireylerin birçok seçenek arasından tercihte bulunmasını gerektiren, inanç, düşünce ve görüş farklılıkları sebebiyle ortaya çıkan bir süreç olduğu kabul edilmektedir (Karataş, 2007).

2.3.Çatışmaya İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Çatışmaya ilişkin kuramsal yaklaşımlar başlığı altında çatışmayı açıklayan kuramlardan psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı ve bilişsel davranışçı kurama yer verilmiştir.

2.3.1.Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kurama göre bireyin aileden ayrılması ve buna bağlı olarak meydana gelen çatışmalar, kişilerin bireysellik kavramına yönlendirilmesi, ilişkilerinin tekrardan düzenlenmesi ve anksiyete seviyesinin azalması için sağlıklı bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Bir insan, ebeveynlerinden gelen sevgi ve bağlılık ilişkileri içinde gelişirken; insan olgunlaştıkça, aile ilişkilerinde bozulmalar meydana gelir, çatışma ortaya çıkar, birey içe dönük bir hal alır ve yaşlıları ile yeni alternatif bağlılık ilişkileri kurarken; bu ilişkiler bireyin ebeveynlerinden gelmiş olan sevgi ve bağlılık ilişkileri ile yer değiştirir (Johnson ve Johnson, 1996).

Freud'a göre insanlar saldırganlık ve cinsellik olmak üzere iki esas içgüdüye sahiptir ve birey bir taraftan saldırganlık içgüdüsünün etkisi ile kendisi ve toplum arasında sürekli bir çatışma yaşarken öte yandan da yaşama içgüdüsi ile bu çatışmaları çözmeye çalışmaktadır. Psikanalitik kuram, biyolojik değişimlerin hızlı şekilde ilerlediği, id ve ego arasındaki çatışmaların yoğun olduğu ergenlik döneminde bu durumun aynı zamanda içsel çatışmaları da ortaya çıkardığını belirtmektedir. Bahsedilen içsel çatışmalar bireylerde bir kaygı durumu ortaya çıkartmaktadır. Bu kaygının varoluş sebebi olarak engellenme ve gerilim duygularının yaşanması gösterilebilir (Geçtan, 1998). İnsanların yaşadığı bu kaygıyı azaltmanın yollarından birinin savunma

mekanizmalarını harekete geçirmek olduğunu öne süren Freud'a göre, bu savunma mekanizmaları kişinin yaşadığı psikik acıyı azaltmak amacıyla gerçeği çarpıtan zihinsel araçlardır. Özellikle bireyin yaşadığı çatışma durumlarında savunma mekanizmalarının aşırı kullanılmasının bir sonucu olarak psikolojik işlev bozulmaktadır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2010).

Çatışmanın insan yaşamındaki önemine dikkat çekerek, bireylerde kimlik oluşumunda çatışmanın önemini vurgulayan Erikson sekiz psikososyal evreye ayırdığı insan yaşamının her bir evresini çözülmesi gereken bir çatışma veya kriz olarak açıklamıştır. Ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde yaşanması gereken belirli krizler bulunur, Erikson bu krizlerin sağlıklı gelişim için uygun bir biçimde çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bireyin geçmişi, geleceğinin şekillenmesinde önemli bir etken olduğu için, gelişimde bir süreklilik hali bulunmaktadır ve her bir dönemde krizlerin yaşanması kaçınılmazdır (Corey, 2008).

2.3.2.Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı (1986) insan davranışlarını oluştuğu veya değiştiği sosyal çevre içerisinde değerlendirmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramına göre insanlar başkalarını gözlemleyip davranışlarını model alarak öğrenmektedirler. Dolayısıyla bu süreç başkalarının yaşantıları yoluyla öğrenme olarak ifade edilmektedir. Bandura'ya göre gözlemleyerek öğrenme, kişinin sadece etkinlikleri tekrarlaması ile ya da taklit etmesiyle değil aynı zamanda kişinin olayları bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgidir. Bireyin davranışı ve çevre birbiri ile etkileşimde bulunarak bireyin bir sonraki davranışını da belirlemektedir. İnsanların genelinde olduğu gibi çocuklar da genellikle başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler (akt. Öğülmüş, 2005).

Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, çevre kişilerin yalnızca davranışlarını etkilememekte, bir döngü çerçevesinde davranış da içinde bulunan çevrenin türünü belirlemekte ve bu da bireylerin davranışlarını etkilemektedir. Sizin insanlara karşı olan davranışlarınız onların da size karşı olan davranışlarını etkiler. Dışsal ödüllerin olmadığı zamanlarda içsel pekiştirmeler etkili olmaktadır. Bu durumda kişinin yaşadığı çevredeki çatışmayı çözme yaklaşımı kişiyi etkilediği gibi kişinin çatışmayı çözümü yaklaşımı da çevreyi etkilemektedir (Burger, 2006).

Ergenlik dönemindeki birey kimlik arayışında olduğu dönemde kendisine model alabileceği bir yetişkin arar. Ergenin çevresinde bulunan yetişkinler yaşadıkları çatışmaları uygun olmayan ya da sağlıksız davranışlarla çözme eğiliminde ise ergen de bu davranış ve çözüm modellerini gözlemleyerek taklit etmeye başlar. Kısacası yetişkinlerden saldırgan davranışları öğrenir ve kendi yaşamında karşılaşacağı çatışmaları da bu yolla çözümlenmeye çalışır (Uysal, 2006).

2.3.3. Bilişsel Davranışçı Kuram

Davranışçı kuramı savunanlar davranışın nedenlerini, öğrenme deneyimi ya da koşullanma ile açıklamaktadırlar. Bireylerin bütün davranışları çevresel uyarıcıların alınması ile şekillenir ardından yine çevresel uyarıcıların verilmesiyle değiştirilir. Skinner ise sorunlu davranışların temel koşullanma ilkeleri ile değiştirilebileceği düşüncesini savunur. Edimsel koşullanma ile sorunlu davranışlar ödüllendirilir veya cezalandırılırken; yerinde ve uygun zamanda kullanılan olumlu pekiştiricilerle sorunlu davranışlar bütünüyle ortadan kaldırılır (Burger, 2006).

Davranışçıların çatışmaya olan bakış açısı, çatışmayı tamamen benimsedikleri yönünde açıklanabilir. Burada çatışmanın varlığı mantığa bürünmektedir. Karmaşık örgütlere göre kaçınılmaz olan çatışma her zaman vardır ve bu doğal bir süreç olarak karşılanmalıdır. Buradaki anlayışa göre tüm çatışmalar yıkıcı olmamakla birlikte, grup çatışmalarının toplumsal amaçları sağlamaya ilgili katkıları dahi bulunmaktadır (Robbins, 1974, akt: Özkan ve diğ., 2002).

2.4. Evlilik Çatışması

Aile iki farklı kişi tarafından oluşturulmuş bir kurum olduğundan beraberinde çatışma ve uyumsuzluk gibi olumsuz durumları da getirebilir. Küçüklüklerinden beri aynı ortamda yetişmemiş, birbirinden farklı kişiliklere sahip olan iki kişinin, evlilik kavramı içerisinde yıllarca her zaman uyumlu olmaları beklenemez. Öyle ki aile kurumu kendi içinde de bazı sorunlar ortaya çıkarabilir (Türkarşlan, 2007). Evlilikte eşler bütün hayatı paylaşmak üzere bir araya gelmişlerdir. Bazı durumlarda ortak düşünmelerine rağmen, bazı durumlarda ise birbirinden farklı düşünen bireylerin çatışma yaşamadan uzun bir evlilik sürdürmeleri beklenemez (Ergin ve Yavuzer, 2010).

Geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş sürecinde anne babalar ve ailenin diğer üyeleri birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Evlilik çatışması da çekirdek ailelerin karşılaştığı sorunlardan birisidir. Özellikle, kentleşme ve endüstrileşme, anne babalar için stres yaratan faktörlerin sayısının ve farklılıklarının artması, aile destek sistemlerinin bozulması ve kültürel değerlerin değişmesi gibi etkileri de beraberinde getirmiştir (Mocan-Aydın, 2000).

Araştırmacılara göre, bir evliliğin kalitesini belirleyen temel esas, ne kadar az sayıda çatışma yaşandığı değil, çatışma sonrasında durumun nasıl ortaya çıktığı ve nasıl çözüme kavuşturulacağıdır. Eşler birbirlerine bağırarak, şiddet göstererek veya konuyu başka bir yöne çekerek veya durumu göz ardı ediyormuş gibi davranarak çatışmaları çözümlenmeye çalışabilirler. Oysaki asıl önemli olan, eşlerin ilişkilerini sağlamlaştıracak ve duruma uygun seçenekleri birlikte seçebilecekleri çözüm yoluna gidebilmeleridir (Ergin ve Yavuzer, 2010). Fincham (2003), evlilik çatışmasının meydana gelmesini eşler arasındaki iletişim boyutundan ele almıştır. Fincham'a göre bazı duygu ve düşünceler çatışmanın ortaya çıkışına olanak sağlar. Bireyin, eşinin davranışını çatışmaya olanak sağlayacak şekilde anlamlandırması buna örnek olarak gösterilebilir.

2.5.Eşlerarası İlişkiler ve Evliliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Araştırmanın bu kısmında eşlerarası ilişkiler ve evliliğe ilişkin kuramsal yaklaşımlar açısından; yüklenme kuramı, denge kuramı ve bağlanma kuramına yer verilmiştir.

2.5.1.Yüklenme Kuramı

Uyumlu ve uyumsuz çiftleri birbirinden ayıran davranışların temelinde çiftlerin ilişkilerinde yapmış olduğu yüklemeler olup, bu yüklemeler evliliğin niteliğinin belirlenmesine katkı sağlamaktadır (Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006). Gallo ve Smith (2001)'in evlilikte algılanan destek ve çatışma üzerindeki, bağlanma şekillerinin ve yüklemelerin etkilerini incelediği araştırmanın sonuçlarına göre, kaygılı bağlanma biçimi, evliliğin işleyişini, uyumu, bilişsel yollarla etkilemektedir. Yüklemeler ise araya girerek uyum üzerindeki bağlanma biçimlerinin etkilerini değiştirmeyebilir (akt. Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006). Bireyin çatışma durumunun meydana gelme sebebini, dışsal olarak "eşine" ya da içsel olarak "kendisine" yüklenme tarzı, eşinin ve kendisinin isteklerini algılama boyutunu ve çatışmayı ele alış davranışının niteliğini

etkiler. Her zaman her durumda var olan çatışmanın meydana gelmesinde sorumluluğu eşine yükleyen kişi, bu durumun sonucunda eşinin isteklerini değil de kendi şahsi isteklerini dikkate alma eğilimindedir (Özgüven, 2009).

Yükleme kuramında, çiftler evliliklerinde problemle karşılaştıkları zaman, iki farklı yükleme örüntüsünü kullanmaktadırlar. Bunlardan biri nedensellik yüklemesi diğeri ise sorumluluk yüklemesidir. Nedensellik yüklemesi, bir olayı ya da bir davranışı neyin ortaya çıkardığı ile alakalıyken, sorumluluk yüklemesi var olan bu durumdan sorumlu olan kişiyle alakalıdır (Bradbury ve Fincham, 1990). Karney ve Bradbury'nin (2000) yaptığı çalışmadan elde edilen bulgularda, yükleme ile doyum arasında ilişkinin çift yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılarak, evlilikte doyum arttıkça olumsuz yüklemelerin azaldığı görülmüştür. Araştırmacılara göre yüklemeler zaman içinde değişebildiği gibi, aynı zamanda yüklemeler değişmez kişisel özellikler değildir. Öte yandan evliliğin ilk zamanlarında yapılan olumsuz yüklemelerin, ileriki dönemlerde evlilik doyumunda azalmayı yordadığı düşüncesini de savunmuşlardır (akt. Tutarel-Kışlak ve Çavuşoğlu, 2006).

2.5.2.Denge Kuramı

Gottman, evlilik çatışması ile ilgili olarak geliştirdiği denge kuramında; evlilikteki olumlu ve olumsuz davranışların donma noktasında (set point) kalma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Bir ilişkide olumluluk düzeyi olumsuzluk düzeyinden daha fazla ise bu durumda evlilik doyumunu yüksek olarak değerlendirilir. Çiftler bazı durumlarda ajite oldukları durumlarda, kendilerini ve eşlerini sakinleştiremezlerse, var olduğunda giderilmesi oldukça zor bir durum olan olumsuz bir tablo ortaya çıkar (Pape, 2001). Olumsuz etki karşılığı, çatışma başladığı sırada bu çatışmayı düzeltmek amacıyla yapılan çalışmalardaki başarısızlıktır. Evlilik yaşantılarında mutlu olan evlilerin olumsuz etkiyi yok etmek için birtakım mekanizmalar kullandıkları bulunduğu için, olumsuz etki karşılığının evliliklerinde mutlu olmayan çiftlerle ilgili olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Evliliklerinden memnun olan çiftlerin kullandıkları bu mekanizmalar “duyguları keşfeden duygu araştırmalarını, bilgi alışverişini, sosyal kıyaslamayı, eğlenceyi, ortak payda alanları bulmayı kapsar” ve evlilikteki temel felsefe ve beklentilere hitap eder (Pape, 2001).

2.5.3.Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramına göre, evliliklerdeki uyum ve çatışmalar konusunda yapılan çalışmalar esas olarak iki grupta incelenebilir. Bunlardan birincisi, bireyin kendi içsel yaşantısı olarak isimlendirilirken, ikincisi de karşılıklı etkileşimler temelinde yürütülen çalışmalar olarak sınıflandırılabilir. Yapılan çalışmalarda bağlanma kaygısının ve kaçınmasının evlilik içindeki çatışma ve ilişki doyumunun düşük olmasıyla alakalı olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan bu iki bağlanma boyutu ele alındığında kaygının, kaçınmayla kıyaslandığı zaman ilişkideki doyumu daha çok etkilediği birçok araştırmacı tarafından kanıtlanmıştır. Yapılan çalışmalarda bağlanma kaçınmasının evliliklerde olumsuz etkilere neden olmadığı görülmesine rağmen, bazı araştırmalarda ise yüksek kaçınma düzeyine sahip olan bireylerin evliliklerinde bazı sorunları çözümlerken kendilerine odaklı düşünüp aynı zamanda sorunun eşten kaynaklandığı düşüncesinde olduklarını, sonuç olarak problemin kendisinde olmadığını düşündüklerini ortaya koymuştur. Böyle bireyler evliliklerindeki çatışma ortamını bir problem gibi algılamadıkları için ilişki doyumlarının, yüksek kaygı düzeyine sahip eşlere kıyasla daha az olduğu söylenebilir (Solmuş, 2010).

Bazı araştırmacılar bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanılan kişinin ihtiyaçlara cevap veren kişi konumunda olması nedeniyle yetişkin bağlanmasında karşılıklılık özelliği olduğunu savunmuşlardır. İnsanlar arkadaşlık ilişkisi ya da romantik ilişki içerisinde bulunduğu kişinin yanındayken bir taraftan güvenlik, sevgi, ait olma gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılarken diğer taraftan kendisi de aynı şekilde karşı tarafın ihtiyaç duyduğu özel alanlarda verici olmakta ve belli paylaşımlarda bulunmaktadır. Çocukluk döneminde kurulan sağlıklı bağlanma bireyin yetişkinlik döneminde kuracağı sosyal bağların, özellikle romantik ilişkinin ve evliliğin sağlıklı bir şekilde kurulması ve sürdürülmesinde büyük ölçüde etkilidir (Çıkılı-Uytun, Öztop ve Eşel, 2013). Mary Ainsworth'e (1967) göre, bebekler etrafını keşfederken bağlanma figürlerini (çoğunlukla annesini) güvenilecek üs gibi algılar. Kendini tehlikede hissettiği durumlarda ise korunma ve güven için annesine geri döner. Bowlby (1958) ise, bebekler ile ebevyenleri arasındaki bağın biyolojik bir dürtüye dayandığını ve doğal seçim sürecinde evrim geçirdiğini belirtmektedir.

Shi (2003) tarafından yapılan yetişkin bağlanma stilleri ve ilişkilerde çatışma çözümü arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada güvenli bağlanan katımcıların güvensiz bağlananlara göre ilişkilerinde çatışmanın çözümlenmesine yönelik daha çok sorumluluk aldıkları, aynı zamanda yaşadıkları çatışmalarda daha olumlu stratejiler kullandıkları sonucuna varılmıştır (Akt. Kantarcı, 2009). Bozkurt (2014) ise evli bireylerde bağlanma stilleri, aile içi eşler arası şiddet ve evlilik uyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmada bağlanma stillerine dair çıkan sonuçlarda saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların şiddet uygulama ve şiddet görme puanlarının oldukça yüksek olduğunu rapor etmiştir. Ayrıca saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin güvenli bağlanma stiline sahip bireylere göre evlilik uyum puanlarının daha düşük olduğunu belirtmiştir.

Bolattekin'in (2014) anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında bağlanma stillerine göre sonuçların farklılaştığını gözlemlemiştir. Korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanmaya sahip ebeveynlerin çocuklarında duygusal-sosyal-davranışsal alanda çeşitli sorunların var olduğu saptanırken, güvenli bağlanan ebeveynlerin çocuklarında bu kategorideki sorunlara ek olarak dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye ait bir bulguya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın sonucunda anne-babaların bağlanma stillerinin çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olduğu sonucu elde edilmektedir.

2.6.Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Anne ve babaların eş olarak ilişkilerinin ve uyumlarının çocuk üzerindeki etkileri ile ilgili çok sayıda çalışma vardır. Araştırmaların bazılarında evlilik çatışmasının yapıcı özelliği olduğu gibi bazılarında da yıkıcı özelliği olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın bu başlığının altında, evlilik çatışmasının çocuklar üzerindeki etkileri ve ortaya çıkardığı sonuçlara yer verilmiştir.

Ulu ve Fışiloğlu (2004) günümüzde çocukların anne babalarının evlilik çatışması ile ilgili düşüncelerinin neler olduğunu ve bu düşüncelerin evlilik çatışması ve çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği konusunun hem gelişim hem de klinik psikologları tarafından sıkça incelenen bir konu olduğunu belirtmiştir.

Anne babanın evlilik ilişkisi içerisindeki iletişimi ve davranış örüntüleri çocukları doğrudan etkilemektedir (Fincham, 1998). Yani ailede meydana gelen her türlü olumlu ya da olumsuz etkileşim çocuğun hayatında büyük etki yaratmaktadır. Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre; evlilik çatışmaları çocukları strese yöneltirken aynı zamanda çocukların sosyal ve duygusal gelişimini derinden etkilemekte ve davranış problemleri açığa çıkmasına sebep olmaktadır (Yavuzer, 2010).

Evlilik çatışmaları yapıcı ve yıkıcı çatışmalar olarak iki grupta incelenir. Ebeveynlerin evlilik çatışmalarını sorun çözme, destek olma, sözel ve fiziksel şefkat gösterme gibi olumlu yöntemlerle devam ettirdiği çatışmalar yapıcı çatışmalar olarak isimlendirilir. Kızgınlık, öfke, fiziksel ve sözel saldırganlık ya da tehdit gibi olumsuz yollarla süregelen çatışmalar ise yıkıcı çatışmalar olarak nitelendirilir (Güven ve Erden, 2014). Ebeveyn çatışmasında çocukların ortaya koymuş olduğu duygu ve davranış örüntüleri, ebeveynleri arasında var olan uzlaşmacılık, öfke hali ve çatışmanın sonunda ortaya çıkan çözümlerle bağlantılı olarak değişebilmektedir. Çocukların sahip olduğu itaatkâr davranışların çoğunlukla çözümlenmiş çatışmalarla alakalı olduğu, çocuklarda var olan huysuzluğun ise sonuca ulaşmamış olumsuz ebeveyn çatışmaları ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Schermerhorn, Chow ve Cummings, 2010). Anne ve babanın uyumlu olarak sürdürdükleri ilişkiler ilk başta eş olarak kendilerini ve daha sonra ailenin diğer üyeleri olan çocukları da olumlu yönde etkilemektedir. Sürdürülen uyumlu ve sıcak ilişkilerin etkisi eşlerden çocuklara doğru yayılır (Yörükoğlu, 2010).

Sağlıklı bir evlilik ilişkisinde pozitif duygu durum ve etkileşimin ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılabileceği söylenebilir. Aksine evlilik çatışmalarında yaratılan öfke, sıkıntı, hayal kırıklığı gibi ruh hallerinin evlilik çatışmasında ebeveyn-çocuk etkileşimini olumsuz yönde etkiler ve negatif bir ebeveynlikle sonuçlanır (Camisasca ve ark., 2015). Özbey'e (2010) göre çocuklardaki sorunlu davranışları etkileyen durumlar arasında eşler arasındaki sorunlar ile bu sorunların büyüklüğü, boşanma, ebeveyn tutumları ve ebeveynlerin çocukla iletişim şekli gösterilebilir.

Her evlilikte çatışma kaçınılmaz olsa da anlaşmazlığın miktarı ve yoğunluğu çiftler arasında değişebilir. Anne ve babalar problem çözme, sözel ve fiziksel sevgi gösterimi ya da destek olma gibi farklılıklarını pozitif yöne çevirdiklerinde çatışma yapıcı olabilir.

Bu yöntemin kullanıldığı çatışmalar çocuklardan gelen saldırgan eğilimli tepkileri azaltırken, pozitif duygusal tepkiler açığa çıkarır. Bunun aksine, sözel düşmanlık, fiziksel saldırganlık, öfke geri çekilme gibi yıkıcı yöntemlerin kullanılması çocuklarda olumsuz duygular ve davranışsal tepkiler ortaya çıkarır (Camisasca ve ark., 2015).

Evlilik çatışmasının eşler arasındaki olumsuz etkisi bilinen bir konudur. Ancak onun kadar önemli olan diğer bir konu da çocukların çatışmalardan nasıl etkilendikleridir. Çünkü çocuklar toplumun en önemli parçalarından biridir. Çocuklar aile kurumu içerisinde yetişir, aile içerisinde büyür ve toplumun bir bireyi olarak hazırlanır (Erel ve Burman, 1995). Çatışma oranı yüksek olan ailelerin çocuklarının farklı davranış ve uyum problemleri geliştirme riskleri çatışma oranı daha az olan ailelerin çocuklarına oranla daha yüksektir (Cummings ve Davies, 1994). Hoşcan (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, anne babadan algılanan sıcaklığın, çatışma özellikleri algısı ve tehdit algısı ile çocuğun fiziksel sağlığına ilişkin yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çatışma fiziksel ve sözel saldırganlığı, öfkeyi ve düşmanca duyguları içerdiğinde yıkıcı olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar bu gibi durumlarla karşılaştıklarında duygusal güvenleri zarar görmektedirler ve anne babalarına ilişkin beklentileri yıkılabilmektedir. Çocuklar yıkıcı çatışmalarla karşılaştıklarında anksiyete, depresyon ve stres gibi duygusal sorunları yaşayabilmekte ya da çatışma durumuna olan tepkilerini göstermek için saldırganca davranışlar sergileyebilmektedirler (Cummings ve Davies, 1994).

Benzer şekilde Güven ve Erden'e (2014) göre ebeveyn çatışması, evlilik kurumu ve aile sisteminin kaçınılmaz parçalarından biridir. Burada bahsi geçen çatışmaların kimi zaman önemli ve gerekli konulara çözüm arayışından doğduğu söylenebilir. Tüm bu bilgilere göre çocuğun algıladığı evlilik çatışması; anne-baba ilişkisindeki var olan iletişim sorunları ya da evlilik çatışmasının çocuğun bakış açısından görünme şekli veya çocuğun anne babasının ilişkisine dair ne algıladığı şeklinde ifade edilebilir. Çocuğun algıladığı evlilik çatışması; tehdit, başa çıkma ve suçlama gibi üç temel bileşene sahiptir. Sonuç olarak çocuğun algıladığı evlilik çatışması, "Anlaşmazlık beni nasıl etkileyecek? (Tehdit)", "Çatışma ile ilgili ne yapabilirim? (Başa çıkma)" ve "Çatışmanın sorumlusu kim? (Suçlama)" gibi üç esas soruyu içerir. Evlilik çatışmasında çocuğun tehdit, kendini suçlama, başa çıkma ve hak verme, taraf tutma gibi algıları anne baba arasındaki tartışmaya vermiş olduğu o anki tepkilerini belirler (Fosco, DeBoard ve

Grych, 2007). Benzer şekilde Sakız'a göre (2011) çocuğun anne-baba çatışmasında algıladığı çatışma özellikleri (sıklık, yoğunluk, tehdit) ile uyum sorunları arasında var olan ilişkide duygusal güvenlik önemli bir rol almaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak; çocuklar evlilik çatışmasıyla karşı karşıya kaldıkları zaman kendilerinin güvende olmadıklarına dair endişelenmekte ve hissettikleri bu yoğun duygulardan uzaklaşmak için bir yol aramaya çalışmaktadırlar. Bu durum kısa dönemde olumlu etkiler meydana getirirken, uzun dönemde ise çocuklarda uyum problemleri görülmesine neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, ebeveynleri arasında var olan anlaşmazlıkların çocuklara ne oranda yansıdığı, sonrasında anne babanın bu durumu çocuklarına nasıl ve ne kadar aktardıkları, yaşanan çatışmaların sıklığı, problemlere çözüm bulunup bulunmaması gibi daha birçok etken çocukların ebeveynlerinin ilişkilerinde yaşanan evlilik çatışmalarından etkilenme boyutlarını etkileyecektir.

2.7.Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri ile İlgili Yapılan Alan Çalışmaları

Grych ve arkadaşları (1992), çocukların anne babalarının yaşadıkları çatışmalar ile ilgili düşünceleri, tepkileri, duyguları, algılarının neler olduğunu ölçmek amacı ile Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği'ni geliştirmişlerdir. Çocukların evlilik çatışmasına verdikleri tepkiler, çatışmanın kaynağı ve çatışmanın ilerleyen süreci hakkındaki düşünceleri, çatışma ile baş etmede yetersizlik durumları gibi konulardaki düşüncelerini belirleyerek evlilik çatışmasının değerlendirilebileceğini düşünmüşlerdir (Akt: Ulu ve Fıfıloğlu, 2004). Grych ve arkadaşları (2000), evlilik çatışmasının çocuklar üzerindeki etkisi hakkında 10-14 yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklarla yaptıkları araştırmada evlilik çatışması ve çocuklardaki içe yönelim problemleri arasındaki ilişkide çocuklar için algılanan tehdidin etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Buna göre çatışmanın şiddeti, sıklığı ve süresine göre çocukların algıladığı tehdit düzeyinin çatışma sebebiyle meydana gelen içe yönelim problemlerinde etkili bir değişken olduğu ortaya konmuştur (Akt: Peksaygılı ve Güre, 2008).

Oh, Lee ve Park'ın (2011) yapmış olduğu çalışmada, öfke ve düşmanlık içeren evlilik çatışmalarının çocukların kendini suçlu hissetmelerinin en büyük nedeni olduğu sonucuna varılmıştır. Buna paralel olarak, bu tarz çatışmalar çatışmanın ilerleyip daha

karmaşık bir hale dönüşeceği ve çocuğun kendisini de içine çekeceği ile ilgili endişeleri de beraberinde getirmektedir. Shelton ve Harold (2007) tarafından yapılan araştırmanın sonucuna göre çocuklarda düşük özsaygı, kaygı-depresyon ve saldırganlığın evlilik çatışmaları ve çatışma sırasında dışa yansıttığı olumsuz duygularla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuca göre, aile içi ilişkilerde dışa vurulan olumsuz duyguların, evlilik çatışması ve çocuğun kaygı-depresyon, düşük özsaygı, saldırganlık gibi sorunları arasındaki ilişkide aracılık ettiğine vurgu yapılmaktadır.

Alan taramasında bazı araştırmacıların konu ile ilgili yapmış oldukları çalışmalar göze çarpmaktadır. Nicolas, Klump ve Burt'a (2013) göre çocuğun algıladığı evlilik çatışmasında artan tehdit, içselleştirme sorunlarını artırırken (kaygı, depresyon, içe kapanıklık vb.), artan kendini suçlama ise dışsallaştırma sorunlarının (saldırganlık, hiperaktivite vb.) artış göstermesine neden olmaktadır. Bir başka çalışmaya göre ise yıkıcı evlilik çatışmasına kendilerini de dâhil hisseden ve/veya kendini suçlayan çocuklarda davranış sorunları gelişme riskinin arttığı ifade edilmiştir (Ablow, Measelle, Cowan ve Cowan, 2009). Pendry, Carr, Papp ve Antles (2013) ise çalışmalarında çocukların dâhil olduğu evlilik çatışmaları ile çocukların dışarıda kaldığı evlilik çatışmalarını kıyaslamış ve çocukların dâhil olduğu evlilik çatışmalarının çocuklarda davranış sorunu gelişmesi açısından daha riskli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Feldman ve Masalha (2010) çalışmalarında uzlaşma yönünde gitmeyen ve saldırganca çözümlenen evlilik çatışmalarının çocuğun saldırgan davranışları ile pozitif, empati içeren ve uzlaşmayla sonuçlanan evlilik çatışmalarının ise çocuğun saldırgan davranışları ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Kızıldağ ve Şendil (2006) evlilik çatışması ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarını evlilik çatışmaları ileri düzeyde olan 23 çift ile evlilik çatışmaları düşük düzeyde olan 23 çift ve bu çiftlerin yaşları 9-12 arası olan çocukları ile yürütmüşlerdir. Araştırmanın bulguları evlilik çatışmasının yoğunluğu ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca anne babaları arasında yoğun evlilik çatışması yaşanan çocukların algıladıkları tehdit ve gerilim duygusunun diğer gruptan daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Yürütülen başka bir çalışmada Güven (2013) çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü incelemiştir. Sonuçlar algılanan ebeveyn çatışmasıyoğunluğu arttıkça annelerin gözlemlediği davranış problemlerinin de arttığı göstermiştir. Bununla birlikte, anne-babalarının yaşadığı çatışmaya sebep olarak kendilerini görme eğilimi ile sorunlu davranış sergileme sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Son olarak Whitson (2003), 8-11 yaş grubundaki çocuklar ile yürüttüğü çalışmasında evlilik çatışmasına yönelik baş etme stratejileri ile çocuklarda görülen problemler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen verilere göre evlilik çatışması yaşayan ebeveynlerin çocuklarında depresyon, anksiyete, uyum problemleri ve fiziksel sağlık ile ilgili sorunların yaşanma sıklığının arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca çatışmaya karşı aktif, olumlu ve destekleyici baş etme stratejilerine sahip olan çocukların iyi olma hallerini korumaya yönelik daha olumlu sonuca ulaştıkları saptanmıştır (Akt: Hoşcan, 2010).

2.8.DEPRESYON

Araştırmanın bu kısmında depresyonla ilgili açıklamalara ve alan yazınında depresyon konusunda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.8.1.Depresyon Kavramı

Depresyon, çökkün duygu durum, yaşamdan tat alamama, kilo kaybetme, uyku problemleri, değersizlik hissi, suçluluk hissi, tükenmişlik, odaklanma güçlüğü ve ölüm düşünceleri ile kendini belli eden bir duygu durum bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (Koroğlu, 2013). Başka bir tanıma göre ise; mutsuz, disforik mizaç ve depresif görünümün günlerce ya da haftalarca devam etmesi durumu olarak ifade edilmiştir. Depresyon yaygınlığından dolayı kimi zaman psikiyatri biliminin soğuk algınlığı olarak ifade edilir (Deniz ve ark., 2009).

2.8.2.Depresyona İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Bu başlık altında depresyona ilişkin kuramsal yaklaşımlardan psikoanalitik kuram, davranışçı kuram, bilişsel kuram ve hümanistik-varoluşçu kurama yer verilmiştir.

2.8.2.1.Psikoanalitik Kuram ve Depresyon

Psikanalistler psikolojik problemlerin ve bunun dışında çeşitli hastalıkların nedenini çocukluk yaşantısında aramışlar, depresif bireyde gözlenen özgüven eksikliğinin ve değersiz hissetme duygusunun çocukluk döneminde çocukların ebeveynlerinden onay bekleme davranışı ile ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Yurtseven, 2011). Benzer şekilde, Arieti ve Bemporad'a göre depresyon, hayatın ilk yıllarında kişiler arası ilişkilerde meydana gelen hayal kırıklıklarının, yetişkinlik evresinde sevgi ilişkilerinde narsistik doyum sağlayamayan bireylerde ortaya çıkmaktadır. Bu tür kişilerin oral kişilikler olduğu ve sevgi doyumunu sağlayamadığı zamanlarda depresyona yatkın olduğu söylenebilir (Akt: Tunay, 2006).

Freud'a göre diğer kişiye yönelik olarak gelişen gerileme durumu depresif kişinin kendisine yönelik olarak geri dönmektedir. Freud'un bu düşüncelerinden yola çıkan Brenner depresyonun bir duygulanım ya da bireyin mizacı olduğunu ifade ederek bu durumun bütün insanlarda bazı zamanlarda görülebileceğini belirtmiştir (Morley ve Moran, 2011). Abraham ise sevilen kişi ve nesnenin kaybının depresyona sebep olduğu ve diğer yandan da ruhsal-cinsel gelişimin gerilemesine neden olduğu gerçekliğini ortaya koymuştur (Köknel, 1989).

Sevgi nesnesinin kaybı bireylerin yas tutmasına neden olurken; aynı zamanda bireyde yoğun bir keder, üzüntü, ağlama, çok fazla uykuya eğilim veya uyuyamama tarzı belirtiler gözlenir. Bu bireylerde sevgi duyduğu kişi tarafından terk edilmişlik hissi yani bir kayıp hissi vardır. Buradaki kayıp hissine ek olarak "sevdiğimi kaybettim, şimdi kimse beni sevmiyor, ben artık iyi değilim" düşüncesi ve bu düşünceye paralel olarak da bir yandan özsaygıda (selfesteem) kayıp meydana gelmektedir. Oysa yas sürecinde yakınına kaybeden bir kişinin "ben iyi değilim" düşüncesi ve buna benzer cümleleri özsaygıyı yitirmesine neden olmamaktadır (Öztürk, 2001).

2.8.2.2.Davranışçı Kuram ve Depresyon

Davranışçı yaklaşım, insanın davranışlarını ve psikolojik problemlerini, öğrenme ve koşullanma ilkeleri ile açıklamaktadır. Davranışçı ilkelere göre uyarıcı niteliğinde olan gelişigüzel iki veya ikiden fazla olayın aynı anda gerçekleşmesi sonucunda, zamanla uyaranlar arasında bir çağrışım meydana gelmektedir (klasik koşullanma). Bunun

yanında davranışın öncülleri ve sonuçlarına göre, sergilenen davranış ödüllendirildiği zaman devam etme eğilimi; cezalandırıldığı zaman ya da ödüllendirilmediğinde ise sönme eğilimine girmektedir (edimsel koşullanma). Bu bilgiler ışığında problemleri davranışların meydana gelmesi aynı ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilirken, buradaki problemleri davranışların değiştirilmesi de ancak aynı ilkelerin uygulanması ile olanaklıdır (Plante, 2005).

Skinner (1957) depresyonun davranışçı incelemesini yapmış ve toplumsal çevrede olumlu yönde vurgulanan hareketlerin durdurulmasının sonucunda bireylerin hareketlerinde ortaya çıkan zayıflamayı depresyon olarak ifade etmiştir. Ferster (1973) ise depresyonun sebebi olarak aniden var olan toplumsal değişimleri, cezalandırılmayı, kontrol altında tutma ve pekiştirmedeki farklılıkları dikkate almıştır (Akt. Yelkenci 2013).

Lewinson (1977), Beck tarafından savunulan düşünceler, duygular ve davranışlar arasında etkileşimin bulunduğunu öne süren bilimsel kuramın aksine, davranışçı kuramda, sadece davranışlarda ortaya çıkan değişimlerin duygu ve düşüncede farklılık meydana getireceğini ileri sürmüştür. Yine Lewinson'un davranışçı kuramına göre, depresyon öğrenilen bir davranış niteliğindedir ve sadece davranışlarda meydana gelecek değişimlerle iyileştirilebilir (Dobson ve Jackman Cram, 1996; akt. Doğan, 2001).

2.8.2.3. Bilişsel Kuram ve Depresyon

Depresyon durumunu tanımlamada ve depresyonun tedavi sürecinde en sık yararlanılmakta olan depresyon kuramı olarak Beck'in bilişsel kuramından söz edilebilir (Beck, 1995). Depresyon hakkında ortaya atılan bilişsel çağdaş kuramlar arasında depresyonun oluşum süreci ve tedavi basamağına yönelik olarak geliştirilmiş bilişsel yaklaşımlardan en dikkat çeken kapsamlı yaklaşım olarak Beck'in bilişsel kuramı gösterilmektedir. Beck bu kuramda depresyon hastalarının genel olarak yaşamış oldukları olaylara sürekli olarak olumsuz ve öz eleştirel bir yaklaşım ile yaklaştıklarını, başarıya odaklanmaktan çok başarısızlıklara odaklanıp beklentilerinin o yönde olduklarından söz etmiştir. Özellikle bu bireylerde başarılarını küçümseme, kendini küçük görme ve suçlama eğilimlerinin fazla olduğunu ifade etmiştir (Cengil, 2003).

Beck (2001) depresyonun gözlemlendiği bireylerin düşüncelerinde iki temel inancın var olduğundan bahsetmiştir. Bunlara temel inanç adını verdiği çaresizlik ve sevilmezlik olarak sıralamıştır. Sevilmezlik inancında olan birey, değersizlik, arzulamada güçlükler, istenmeme, nasıl olsa herkesin onu terk edeceği ve her zaman yalnız kalacağı inancı ve düşüncesine sahipken; çaresizlik temel inancında olan birey ise, zayıflık, sürekli başkalarının yardımına ihtiyaç duyma, ihtiyaç içerisinde olma, başarmak için yeterli kapasitem yok gibi inançlara sahiptir. Beck'in ortaya koyduğu bilişsel teori, birden çok psikolojik rahatsızlığın tanımlanmasına imkân sağlamıştır. Bilişsel yaklaşımı diğer yaklaşımlardan ayırt eden temel farklılık ise, otomatik düşünce ve işlevsel olmayan inançlar ile çalışıyor olmasıdır (Neale, Davison ve Haaga, 1995). Otomatik düşünce Beck'e (2001) göre kısaca kişilerin belli durumlarda kendi kendilerine söyledikleri, tekrarlayan, olumlu ya da olumsuz otomatik benlik ifadeleri olarak tanımlanırken işlevsel olmayan inançlar ise Ellis'e (1971) göre bireyin kendisini başarısızlığa, yenilgiye uğratan düşünceler olarak tanımlamaktadır.

Bilişsel yaklaşıma göre depresyon kavramı davranışsal, duygusal ve bilişsel yönleriyle tamamen bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Duygular düşünce süreçleri üzerinde ekilidir, aynı zamanda düşünceler de birtakım duygusal durumların başlatılmasına sebebiyet vermektedir. Ancak dikkatler yine de depresif bireylerdeki bilişsel süreçler üzerinde yoğunlaşmıştır. Depresyon bir duygulanım bozukluğu olmaktan çok, bilişsel bozukluk olarak değerlendirilmektedir. Duygulanım bozukluğu da bu bilişsel bozuklukta sekonder olarak meydana gelmektedir (Öztürk, 2004).

2.8.2.4.Hümanistik-Varoluşçu Kuram ve Depresyon

Kuramın ilk akla gelen isimlerinden olan Rogers benlik bilincine büyük önem vermektedir. Bir bireyin benlik bilinci bireyin kendisi hakkında var olan düşüncelerini ve algılarını içerebilir. Benlik bilincini geliştirmede koşulsuz sevginin gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü koşulsuz bir sevgi içerisinde yetişen insanların benlik anlayışlarının olumlu ve güçlü olduğu görülmüştür (Cüceloğlu, 2016).

Benlik yapısıyla örtüşmeyen yaşantılar inkâr edilebilir veya çarpıtılarak simgeleştirilebilir. Birey kendi bilincinde bazı olayları çarpıttığı ya da kabul etmediği zaman, yaşantıları ile kendi kişiliğinin sembolize ettiği kavram arasında uyumsuzluk doğabilmektedir. Psikolojik uyumsuzluğun (anksiyete ve depresyon) temelinde esas

olarak bu kişilik ile yaşantı arasında ortaya çıkmakta olan çatışmalar yer almaktadır (Karahan ve Sardoğan, 1994).

2.8.3.Çocukluk Depresyonu

Çocuklarda ve gençlerde depresyon belirtileri 17. yüzyıldan sonra görülmeye başlanmış olmasına rağmen 1970’li yıllara kadar çocukluk çağındaki depresyonun tanımı tam olarak yapılamamıştır. Ardından 1970 yılında Stockholm’de Avrupa Çocuk Psikiyatristleri toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda depresyonun çocukluk ve ergenlik döneminde ciddi psikolojik problemlerden biri olduğu belirtilmiştir. Ek olarak bu konu hakkındaki çalışmaların sayısının artması ve araştırmacıların bu alana yönelmesinin önemi vurgulanmıştır (Aydemir, 2010). Günümüzde çocuklarda da depresyonun var olduğu, yetişkin depresyonuna oldukça yakın semptomlarla ortaya çıktığı ve yetişkinlerdeki depresyon ölçütlerinin, yaş farklılıklarına göre bazı özellikler dikkate alınarak, çocuklar için de geçerli ölçütler olduğu kabul edilmiştir (Deringöl ve Özyaprak, 2013).

Çocukluk çağı depresyonu yaygın bilinen bir semptom olmasının yanında, bunun bir bozukluk gibi değerlendirilebilmesi için ağır seyretmesi, sürekli olması, birtakım belirtilerle beraber var olması (zevk alma kaybı vb.) ve bunlara ek olarak çocuğun günlük yaşam aktivitelerini olumsuz açıdan etkilemesi gerekmektedir. Depresif bozukluk, okul başarısında düşüklük, arkadaşlık ilişkilerinde sorunların meydana gelmesi, bilerek ve isteyerek kendine zarar verme ve intihar riskinin artmasıyla yakından ilgilidir. Bu tür rahatsızlıklar aileler ve hekimler tarafından fark edilmeden devam etmesiyle birlikte, çocuklar arasında depresif bozuklukların ortaya çıkardığı belirtiler genel olarak gelişim sürecinin normal bir beklentisi olarak görülüp gözden kaçabilirler (Şar, 2008).

2.8.4.Çocukluk Depresyonu Belirtileri

Çocukluk ve ergenlik yıllarında büyümenin olağan sonuçları ya da hormonlardan dolayı meydana gelen farklılaşmalar sebebiyle çocuklarda ve ergenlerde depresyon tanısını koymak güç olabilmektedir. Ergenlik döneminde gözlenen sıradan gelişimsel tepkiler depresyon durumunda ortaya çıkan tepkilerle karıştırılabilir (Koroğlu, 2004). Özellikle çocukluk çağında klinik bir durum olarak değerlendirilen depresyon, yaşanan yoksunluk

süreci sonunda kendini gösteren tepkisel bir duygusal durum olarak da ifade edilmektedir (Erdoğan, 2002).

Depresyon yaşamakta olan çocuk var olan süreç içerisinde tam olarak açıklanamayan bir tedirginlik hali içerisinde bulunur. Depresif belirtiler gösteren çocuğun, ağlama ya da bağırma gibi hassas, alıngan ve abartılı birtakım tepkiler gösterdiği gözlenmektedir (Aysev ve Taner, 2007). Depresyonda olan bir çocuğun dikkatli olması gereken zamanlarda ebeveynleri tarafından “yerinde duramıyor”, “sürekli hareket halinde”, “durup dururken sinirleniyor” gibi ifadeler kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu tür anlar durgunluk halleri ile kesilirken çocuk televizyonun karşısında oturur ama “yok” gibi, kayıtsız olabilir. Değişkenlik büyük çoğunlukla kızgınlık biçiminde ortaya çıkabilir ve ebeveynler “ona hiçbir şey söylenmiyor”, “kızgın ve sinirli davranıyor” veya “her şeyi reddediyor”, “her zaman hayır diyor”, “hiçbir şeyi onaylamıyor” gibi cümleler kullanırlar. Çocukların ilgisizlik ve oyun aktivitelerine ara vermesi gözlenebilir, ayrıca “sıkılıyorum”, “artık bıktım” şeklinde ifadeleri sıkça kullandıkları ya da ebeveynlerinin “hiçbir şeyle ilgilenmiyor”, “ona hiçbir şey zevk vermiyor” şeklindeki ifadeleri olabilir. Kendine olan saygısını kaybetmesi söz konusu olabilir ve bunu da “hiçbir şeyi iyi yapamıyorum”, “ben aptalım” gibi kurduğu cümlelerle ifade edebilir (Öy, 1995).

Depresyondaki diğer kişilerde olduğu gibi çocuklar da duygusal açıdan kendilerini yaşadıkları çevreden soyutlarlar, etraflarındaki bireylerden uzaklaşırlar ve ailedeki faaliyetlere veya toplumsal olaylar içinde yer almaya karşı çıkarlar, arkadaşlık ilişkilerinde bozulmalar meydana gelir. Özellikle okulda başarısızlık öncelikle ortaya çıkan belirtilerden biridir (Göğüş, 2000).

Sonuç olarak çocukluk döneminde ortaya çıkan depresyon psikososyal fonksiyonları olumsuz açıdan etkilediğinden ve sonraki yıllarda diğer psikiyatrik bozuklukların ortaya çıkma riskini arttırmışından dolayı erken tanı konulup geç kalınmadan tedavisine başlanmalıdır (Bucaktepe ve ark., 2015).

2.8.5.Çocukluk Depresyonu Nedenleri

Son zamanlarda üzerinde çalışılan oldukça önemli biyolojik çalışmalar sonucunda depresyonun nedeni tam olarak bulunamamasına rağmen yürütülen tüm çalışmaların ortak sonucu, depresyonun genetik bir yatkınlık durumu ile alakalı olduğu şeklindedir.

Buradaki genetik yatkınlıkta ise merkezi sinir sisteminin serotonerjik ve noradrenerjik sistem ve yolaklarında bir problemin var olduğu saptanmıştır. Yani sonuçta genetik olarak depresyona yatkınlığı bulunan bireyler diğerlerine oranla daha kolay depresyona yakalanmaktadırlar. Yaşanan olumsuz olaylar, psikolojik travmalar, ayrılıklar ve kayıplar depresyon durumunun meydana gelmesini tetiklerler. Ancak depresyonu tetikleyici bir etken olmasa bile depresyon ortaya çıkabilmektedir (Öztürk, 2013).

Çocukluk çağında ortaya çıkan depresyona yetersiz, zayıf veya olumsuz anne-baba ilişkisi neden olabileceği gibi aile bireyleri içerisinde depresyon yaşayan bireylerin bulunması, genetik faktörler, öğrenme ve özdeşim de çocukluk çağı depresyonun yaşanmasına sebep olabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte çevredeki stres faktörlerinin de çocukluk ve ergenlik döneminde depresyonun yaşanmasında etkisi bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazıları Aydemir (2010)'in çalışmasında şu şekilde sıralanmıştır: Ebeveynlerden devamlı ayrı kalma, ev ortamında yaşanan problemler, maddi sorunlar, okulda meydana gelen problemler, arkadaş çevresiyle yaşadığı güçlükler vb.

Conner (2003) da çocukluk depresyonlarının ortaya çıkmasını açıklamada psiko-sosyal teoriye dayanarak, kişinin etrafındaki birtakım olayların depresyona sebep olduğunu öne sürmüştür. Buradaki çevresel olaylar: Ebeveynlerin ayrılması veya akrabalarından ayrılma, sevdiği bir yakının ya da evcil hayvanının kaybı, yeni bir yere taşınma, okul hayatında ya da sportif alanda başarısızlık, hastanede yatmak ve faaliyetlerin sınırlandırılmasına neden olan yaralanma veya hastalık hali, çevrenin, ailenin veya yakınların kaybı, utanç, suçluluk duygusu veya insan içine çıkmak istememe gibi duygulara sahip olma, bireysel beklentileri gerçekleştirememeye başaramama, tekrar eden fiziksel, duygusal ya da sözel taciz, destek kaybı veya desteğin azalması, sosyal yeteneklerden yoksun olmak, aile uyumu ve düzeninin yokluğu, aile çatışması, kendini değerlendirme, gözleme ve desteklemek için var olması gereken yeteneklere sahip olunmaması, kendine, dünyaya ve geleceğe olumsuz bakış, öğrenilmiş çaresizlik, problem çözme yeteneklerinden yoksunluk gibi faktörlerdir (Akt. Şar, 2008).

Tüm bunlara ek olarak yakın birinin ölümü, anne ya da baba figüründe eksiklik veya anne-babadan ayrılma sonucuyla oluşan yas kolaylıkla depresyona dönüşebilmektedir.

Ayrıca, anne ya da babası depresyon yaşayan çocuklarda model alma yolu ile anne ve babanın yetersizliğine bağlı depresyona da çok sık rastlanmaktadır (Küçükyazıcı, 2008).

2.9.SALDIRGANLIK

Araştırmanın bu kısmında saldırganlıkla ilgili alan yazında yer alan açıklamalara ve saldırganlık ile ilgili bazı çalışmalara yer verilmiştir.

2.9.1.Saldırganlık Tanımı

Saldırganlık için alan yazında “diğer bireyleri inciten, başkalarına fiziksel ve duygusal açıdan zarar veren her türlü davranış”, “birilerini incitme amacı içeren her türlü davranış”, “öfke içeren davranış” gibi birçok tanım yapılmaktadır (Hasta ve Güler, 2013). Baskıcı disiplin metodları, sevgi yoksunluğu, değişen değer yargıları, hızlı ve düzensiz kentleşme, iç ve dış göçler, maddi sebepler, travmatik yaşantılar, istismar ve ailede rol model olan saldırgan ya da suça karışmış bireyler çocukları şiddete ve saldırgan davranışlar sergilemeye yöneltmektedir (Dizman ve Gürsoy, 2004).

Saldırganlığın tanımı pek çok kuramcı tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Buradaki farklılıkların esas sebebi ne tür davranışların saldırgan bir davranış olarak kabul edildiğinin farklı toplumlara göre ya da farklı kültürlere göre değişkenlik göstermesidir. Ayrıca saldırganlığın temelindeki nedenler de farklı yaklaşımlar ve kuramcılar tarafından farklı bir biçimlerde tanımlanmaya çalışılmış ve bunun sonucunda saldırganlık konusu devamlı olarak bir tartışma konusu olmuştur. Saldırganlık kavramının hayatın her alanında yaygın bir şekilde etkisinin sürmesi yıkıcı ve bozucu etkiler ortaya çıkarması bu konu hakkındaki çalışmaların devamlılığını sağlamıştır (Erdoğan, 2010).

Saldırganlık kavramı, insan yaşamının her yanında görülebilen ve yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak kabul edilir. Burada acil olarak çözülmesi gereken sorun; insanların başkalarına saldırmasındaki sebepleri saptamayla birlikte, saldırganlığın saldırıya maruz kalanlar, saldırıyı gerçekleştiren ve toplum üzerindeki zararlı etkilerini azaltmanın yöntemlerini bulmaktır. Saldırganlık ile ilgili çok sayıda tanımlama bulunmasının yanında tanımlamayla ilgili uzlaşma tam olarak sağlanamamıştır. Bazı araştırmacılara göre saldırganlık itme, vurma gibi fiziksel nitelikler ile açıklanmaktayken, kimilerine

göre ise tehditkâr konuşma, sözlü aşağılama gibi özellikler de saldırganlığa dahil edilmelidir. Kimileri kendi türüne zarar vermeyi saldırganlık olarak tanımlarken, kimileri ise canlı ya da cansız varlıklara zarar verme amacı çerçevesinde sergilenen davranışları saldırganlık kavramı kapsamında ele almaktadır (Hogo ve Vaughan, 2006).

Saldırganlık konusu geçmişten günümüze birçok çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Bu araştırmalarda kişilerdeki saldırgan davranışı tanımlamada; genetik faktörlerin etkisi, aile içerisindeki yaşantıların kişiler üzerindeki etkileri, ebeveynlerin tutumları, annenin çalışıp çalışmaması, anne veya babanın yokluğu, kardeş sayısı, evin kaçınıcı çocuğu olduğu, çevre ve okul yaşantılarının etkisi, kronik hastalıklar, TV programları, teknolojik gelişmeler, sosyoekonomik şartlar vb. gibi çok fazla konu hakkında araştırma yapılmıştır (Atıcı ve Kılıçarslan, 2010).

Yapılan araştırmalar sonucunda günümüzde saldırgan davranışların yalnızca bir sebepten kaynaklanmadığı ve bu saldırgan davranışların arkasında pek çok sebebin var olduğu sonucuna varılmıştır (Kaplan ve Aksel, 2013). Saldırganlığın nedeniyle ilgili varsayımlar iki gruba ayrılarak incelenmiştir. İlk grup, saldırganlığın içgüdüsel ve dürtüsel olduğunu kabul ederken, ikinci grup ise toplumsal ve bilişsel kökenli olduğu ve sonradan kazanıldığını savunur. Saldırganlığın sonradan edinildiği ile ilgili yapılan en önemli çalışmayı Bandura ve arkadaşları ortaya koymuştur. Bu kuram sosyal öğrenme kuramı olarak kabul edilmekle birlikte, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmişte var olan deneyim ve öğrenmeden, dış durumsal etmenlere kadar uzanan oldukça geniş bir çerçeve içinde değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak geçtiğini savunmaktadır. Geçmişteki deneyimlerin saldırganlığın ne zaman ne gibi durumlarda ve ne sıklıkla ortaya çıkacağını belirlediğini, çocukların kendilerine örnek aldıkları anne babalarının davranışlarından nasıl davranmak gerektiğini öğrendiklerini, aile ve dış çevreden gözlemledikleri saldırgan modelleri rol model olarak saldırgan davranışlar sergilediklerini öne sürmektedir (Eroğlu, 2009).

2.9.2.Saldırganlık Türleri

Buss (1961) saldırganlığı üç boyutta sınıflandırmıştır: a) fiziksel ya da sözel saldırganlık, b) aktif ya da pasif saldırganlık, c) doğrudan ya da dolaylı saldırganlık olarak kategorilere ayırmıştır. Birini itirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak,

ısırmak gibi davranışlar fiziksel saldırganlık olarak ele alınırken, sözel olarak psikolojik olarak başkalarını incitmek ve ona zarar vermek ise, sözel saldırganlık tanımıyla ifade edilmiştir (Balcıoğlu ve Özdemir, 2012). Bir başka tanıma göre ise fiziksel saldırganlık işkence, dayak gibi fiziksel güç gerektiren davranışları nitelerken, kişinin itibarını sarsacak dedikodu, hakaret, aşağılama gibi davranışlar sözel saldırganlık olarak belirtilmektedir (Geen, 2001).

Aşağılama gibi olumsuz duyguları da barındıran, bir başkasına psikolojik olarak acı vermek amacıyla kişinin benlik algısına yapılmış saldırı sözel saldırganlık tanımıyla ifade edilmektedir. Fiziksel saldırganlığın habercisi olarak nitelendirilen sözel saldırganlığa örnek olarak; aşağılama, bağırma ve tartışma, tehditkâr konuşma, dalga geçme ve isim takma gösterilebilir (Glascock, 2008).

Sözel saldırganlık kavramı, bireyin arkadaşlık ilişkilerini bozarak veya farklı anlamlarda yönlendirerek (örn., dedikodu yaparak, söylentiler yayarak veya sosyal bir ortamdan dışlayarak) başkasına doğrudan veya dolaylı yollarla zarar veren amaçlı davranışlar olarak da tanımlanmıştır. Bu tanım göz önüne alındığında sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlıktan farklılıklar gösterebilmekte ve bazen dolaylı bazense sosyal saldırganlık şeklinde de adlandırılabilir. Okul çağındaki çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda, sözel saldırganlığın çocukların sosyal işlevselliğini bozucu sonuçları akran reddi, sosyal dışlama ve yalnızlık olarak belirtilmiştir (Tepe ve Sayıl, 2012).

Başka bir deyişle sözel saldırganlık buyurganlığa, eleştirilmeye, aşağılanmaya ve fiziksel engellere karşı ortaya çıkan sözel tepkiler olarak ifade edilebilir (Çelik ve Kocabıyık, 2014). Sözel iletişim yöntemiyle psikolojik açıdan bir başkasına zarar vermek onu kırmak amaçlanmaktadır. Sözel saldırganlık ile bir başkasına sözel yollarla zararlı uyarılar yönelten tepkiler ortaya çıkmaktadır. Sözel saldırganlık kavramının bir başkasını tehdit etme ve varlığını kabul etmeme olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır (Çelik ve Otrar, 2009).

2.9.3.Saldırganlığa Kuramsal Bakış

Araştırmanın bu kısmında saldırganlıkla ilgili bir takım kuramsal yaklaşımlara değinilmiştir. Özellikle biyolojik kuram, psikanalitik kuram ve sosyal öğrenme kuramı ile ilgili detaylı tanımlara ve literatür çalışmalarına yer verilmiştir.

2.9.3.1.Biyolojik Kuram

Saldırganlığın ortaya çıkmasında biyolojik etkenlerin önemli olduğu ve saldırganlığın oluşumunda belirleyici olabildiği öne sürülmektedir. Biyolojik kuram, hormonlar, beyin ve kromozomlar olmak üzere organizmadaki yapıların saldırganlıkla ilişkisini araştırmaktadır.

Saldırganlığın oluşum mekanizması dikkate alındığında merkezi sinir ve endokrin sisteminin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Biyolojik merkezli yaklaşıma göre, davranışlarımızı beynin belirli bölgelerine bağlamak oldukça yanlış olmakla beraber, merkezi sinir sisteminin bütüncül çalışmasıyla davranışlar oluşmaktadır. Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında serotoninin etkisi olduğu düşünülmekle birlikte saldırganlığın beynin hangi yapısıyla alakalı olduğunu belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmaktadır. Bazı araştırmalarda serotonini düşük olanların, yüksek olanlara göre daha saldırgan oldukları saptanmıştır (Kılınç, 2012).

Biyolojik kuram insan başta olmak üzere tüm canlıların davranışlarını merkezi sinir sistemi içinde meydana gelen elektriksel ve kimyasal olaylarla ilişkilendirmektedir. Biyolojik kurama göre saldırgan davranışlar organizmanın farklı bölgelerindeki özelliklere göre belirlenirken; özellikle beynin saldırgan davranışlar ortaya konmasında en etkili organ olduğu temel önermesini savunmaktadır. Beyindeki alanların saldırganlıkla ilişkisi incelenirken hipotalamusun saldırganlığın hem kontrolünde hem de aktivasyonunda önemli bir bölge olduğu belirlenmiştir. Kimi kuramcılara göre ise saldırgan davranışlar ile beyin hasarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ifadeye örnek olarak, beynin ön bölgesindeki hasarın saldırganlık ve sosyal uyumsuzluk gibi bazı psikiyatrik bozukluklara zemin hazırladığı sonucuna ulaşılmıştır (Perdeci ve ark., 2010).

Biyolojik yaklaşıma göre saldırganlığı açıklayan bir diğer testesteron seviyesi ile ilgilidir. Testosteron seviyesi yüksek insanların diğerleriyle kıyaslandığında daha fazla saldırganlık eğiliminde olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Benzer şekilde maymunlar üzerinde yapılan bir araştırmada da testosteron seviyesi yüksek maymunların, diğer maymunlara oranla daha saldırgan davranışlar ortaya koydukları belirlenmiştir (Atkinson ve ark., 2012). Ayrıca Balcıoğlu (2000)'na göre limbik sistemde yer alan amigdala, duyguların denetiminden sorumlu bir alan olup, amigdala

bölgesinde yerleşmiş olan bazı tümöral oluşumların da aşırı agresyonlara sebep olabileceği söylenmektedir.

2.9.3.2.Psikanalitik Kuram

Freud saldırganlığı, birinci içgüdüsel dürtü kuramında kendini koruma ile cinsel içgüdü arasında var olan çatışmanın sonucu olarak görürken, ikinci içgüdüsel dürtü kuramında ise yaşam içgüdüsü ile ölüm içgüdüsü arasındaki savaşın sonucu olarak görmektedir (Fromm, 1993). Freud, insanda biriken ve yıkıcı bir nitelik taşıyan bir saldırganlık enerjisinin bulunduğunu ve bu enerjiyi kontrol etmenin oldukça zor olduğunu bireylerin devamlı olarak bu saldırganlık enerjisini ürettiğini savunmaktadır (Köksal, 1991).

Freud'a göre yaşam içgüdülerinin anlam bulamadığı zamanlarda bireylerde buna bağlı olarak anksiyete ve saldırganlık görülebilmektedir. Oral dönemde çocukların ısırma özelliğinin saldırganlığa sebep olabileceği ifade edilirken; anal dönemde baskıcı ebeveynlerin, tuvalet eğitimi sırasında kuralcı tutumunun da ilerleyen dönemlerde saldırganlığa yol açabileceği düşünülmektedir (Ustabaş, 2011).

Adler'e göre her insan hayatına "yoğun eksiklik duyguları" ile başlar. Ayrıca Adler insanların bu duyguyu kabullenmediklerini ve buradaki eksikliği gidermek için sürekli çaba halinde olduklarını savunur. Saldırganlık ise insanın tüm ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla gösterilen çaba, engellenmelere karşı gösterilen davranış şeklidir (Geçtan, 2006; Gümüş, 2000).

2.9.3.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları, saldırganlığın altında yatan sebeplerini araştırırken içgüdü ya da dürtülerde aramayıp, araştırmalarını etrafta saldırgan tepkilere sebep olan uyarıcılar üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Çünkü sosyal öğrenme kuramında insan davranışları devamlı olarak çevredeki koşullarla da bir ilişki içindedir. Davranışlar çevreyi etkileyip değiştirirken, öte yandan da çevre davranışları etkisi altına alarak değiştirmektedir (Bandura, 1977). Bandura'ya göre nasıl ki saldırganlık öğrenilebilir bir davranış ise, saldırgan davranışlar sergilememek de öğrenilebilir bir davranış şeklidir. Bu bilgiler ışığında yapılan araştırmalar, çocukların izlediği programlarda var olan olumlu ve olumsuz mesajların etkisinde kaldıkları ve burada yer alan olumsuz

davranışları da tespit ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çocuklar ödül verilen ya da övülen iyi davranışları öğrendikleri gibi, cezalandırılan kötü davranışları da öğrenmektedirler. Bu açıdan önemli olan şey davranışın öğretici bir şekilde vurgulanmasıdır (Acet, 2006). Bandura'ya göre saldırgan davranışlarının sonucunda sıklıkla ceza alan çocuklar, gittikçe normalden daha fazla saldırgan hale gelmektedirler. Çünkü yoğun şekilde cezalandırma öfke duygusuna sebebiyet verir ya da saldırgan çocuklar anne-babalarını kendileri için örnek olarak alırlar (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2015).

Sosyal öğrenme teorisine göre çocuklar ve ergenler bir başkasının davranışından gözlemleyerek çıkarımda bulunarak öğrenirler. Gözlemleyerek öğrenme; başkalarının sergilediği davranışları hatırlayarak, taklit ederek kavrama süreci olarak tanımlanabilir (Kirsh, 2006). Bilişsel yaklaşımda duygu, düşünce ve davranışlar arasında bir etkileşim olduğu savunulmaktadır. Bilişsel yapılar bozuk ya da çarpık olduğu sürece, işlevselliği olumsuz yönde etkiler ve de saldırgan davranışlara yol açar (Kılıçarslan, 2009).

Morgan (2015) öğrenme ve modeli örnek almanın hem olumlu sosyal davranışların gelişiminde hem de saldırganlık üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Morgan'ın aktardığı araştırmaların sonuçlarına göre, saldırganlık davranışı ödüllendirildiği zaman tekrar meydana çıkma olasılığı artmaktadır. Bununla beraber, bazı durumlar sonucunda öğrenilmiş saldırganlık davranışı, başka durumlar için de genellenip yaygınlık kazanabilir. Davranışın pekiştirilerek öğrenilmesinde en önemli etkenlerden biri de ödül ve ceza sistemidir. İnsanlar davranışlarını haz alma ve acıdan kaçınmaya göre şekillendirmektedir. Yani saldırgan davranışın ardından gelecek olan haz (ödül) davranışı pekiştirirken, alacağı ceza ile acı çekeceğini biliyorsa davranışı azaltmaktadır (Bilgin, 2000).

Corey'e (2015) göre sosyal öğrenme kuramı ise davranışçılığa zıt yönlü olarak öğrenme sürecinde bilişsel süreçlerin de etkili olduğunu kabul eder. Bu bilgiye dayanarak sosyal öğrenme kuramının davranışçılığın aksine kişilerin herhangi bir durumda nasıl davranacakları konusunda seçme şansına sahip olduğunu savunduğu söylenebilir.

2.9.4.Çocuklarda Saldırganlık

Saldırganlığa yönelik pek çok açıklama olduğunu ve bunlar arasında en önemli açıklamanın da sosyal öğrenme kuramının yaptığı model olarak öğrenme açıklaması olduğu bilinmektedir. Çocukların öğrenmelerinde yakın çevrelerinin ve öncelikli olarak da ailelerinin ve arkadaşlarının etkili olduğu bilinmektedir. Anne-babaların cezalandırıcı tutumları, çocuklarına yönelik desteklerinin yetersiz olması ve olumlu davranışların pekiştirilmemesi, engellemeleri ortaya çıkarabilmekte ve bu durum da saldırganlığa yol açabilmektedir (Yıldırım, 1998).

Yavuzer (2004) ailesi tarafından kabul edilmeyen çocuklarda öfke düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemiştir. Yavuzer'e göre yeterli sevgi ve şefkati göremeyen çocuklarda olumsuz duygular ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak kendisinden daha zayıf olanları ezme ve üstünlük kurma çabaları ortaya çıkarak, saldırganlık eğilimlerinde artış görülebilir. Ebeveyn tutumlarının yanında, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, anne-babanın öğrenim ve çalışma durumu, evlilik içi sorunlar, boşanma, işsizlik, hastalıklar gibi etkenler de saldırgan davranışların meydana gelmesine neden olmaktadır (Aracı, 2012).

Okul öncesi dönemdeki çocukların gösterdikleri sosyal uyum davranışları (ilişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranışlar ve depresif duygular) saldırgan davranışların bir ön belirleyicisi olması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında saldırgan davranışa eğilimli çocukların bu dönemde tespit edilmesi, erken girişimde bulunma bakımından önem taşımaktadır. Bu durum göz önüne alındığında çocuklara, nedene ve davranışlara yönelik önleme programları uygulanabilir (Akçay ve Özcebe, 2012).

Saldırgan davranışların çocuğun okul dönemi öncesinde hem kısa dönemli ve hem de uzun dönemli etkileri bulunmaktadır. Akranları tarafından reddedilme, sevilme, okulda başarısızlık, depresyon, kaygı, çekingenlik, problem çözmede yetersizlikler, dikkatin toparlanamaması ve uyum problemleri kısa süreli etkileri iken; kronik anksiyete, içe çekilme, negatif benlik saygısı, suça yönelim, ilaç kullanımı, okula gitmeme isteği ve endişe uzun süreli etkileridir (Gülay, 2008).

Saldırgan tavırlara sahip çocuklar çevrede asabi, huzursuz, geçimsiz, yaramaz gibi kelimelerle ifade edilebilirler. Hızlı bir şekilde sinirlenip kavgaya hazır hale gelirler, ilişkileri gergin ve sürtüşmelidir, süreç içerisinde zamanla saldırgan tepkileri kuralları çiğneme davranışına dönüşür. Bu çocuklara sıklıkla ceza verilmesine rağmen gittikçe cezadan etkilenmez duruma gelirler. Bu durum karşısında önlem alınmazsa normal anlaşmazlık durumlarında da kavgayı çözüm olarak görmeye çalışırlar. Yaşananlara göre abartılı tepkiler verirler. Öfkeleriyle başa çıkamamaları sebebiyle daima kendilerini haklı çıkarma yanlısı olurlar. İlerleyen süreçte yaşları büyüdükçe evde ve okulda daima sorun ortaya çıkaran çocuklar haline gelirler. Cinsiyet konusunda ise çalışmalarda erkek çocukların daha saldırgan davranışlar sergileyebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Kopar, 2011).

Çocukların kendi aile yapısı olumlu olsa bile bazen okul ortamındaki olumsuz davranışları, sosyal öğrenme yoluyla öğrendikleri görülmektedir. Yaşlıtlarının saldırgan davranışlarını öğrenip, aynı şekilde davranış sergileyen çocuklarda özenmenin etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle ergenlik döneminde, bir gruba ait olma ve arkadaşları tarafından kabullenilme arzusunun saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir (Aral, 2004).

Saldırganlık, sosyal ilişkileri ve davranışları önemli ölçüde etkiler. Saldırgan çocuk, kendi içsel sorunları nedeniyle, akranları ve içinde bulunduğu çevreyle uyumlu ilişkilere sahip olamaz. Saldırganlığın iki farklı boyutu vardır: Birincisi hiddet veya kırgınlığın açıkça görülebilir olduğu; vurma, itme, yaralama, küfretme ve hatta öldürme gibi davranışları içeren saldırganlık boyutu, ikincisi ise hiddet eğiliminin davranışın ardında gizlendiği boyuttur. Saldırgan çocuk önemli ölçüde geçimsiz, gergin ve kavgacı olmanın yanı sıra kuralları çoğunlukla çiğneme eğilimindedir. Var olan bu tür olumsuz durumlar sebebi ile yaşlıtları ve çevresindekiler ile olumlu sosyal ilişkiler kuramaz (Olçay, 2008).

İlerleyen dönemlerde kronik bir hale dönüşebilecek olan saldırgan ve yıkıcı davranış türleri okul öncesi dönemde ortaya çıkabilir fakat doğru bir müdahale de bulunulmazsa kişinin bütün hayatı boyunca problemler ile yaşamasına sebep olmaktadır. Anne babalar ve öğretmenler, çocuklarının sergilediği saldırganlık barındıran tutum ve davranışlarını

sebepleri takip ederek gözlemlenmeli ve saldırgan davranışları önleyici yaklaşımlar geliştirmelidirler (Gülay, 2008).

Son yıllarda yapılan araştırmaların sonuçlarına göre çocuk ve ergenler arasında saldırgan davranışlar artmış, okullarda şiddetin dikkat çekici bir problem olduğu gözlemlenmiştir. Öyle ki okul öncesi dönemde bile birçok çocuk, karşı gelme bozukluğu ve erken başlangıçlı davranım bozukluğu tanısı almakla birlikte bu çocuklar, saldırgan ve yıkıcı davranışlar ortaya koymaktadır. Saldırgan davranışın, çocuk ve ergenlerin psikiyatri servislerine yönlendirilmelerinde de en yaygın neden olduğu görülmüştür (Uzbaş, 2009).

2.9.5. Algılanan Evlilik Çatışmasının Çocuklar Üzerine Etkileri

Anne baba çatışmalarının yoğun ve sık yaşandığı evlerde çocuklar üzerinde birtakım sorunlarda beraberinde gelebilmektedir. Özellikle 10-12 yaş aralığındaki çocuklarda algılanan bu çatışma saldırgan davranışlara ve bazı çocuklarda da içe kapanıp depresyon yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu bilgilerin ışığında araştırmamızın bu bölümünde çocuklarda algılanan evlilik çatışması ile depresyon ve saldırganlık arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

2.9.5.1. Çocuklarda Algılanan Evlilik Çatışması ve Depresyon

Evlilik çatışmasının olumsuz olarak etkilediği alanlardan biri çocukların sosyal ve kişiler arası uyumdur. Aile ortamında yoğun evlilik çatışmasına maruz kalan çocukların fonksiyonel olmayan sosyal beceriler ve ilişkiler geliştirmesi riski artmaktadır (Grych ve Fincham, 1990). Evlilik çatışmasının yaşandığı evlerdeki çocuklarda uyumlu bir ebeveyn çocuk ilişkisi görülmemektedir. Yine evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda kişiler arası becerilerde düşüklük ve sosyal yetersizlikle beraber yaşlılarıyla olumsuz ilişkiler gözlenmiştir. Evlilik çatışması ayrıca okul başarısında düşüklük ile de bağlantılıdır ve ebeveynleri evlilik çatışması yaşayan çocukların entelektüel başarı ve yeteneklerinde problemler olduğu görülmüştür (Cummings ve Davies, 1994).

Maccoby ve Martin (1983) tarafından ebeveynlerin tutumları konusunda yapılan araştırmaların sonucuna göre aileden aldığı destek veya baskı çocuğun duygusal

süreçlerini farklı yönlerde etkilemektedir. Destekleyici tutum sergileyen anne babaların çocukları ile baskıcı tutum sergileyen ailelerin çocuklarının duygusal süreçlerindeki farklılıklar; aile içi ilişkiler, arkadaşlık ilişkileri ve akademik başarı gibi çocuğun hayatının birçok alanında kendisi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler meydana getirebilir. Anne babasından destek, ilgi ve sevgi gören çocuk duygusal açıdan mutlu, girişken, kendini ifade edebilme becerileri kazanmış ve sosyal ilişkilerinde güçlü bir birey olarak yetişmektedir. Ailesinde baskı gören çocuk ise, anne babasının davranışlarından etkilenerek duygusal anlamda mutsuz, içe kapanık bir çocuk olarak büyüyebilir, kendisini açık bir şekilde ifade edemeyen ve sosyal uyum sorunları yaşayan biri haline gelebilir (Beyaztürk, Anlıak ve Dinçer, 2007; Sucuoğlu ve Çiftçi, 2003).

Çocuğun yaşamını derinden etkileyen ve psikolojik açıdan birçok probleme neden olan aile içi çatışma ve tartışmalar, ailelerin dengelerinin bozularak dağılmasına sebep olabilmektedir. Bu tür durumlara bağlı olarak ortaya çıkan stresli yaşantılar çocukta depresyon ve anksiyete gibi kalıcı etkilerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Karakuş, 2003). Ailenin gerek içindeki gerekse dışındaki sorunlu ilişki örüntüleri, depresyonun öncüllerindedir (Allen ve ark., 2006). Ergenlerdeki depresyon riski, sert ve çatışmalı etkileşimlerin çok sayıda yaşandığı aile ortamında artış göstermektedir. Buna bağlı olarak aile işlevselliği ile ergen depresyonu arasında ilişkinin var olduğu sonucuna varılabilir (Davis ve ark., 2007; Herring ve Kaslow, 2002). Aile içerisinde var olan çatışma, ergenlerde görülen depresyonun en güçlü yordayıcılarından biridir (Abbott ve ark., 2009; Cole ve Turner, 1993). Literatürde benzer sonuçların elde edildiği başka çalışmalar da bulunmaktadır. Bond ve arkadaşları (2005)'nin yürüttüğü bir çalışmada, aile çatışması ile ergenlerdeki depresif belirtiler arasında güçlü bir ilişki olduğu saptanırken, Reuter ve arkadaşlarının (1999) yaptığı çalışmada ise, ana-baba-çocuk çatışmasının erken ve orta ergenlik döneminde içe yönelim belirtileri ve sonrasında depresif bozuklukla ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir.

Anne baba arasındaki sevginin ergenin depresyon düzeyi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmış çalışmalar mevcuttur (Ge, Natsuaki, Neiderhiser ve Reiss, 2009). Literatür incelendiğinde yurt dışında yapılmış olan bir araştırmada ebeveynler arasında var olan çatışmanın ergenlerde içselleştirilmiş davranış bozukluklarına neden olduğu sonucuna ulaşılmış çalışmalara rastlanmaktadır (Franck ve Buehler, 2007). Buehler ve

Welsh (2009)' in takip eden bir başka çalışmalarında ise ebeveynlerde ortaya çıkan öfke patlamaları ve şiddetli anlaşmazlıkların ergenlik dönemindeki çocuğu etkileyerek; ergende kaygı, depresyon, içe kapanma gibi içselleştirilmiş davranış bozukluklarını meydana getirdiği sonucu elde edilmiştir.

Yapılan bazı araştırmaların sonucu incelendiğinde depresif davranışlar gözlemlenen çocukların ailelerine güvenli bağlanmadığı, aile içi bağların zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca depresyonun sosyoekonomik düzey, ailenin ergene yaklaşım tarzı, kardeş sayısı gibi pek çok etmenden etkilendiği sonucuna varılmıştır (Eryüksel ve Akün 2003). Saydam ve Gençöz (2005) aile üyelerinin duygusal tepki verememesi ya da duygularını yeteri kadar ifade edememesi, çatışma ve isteklerin karşılıklı çatışma ortamı yaratmasına neden olduğu düşüncesini savunmaktadır. Bu durumun aynı zamanda depresyon ve somatik yakınmaların meydana gelmesine neden olduğunu savunurlar. Özen (1998), anne baba arası çatışma ve boşanmanın çocuklardaki uyum ve davranış problemlerine etkisini araştırdığı çalışmasında, çatışmanın var olduğu ailelerin ve boşanmış eşlerin çocuklarının psikolojik problem ve kaygı seviyelerinin çatışmanın olmadığı ailelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca kız çocuklarının erkek çocuklara oranla kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve çocukların algıladıkları sosyal destekteki artış ile depresyon ve kaygı düzeylerinde azalma olduğunu, eşlerin arasındaki uyumun azalmasının çocukların uyum problemlerinin artmasında önemli oranda etkisinin olduğu saptanmıştır. Stocker, Richmond, Low, Alexander ve Elias (2003) tarafından yapılan çalışmada evlilik çatışmasına maruz kalan çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerinin yüksek, benlik saygılarının ise düşük olduğu bulgusu elde edilmiştir (Akt. Biçer, 2009).

2.9.5.2.Çocuklarda Algılanan Evlilik Çatışması, Depresyon ve Saldırganlık İlişkisi

Evlilik çatışması çocukları strese sokar ve psikolojik uyumsuzluk gösterme risklerini arttırır. Yüksek çatışmalı ailelerden gelen çocukların çeşitli uyum ve davranış problemleri geliştirme riskleri daha yüksektir (Cummings ve Davies, 1994). Çocukluktaki ve ergenlikteki sorunlar genellikle içselleştirme ve dışsallaştırma bozuklukları olarak iki grupta tanımlanır. Dışsallaştırma bozuklukları; karşı gelme bozuklukları ve saldırgan davranışları içerirken aynı zamanda dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunlarını da içermektedir. Suça eğilim gösterme, madde kullanımı ve

kurallara uymama ile ilgili davranış bozuklukları da bu gruba dâhildir. İçselleştirme bozuklukları ise kaygı ve depresyonu içermektedir (Nichols, 2013).

Cummings ve Davies (1994), evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda görülen çeşitli problemleri sınıflamışlardır. Buna göre evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda çeşitli dışsallaştırılmış davranış problemleri, içselleştirilmiş davranış problemleri, sosyal ve kişiler arası problemler ile düşük akademik başarı görülmektedir. Dışsallaştırılmış davranış problemlerinde dışa yönelik gibi gözükken davranışlar kastedilmektedir (Budak, 2000). Evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda ağlama, donma, öfke, onaylanmayan davranışlar, karşı gelme ve saldırganlık gibi çeşitli dışsallaştırma problemleri gözlenmektedir (Cummings ve Davies, 1994). İçselleştirilmiş davranış problemleri, içe yönelik olarak gözükken kaygı, depresyon ve benzeri davranışlara verilen isimdir (Budak, 2000). Evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda sıkıntı, öfke, depresyon, anksiyete, suçluluk, utanç, endişe ve korku gibi içselleştirilmiş problemler gözlenmektedir (Cummings ve Davies, 1994).

Evlilik çatışmasının içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri üzerindeki etkileri çeşitli araştırmalarca kanıtlanmıştır. Örneğin Erel ve Kissil (2003), evlilik ilişkisinin çeşitli yönleri ve çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre çocukların içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini evlilik ilişkisi yordamaktadır. Katz ve Gottman (1993), evlilik ilişkisinin çocukların uyum problemleri üzerindeki etkisini boylamsal bir araştırma yaparak incelemişlerdir ve ebeveynlerin evlilik çatışmasını çözmek için kullandıkları taktiklerin çocukların üç yıl sonraki içselleştirme ve dışsallaştırma problemlerini yordadığını bulmuşlardır.

Grych ve Fincham (1990)'a göre çatışmanın fazla yaşandığı evlerde büyüyen çocuklarda, diğer çocuklara göre psikopatoloji geliştirme ihtimali daha yüksek olmaktadır. Evlerinde yüksek çatışmaya maruz kalan çocuklar, aşırı saldırganlık, kabul edilemez davranışlar, vandallık, söz dinlememe ve suç işlemek gibi birtakım dışsallaştırma problemlerine daha açıktır. Depresyon, kaygı ve sosyal anlamda kendini geriye çekme gibi içselleştirme problemlerinin, dışsallaştırma problemlerine göre daha zayıf olduğu söylenebilir (Akt., Şendil, 2014). Sonuç olarak bu çalışmada sosyal öğrenme kuramının varsayımlarına dayandırılarak çocukların gelişimi ve sosyalleşmesi ve uygun davranış kalıplarını öğrenmesi için en önemli yakın çevreyi oluşturan aile de

atışmaya maruz kalmasının ve saldırganlığın çocukluk depresyonunu açıklamada önemli iki değişken olduğu kanısına varılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma, 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algısı, saldırganlık düzeyleri ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla betimsel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

3.1.Evren Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2016-2017 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Kayseri ili Yahyalı ilçesindeki ortaokullarda eğitim gören 10-12 yaş arası 1423 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini uygun örneklem yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Necati Kurmel Yatılı Bölge Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu ve Fatih İmam Hatip Ortaokulu'nda öğrenim gören 10-12 yaş aralığındaki toplam 450 öğrenciden veri toplanması planlanmıştır ancak 28 öğrenci araştırma kriterlerine uymadıkları için, 8 öğrenci ise araştırmaya katılmayı kabul etmedikleri için örnekleme dahil edilememiştir. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini araştırma kriterlerine uygun olan 414 öğrenci oluşturmuştur. Örneklemdaki öğrencilerin 235'i kız ve 199'u erkektir. Örneklem seçimi için belirlenen kriterler ise şu şekildedir:

- Mental yeterliliğe sahip olma (Kaynaştırma öğrencileri dâhil edilmemiştir.)
- 10-12 yaş aralığında olma
- Araştırmaya katılmayı kabul etme

3.2.Ön Uygulama

Veri toplamanın öncesinde 10 öğrenci ile ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulamanın sonucunda soruların anlaşılabilirliği ile ilgili bir sorun yaşanmadığı için soruların düzenlenmesine gerek duyulmamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmanın verilerini toplamak için kullanılan ölçeklere ve ölçekler hakkındaki genel bilgilere yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan çocuklarla ilgili birtakım değişkenler hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formunda çocukların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve okul başarı durumu gibi değişkenler bulunmaktadır. Etik kurallar ve gerçekçi cevap alabilmek amacıyla araştırma sırasında öğrencilere kimlik bilgilerini içeren sorular yöneltilmemiştir.

3.3.2. Algılanan Evlilik Çatışması Ölçeği (CPIC)

Çocukların Evlilik Çatışması Algısı Ölçeği, (Childrens Perception of Marital Conflict, CPIC), Grych, Seid ve Fincham (1992) tarafından çocukların ebeveynlerinin çatışmasını nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla geliştirilen ve 9-12 yaş arası çocuklara uygulanmakta olan bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Öz (1999) tarafından yine 9-12 yaş çocukları ile çalışılarak yapılmıştır. Soru formu toplam 35 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçekte yer alan çatışmanın sıklığı, şiddeti ve çözümü ile ilgili maddeler, "Çatışma Özellikleri" (Conflict Properties) alt ölçeğini, algılanan tehdit ve başa çıkma mekanizmaları ile ilgili maddeler "Algılanan Tehdit" (Perceived Threat) alt ölçeğini, içerik ve kendini suçlama ile ilgili maddeler de "Kendini Suçlama" (Self-Blame) alt ölçeğini oluşturmaktadır. Ölçekteki her madde için "doğru", "bazen-biraz doğru", "yanlış" seçeneklerinden biri seçilmektedir. "Doğru" 2 puan, "bazen-biraz doğru" 1 puan ve "yanlış" 0 puan olarak değerlendirmeye alınırken, toplamda 10 madde ters kodlanarak puanlanmaktadır. Puanlamanın sonucunda ise yüksek puanlar olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Yani "Çatışma Özellikleri" alt ölçeği puanının yüksek olması, çocuğun çatışmayı daha sık, içeriğini daha şiddetli ve daha çözümsüz algıladığını gösterirken, "Algılanan Tehdit" alt ölçeği puanlarının yüksek olması, çocuğun çatışmadan dolayı daha çok tehdit algıladığını ve "Kendini Suçlama" alt ölçeği puanının yüksek olması ise çocuğun daha çok kendini suçladığını göstermektedir.

Ölçeğin iç geçerliliğinde ise alfa katsayıları, tüm skala için; .85, “Çatışma Özellikleri” alt ölçeği için .84, “Algılanan Tehdit” alt ölçeği için .78 ve “Kendini Suçlama” alt ölçeği için de .77 olarak tespit edilmiştir. Test-tekrar test korelasyonları ise; “Çatışma Özellikleri” alt ölçeği için .88, “Algılanan Tehdit” alt ölçeği için .75 ve “Kendini Suçlama” alt ölçeği için .77 olarak ele alınmıştır (Grych ve ark. 1992). Çocukların Evlilik Çatışması Algısı Ölçeğinin alt boyutlarının araştırma örnekleme uygulanmasının uygun olup olmadığını incelemek üzere yapılan güvenilirlik çalışması sonucu ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının $\alpha=0,87$ ile $\alpha=0,90$ arasında değişmekte olduğu görülmüştür. Bu verilere göre; Çocukların Evlilik Çatışması Algısı Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan maddeler arasında güçlü bir ilişki olduğu ve boyutların güvenilirliğinin (iç tutarlılığının) yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır. Ölçeğin toplam puanı için bu çalışmanın örnekleminde elde edilen iç tutarlık katsayısı .88 dir.

3.3.3.Çocuk Depresyonu Ölçeği (ÇDÖ)

Çocukların depresyon düzeylerini değerlendirmek için kullanılan Çocuk Depresyon Envanteri, Kovacks tarafından 1981 yılında geliştirilmiştir. 6-17 yaş arası bireylere uygulanması önerilen bu ölçeğin anket formu toplam 27 sorudan oluşmaktadır. Her maddede çocuğun son iki haftasını değerlendirerek aralarından birini seçeceği cümle grupları yer almaktadır. Bu cümle grupları çocukluk depresyonunun belirtilerine karşı ifadeleri içermektedir. Ölçekte verilen yanıtlara 0 ile 2 arasında değişen puanlar verilirken, ölçekten alınan toplam puan depresyon düzeyini ya da şiddetini göstermektedir. B, E, G, H, İ, J, L, N, O, P, Ş, Ü, V maddeleri, puanlama yapılırken ters olarak puanlanan maddeler olup bu puanların toplanmasıyla, depresyon puanı elde edilir. Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 54 olup toplam puanın yüksek oluşu depresyon düzeyinin ya da şiddetinin yüksekliğini göstermektedir. Kesim noktası ise 19 olarak kabul edilmiştir. Yani 19 ve üzeri puan alanlarda depresyonun var olduğu kabul edilmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması ve geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (1990, 1991) tarafından yapılmıştır. Ölçekten bu çalışmada elde edilen iç tutarlık katsayısı .83 tür.

3.3.4.Saldırganlık Ölçeği

Saldırganlık ölçeği fiziksel (6 madde) ve sözel saldırganlık (6 madde) alt ölçeklerinden ve 12 maddeden oluşan 4'lü likert tipi bir ölçektir (1-4). Çoklu Şiddet Önleme Projesinde (Multise Volence Prevention Project, 2004) kullanılan Problem davranış Sıklığı ölçeğinin alt boyutlarından biridir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Çetinkaya Yıldız (2010) tarafından yapılmıştır. Fiziksel saldırganlık alt ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi çalışmasında elde edilen uyum indeksleri CFI .99, NNFI .98 ve RMSEA .48 şeklindedir. Ayrıca fiziksel saldırganlık alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı ise .80 olarak bulunmuştur. Sözel saldırganlık alt ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi çalışmasında elde edilen uyum indeksleri CFI .97, NNFI .96, ve RMSEA .48'tir. Ölçeğin toplam puan için hesaplanan iç tutarlık katsayısı ise .79 şeklindedir. Bu çalışmada toplam saldırganlık puanı üzerinden analizler yürütülmüştür ve bu çalışmada elde edilen iç tutarlık katsayısı .84 tür.

3.4.Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması 2016-2017 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Kayseri Yahyalı ilçesindeki Necati Kurmel Yatılı Bölge Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu ve Fatih İmam Hatip Ortaokulu'nda öğrenim gören, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve araştırma kriterlerine uyan öğrencilere anket formunun dağıtılıp okul rehber öğretmenleri eşliğinde öğrencilerin bireysel olarak cevaplamaları beklenmiştir. Soruların cevaplanması yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür. Öğrencilere bu araştırmanın yalnızca bilimsel alanda kullanılacağı, öğrencilerin bilgilerinin herhangi bir yerde kullanılmayacağı, istedikleri anda araştırmadan çekilebilecekleri, bu araştırma için herhangi bir ücret talep edilmeyeceği konusunda bilgiler verilerek araştırmaya başlanmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Tüm istatistiksel analizler SPSS 23 programında gerçekleştirilmiştir. İstatistiksel analizler gerçekleştirilmeden önce Tabachnick ve Fidell (2012)'in önerileri doğrultusunda başlangıç analizleri gerçekleştirilmiştir. Başlangıç analizlerinin amacı verilerin doğruluğunun incelenmesi, veri setindeki aykırı değerlerin tespit edilmesi ve istatistiksel analizlerin varsayımlarının incelenerek verilerin gerçekleştirilerek analizler için hazırlanmasıdır. İlk olarak verilerin doğruluğu frekans dağılımları, minimum ve maksimum değerler kontrol edilerek incelenmiş ve veri setinde yer alan tüm

değişkenlerin beklenen değer aralıklarında puanlara sahip olduğu görülmüştür. İkinci aşamada veri setindeki aykırı değerler kontrol edilmiştir. Tek değişkenli aykırı değerlerin tespit edilmesi amacıyla katılımcıların evlilik çatışması algısı, saldırganlık ve depresyon ölçeği toplam puanları standardize edilmiş z puanlarına dönüştürülmüş ve Tabachnick ve Fidell (2012)'in önerileri doğrultusunda -3.29 ila $+ 3.29$ değer aralığı dışında puanlara sahip katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. Bu bağlamda, evlilik çatışması algısı ölçeğinden iki, depresyon ölçeğinden iki katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Çok değişkenli aykırı değerler analiz gerçekleştirilmesi planlanan tüm değişkenlere ait katılımcıların Mahabolonis uzakları hesaplanarak belirlenmiş ve çok değişkenli bir aykırı değere rastlanmamıştır.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler vermek amacıyla betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve okul başarısı değerlendirmelerine göre çocukların algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanların istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla ise bir dizi Tek Yönlü Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) gerçekleştirilmiştir. Tek yönlü MANOVA bağımlı değişkenler birden fazla, bağımsız değişkenler ise bir olduğunda gruplar arasındaki ortalama puan farklılıklarını Tip I hata oranını etkili bir şekilde kontrol ederek karşılaştırılmak istenildiğinde kullanılan çok değişkenli istatistiklerden biridir (Field, 2013; Pituch ve Stevens, 2016; Tabachnick ve Fidell, 2012). Bu bağlamda, algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanları bağımlı değişken sırasıyla cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve okul başarısı değişkenleri bağımsız değişken olarak analize girilmiştir. Tek Yönlü MANOVA analizlerinde bağımsız değişkenin bağımlı değişkenler üzerindeki çok değişkenli temel etkisini belirleyebilmek amacıyla Wilk's lambda (Wilk's Λ) testi kullanılmıştır. Çok değişkenli temel etki anlamlı ve grup sayısı ikiden fazla olduğunda puan farklılıklarının hangi grup ya da gruplar arasında anlamlı olduğunu belirleyebilmek amacıyla varyansların homojenliği varsayımı karşılandığında İşlem Sonrası (Post-Hoc) Tukey HSD testi, varyansların homojenliği varsayımı ihlal edildiğinde Games-Howell testi kullanılarak incelenmiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerden sırasıyla depresyon ve saldırganlık değişkenleriyle ilişkili olan sosyo-demografik değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde algılanan evlilik çatışmasının sırasıyla depresyon ve saldırganlık düzeyleriyle ilişkisi Hiyerarşik regresyon analizi aracılığıyla incelenmiştir.

Tek Yönlü MANOVA'nın istatistiksel olarak test edilebilecek normallik, varyansların ve kovaryans matrislerinin homojenliği (MANOVA) varsayımları bulunmaktadır. Regresyon analizinin ise normallik varsayımının yanı sıra, doğrusallık, hata dağılımlarının normallığı, eş varyanslılık ve çoklu bağlantılılık varsayımları bulunmaktadır (Ho, 2013; Pituch ve Stevens, 2016; Tabachnick ve Fidell, 2012). Üçüncü aşamada sırasıyla bu varsayımlar incelenmiştir. Normallik varsayımı örneklem büyüklüğü dikkate alınarak çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek kontrol edilmiştir. Genel bir kural olarak çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ila + 2 arasında değişim göstermesi verilerin normal dağılımdan belirgin bir sapma göstermediğine işaret etmektedir (Field, 2013; George ve Mallery, 2016; Pituch ve Stevens, 2016). Veri setinde sırasıyla çocukların algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanların çarpıklık değerlerinin .80, .86 ve .77 olduğu görülmüştür. Basıklık değerleri ise çocukların algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanları için sırasıyla .45, .19 ve .14 olduğu görülmüştür. Bu bulgular verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiğine işaret etmektedir. Kovaryans matrislerinin homojenliği Tek Yönlü MANOVA analizlerinde Box-M testiyle incelenmiş ve tüm analizlerde karşılandığı görülmüştür (Ho, 2013; Tabachnick ve Fidell, 2012). Ancak varyansların homojenliği varsayımı Levene testiyle kontrol edildiğinde katılımcıların okul başarısını değerlendirmeleri değişkeninde bu varsayımın ihlal edildiği görülmüştür. Bu nedenle, bu analizde varyansların homojenliği varsayımı ihlal edildiğinde kullanılması önerilen Games-Howell testi (Howell, 2013) kullanılmıştır. Diğer analizlerde ise grup sayısı üçten fazla olduğunda Tukey HSD testi kullanılmıştır. Regresyon analizinin normallik varsayımına ek olarak, doğrusallık varsayımı, hata dağılımlarının normallığı, eş varyanslılık ve çoklu bağlantılılık (Regresyon) varsayımları bulunmaktadır. Doğrusallık varsayımı yordanan değişkenle yordayıcı değişken kullanılarak oluşturulan saçılma diyagramları kontrol edilerek incelenmiş ve tüm analizlerde karşılandığı görülmüştür. Hata dağılımlarının normallığı varsayımı gerçekleştirilen her bir regresyon analizinin artık değerlerinin normallik varsayımına benzer şekilde çarpıklık ve basıklık değerleri

kontrol edilerek incelenmiş ve karşılandığı görülmüştür. Eş varyanslılık varsayımı her bir regresyon analizi için regresyon denklemleri tarafından standardize edilmiş yordanan değerler ile standardize edilmiş regresyon denklemleri artıkları ile oluşturulan saçılma diyagramları aracılığıyla incelenmektedir. Bu varsayımında tüm regresyon analizlerinde karşılandığı görülmüştür. Son olarak, çoklu bağlantılılık varsayımı regresyon analizlerinde elde edilen VIF ve tolerans değerleri incelenerek kontrol edilmektedir. Genel bir kural olarak VIF değerinin 10'un altında ve tolerans değerinin .10 ve üzerinde olması bu varsayımın karşılandığını göstermektedir (Sarstedt ve Mooi, 2014). Tüm regresyon analizlerinde bu varsayımında karşılandığı görülmüştür. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi (Tip I hata payı) $\alpha = .05$ olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde öncelikle 10-12 yaş arasındaki çocukların evlilik çatışması algıları, saldırganlık ve depresyon düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğine yer verilmiştir. Yine bu bölümde 10-12 yaş arasındaki çocukların kardeş sayılarının, okul başarı algılarının, evlilik çatışması algılarının ve saldırganlık düzeylerinin depresyon düzeylerine derece yordadığına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Tablo 1. de araştırma kapsamına giren öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 4.1. Araştırma kapsamına giren öğrencilere ilişkin betimsel istatistikler

Değişkenler	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Kadın	234	57.1
Erkek	176	42.9
Yaş		
10	80	19.5
11	143	34.9
12	187	45.6
Kardeş Sayısı		
1	31	7.6
2	60	14.6
3	149	36.4
4	94	22.9
5	76	18.5
Anne Eğitim		
İlkokul	204	49.8
Ortaokul	97	23.7
Lise	63	15.4
Üniversite	46	11.1
Baba Eğitim		
İlkokul	145	35.4
Ortaokul	93	22.7
Lise	107	26.1
Üniversite	65	15.8
Anne Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	338	82.4
Çalışıyor	72	17.6
Baba Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	35	8.5
Çalışıyor	375	91.5
Okul Başarısı		
Az Başarılı	73	17.8
Orta Düzeyde Başarılı	222	54.2
Çok Başarılı	115	28

Not: N= 410.

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %57.1 ($n=234$)’ i kadın, %42.9 ($n=176$)’ u erkektir. Araştırmaya katılan bireylerin %19.5 ($n=80$)’i 10 yaşında, %34.9 ($n=143$)’ u 11 yaşında ve %45.6 ($n=187$)’ sı 12 yaşındadır. Katılımcıların büyük bir kısmı üç kardeşe sahiptir (%36.4, $n=372$), anne eğitim düzeyi (%49.8, $n=204$) ve baba eğitim düzeyi (%35.4, $n=145$) ilkokul mezunu seviyesindedir. Katılımcıların büyük bir kısmının anneleri bir işte çalışmamaktadır (%82.4, $n=338$). Diğer taraftan babanın bir işte çalışma durumuna göre ise babaların büyük bir kısmı bir işte çalışmaktadır (%91.5, $n=375$). Son olarak, öğrencilerin büyük bir kısmı kendilerini orta düzeyde başarı bir öğrenci olarak değerlendirmektedir (%54.2, $n=222$).

Tablo 4.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
Kadın	16.80	10.10	8.50 _b	6.59	12.44	6.83
Erkek	17.16	11.32	10.66 _a	7.40	12.68	7.26

Not: İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır: $a>b$.

Cinsiyet değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’de görülmektedir. Cinsiyet açısından algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının cinsiyet değişkenine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .97$, $F(3, 406) = 3.80$, $p < .01$, kısmi $\eta^2 = .027$). Bu bulgular, cinsiyet değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının en az birinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 4.3. Cinsiyet Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd_1, Sd_2	F	p	Kısmi η^2
Algılanan evlilik çatışması	1, 408	.12	.731	.000
Saldırganlık	1, 408	9.78	.002*	.023
Depresyon	1, 408	.11	.736	.000

Not: $p < .01$ *, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 3 de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre saldırganlık puanları anlamlı bir farklılık gösterirken ($F(1, 408) = 9.78, p < .01$, kısmi $\eta^2 = .023$), algılanan evlilik çatışması ($F(1, 408) = .12, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .000$) ve depresyon puanlarında ($F(1, 408) = .11, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .000$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Tablo 2’de görüldüğü gibi erkeklerin saldırganlık düzeyleri kızlardan anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Ancak algılanan evlilik çatışması ve depresyon düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 4.4. Yaş Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
10	16.38	10.80	8.70	6.46	13.06	8.37
11	18.21	10.26	9.96	7.32	12.29	6.33
12	16.25	10.79	9.33	7.03	12.51	6.67

Yaşa göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4’de görülmektedir. Yaş açısından algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının yaş değişkenine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Wilk’s $\Lambda = .97, F(6, 810) = .98, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .009$). Bu bulgular, katılımcıların yaş değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.5. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
1	18.55	11.63	10.23	6.43	13.13	6.77
2	16.98	10.62	10.73	7.51	11.47 _b	7.34
3	16.10	10.57	9.69	7.33	11.89 _b	6.74
4	16.28	10.11	7.63	6.16	12.02 _b	6.99
5 ve faz.	18.80	10.93	9.78	7.01	15.08 _a	6.95

Not: İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır: a>b.

Kardeş sayısı değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 5’de görülmektedir. Kardeş

sayısına göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .97$, $F(12, 1066.53) = 2.28$, $p < .01$, kısmi $\eta^2 = .022$). Bu bulgular, kardeş sayısı değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının en az birinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olabileceğini göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 4.6. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd_1, Sd_2	F	p	Kısmi η^2
Algılanan evlilik çatışması	4, 405	1.09	.363	.011
Saldırganlık	4, 405	2.29	.059	.022
Depresyon	4, 405	3.49	.009*	.033

Not: $p < .01$ *, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 6'da görüldüğü gibi kardeş sayısı değişkenine göre depresyon puanları anlamlı bir farklılık gösterirken ($F(4, 405) = 3.43$, $p < .01$, kısmi $\eta^2 = .033$), algılanan evlilik çatışması ($F(4, 405) = 1.09$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .011$) ve saldırganlık puanlarında ($F(4, 405) = 2.29$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .022$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda, kardeş sayısı beş ve daha fazla olan katılımcıların (*Ort*:15.08) depresyon puanlarının iki (*Ort*:15.47), üç (*Ort*:11.89) ve dört (*Ort*:12.02) kardeşe sahip katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Diğer gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir puan farklılığı yoktur.

Tablo 4.7. Anne Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	<i>Ort.</i>	<i>S.s</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.s</i>	<i>Ort.</i>	<i>S.s</i>
İlkokul	16.44	10.34	9.06	6.99	12.62	7.19
Ortaokul	17.98	11.45	9.22	6.31	12.89	6.95
Lise	15.33	10.16	10.38	8.33	10.70	6.59
Üniversite	19.33	10.46	10.17	6.70	13.98	6.58

Anne eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 7’de görülmektedir. Anne eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anne eğitim düzeyine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .96$, $F(9, 983.38) = 1.72$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .013$). Bu bulgular, anne eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.8. Baba Eğitim Düzeyine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
İlkokul	15.64	9.81	9.03	6.74	11.99	6.84
Ortaokul	18.10	11.17	9.23	7.01	13.81	7.64
Lise	18.17	10.86	9.68	7.39	12.45	6.89
Üniversite	16.26	11.04	10.17	7.13	12.12	6.54

Baba eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 8’de görülmektedir. Baba eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının baba eğitim düzeyine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .97$, $F(9, 983.38) = 1.21$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .009$). Bu bulgular, baba eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 4.9. Anne Çalışma Durumuna Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
Çalışmıyor	16.22 _b	10.49	9.21	7.06	12.42	7.18
Çalışıyor	20.40 _a	10.65	10.44	6.79	13.13	6.15

Not: İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır: a>b.

Anne çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 9’da görülmektedir. Anne çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .97$, $F(3, 406) = 3.29$, $p < .05$, kısmi $\eta^2 = .024$). Bu bulgular, anne çalışma durumu değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının en az birinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olabileceğini göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 4.10. Anne Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd_1, Sd_2	F	p	Kısmi η^2
Algılanan evlilik çatışması	1, 408	9.34	.002*	.022
Saldırganlık	1, 408	1.84	.176	.004
Depresyon	1, 408	.61	.437	.001

Not: $p < .01^*$, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 10’da görüldüğü gibi algılanan evlilik çatışması puanları anlamlı bir farklılık gösterirken ($F(1, 408) = 9.34$, $p < .01$, kısmi $\eta^2 = .022$), saldırganlık ($F(1, 408) = 1.84$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .004$) ve depresyon puanlarında ($F(1, 408) = .61$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .001$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Tablo 9’da görüldüğü gibi annesi çalışan çocukların algılanan evlilik çatışması annesi çalışmayan çocuklardan anlamlı bir şekilde yüksektir. Ancak saldırganlık ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 4.11. Baba Çalışma Durumuna Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
Çalışmıyor	13.89	9.30	8.00	6.10	13.94	7.81
Çalışıyor	17.24	10.71	9.56	7.10	12.41	6.93

Baba çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 11’de görülmektedir. Baba çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının baba çalışma durumu değişkenine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .98$, $F(3, 406) = 3.36$, $p < .05$, kısmi $\eta^2 = .024$). Bu bulgular, baba çalışma durumu değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının en az birinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olabileceğini göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 4.12. Baba Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd_1, Sd_2	F	p	Kısmi η^2
Algılanan evlilik çatışması	1, 408	3.21	.074	.008
Saldırganlık	1, 408	1.58	.209	.004
Depresyon	1, 408	1.53	.216	.004

Not: $p < .01$ *, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 12’de görüldüğü gibi gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçları algılanan evlilik çatışması ($F(1, 480) = 3.21$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .008$), saldırganlık ($F(1, 480) = 1.58$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .004$) ve depresyon puanlarında ($F(1, 480) = .61$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .001$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durum örneklem büyüklüğüne bağlı olarak sağlanan yüksek istatistiksel güçten ya da incelenen bağımlı değişkenlerin baba çalışma durumuna algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ya da depresyon bireysel değişkenlerinden biri olarak değil, evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon düzeylerinde bir bütün olarak etkileyebileceğini göstermektedir (Pituch ve Stevens, 2016; Tabachnick ve Fidell, 2012).

Tablo 4.13. Başarı Değerlendirmelerine Göre Algılanan Evlilik Çatışması Saldırganlık ve Depresyon Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Algılanan Evlilik Çatışması		Saldırganlık		Depresyon	
	Ort.	S.s	Ort.	S.s	Ort.	S.s
Az başarılı	20.61 _a	12.18	11.00	6.74	15.23 _a	8.50
Orta Düzeyde	17.70 _a	10.51	9.41	6.97	13.01 _a	6.51
Çok başarılı	13.20 _b	8.58	8.46	7.18	9.78 _b	5.97

Not: İstatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır: a>b.

Başarı değerlendirmelerine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 13 de görülmektedir. Başarı değerlendirmeleri açısından algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla Tek Yönlü MANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen Tek Yönlü MANOVA testi sonucunda algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının başarı değerlendirmelerine göre çok değişkenli temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wilk's $\Lambda = .91$, $F(6, 810) = 6.85$, $p < .001$, kısmi $\eta^2 = .048$). Bu bulgular, başarı durumu değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının en az birinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık olabileceğini göstermektedir. Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 14'de görülmektedir.

Tablo 4.14. Başarı Değerlendirmelerine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd_1, Sd_2	F	p	Kısmi η^2
Algılanan evlilik çatışması	2, 407	12.72	.001*	.059
Saldırganlık	2, 407	2.95	.054	.014
Depresyon	2, 407	16.06	.001*	.073

Not: $p < .001^*$, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 14'de görüldüğü gibi algılanan evlilik çatışması puanları ($F(2, 407) = 12.72$, $p < .001$, kısmi $\eta^2 = .054$) ve depresyon ($F(2, 407) = 2.95$, $p < .001$, kısmi $\eta^2 = .073$) puanları istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ancak saldırganlık puanlarında ($F(2, 407) = 2.95$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .014$) anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Gerçekleştirilen işlem sonrası Games-Howell testleri sonucunda, kendilerini çok başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin (Ort:13.20) algılanan evlilik çatışması puanlarının orta düzeyde başarılı olarak değerlendiren (Ort:17.70) ya da az başarılı olarak değerlendiren (Ort: 20.61) öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, kendilerini çok başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin

(*Ort:9.78*) depresyon puanlarının orta düzeyde başarılı olarak değerlendirilen (*Ort:13.01*) ya da az başarılı olarak değerlendirilen (*Ort:15.23*) öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür. Diğer gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir puan farklılığı yoktur.

Sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, algılanan evlilik çatışmasının anne çalışma durumu ve okul başarı algısı değişkenlerine göre, saldırganlık düzeylerinin cinsiyete göre depresyon düzeyinin ise kardeş sayısı ve okul başarı algısı değişkenlerine göre farklılaştığını göstermiştir. Diğer sosyo-demografik değişkenlere göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür. Bu nedenle algılanan aile çatışması ve saldırganlık düzeylerinin çocukların depresyon düzeyini ne derece yordadıklarını ortaya çıkarmak üzere gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizine depresyon değişkeniyle ilişkili olan sosyo-demografik değişkenler olan kardeş sayısı ve okul başarı algısı dâhil edilmiştir. Tablo 15 de değişkenler arasındaki pearson korelasyon katsayıları ve değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 4.15. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları ve Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	1	2	3	4	5
1. Depresyon					
2. Kardeş Sayısı	.11*				
3. Okul Başarısı	-.27**	-.06			
4. Saldırganlık	.40**	-.07	-.12*		
5. Evlilik Çatışması	.46**	.02	-.24**	.43**	
Ortalama	12.54	3.30	2.10	9.43	16.96
Standart Sapma	7.01	1.15	.67	7.02	10.63

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, $N=410$.

Tablo 15 de görüldüğü gibi depresyon puanları kardeş sayısı değişkeniyle düşük düzeyde pozitif yönde ilişkilirken ($r = .11$), saldırganlık ($r = .40$) ve evlilik çatışması ($r = .46$) puanlarıyla orta düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Diğer taraftan depresyon puanları okul başarısı puanlarıyla ($r = -.27$) düşük düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Katılımcıların araştırma kapsamında ele alınan depresyon düzeyleriyle ilişkili sosyo-demografik değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, algılanan evlilik çatışması düzeylerinin depresyon düzeyleriyle ilişkili olup olmadığını belirleyebilmek için hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizine ilk aşamada kardeş sayısı ve okul başarı algısı değişkenleri girilmiş, ikinci aşamada ise kardeş sayısı ve okul başarı algısına ek olarak, regresyon denkleminde katılımcıların

algılanan evlilik çatışması algısı ve saldırganlık puanları dahil edilmiştir. Tablo 15’de çocukların depresyon puanlarını yordayan değişkenleri belirlemek üzere gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.16. Depresyon Puanlarının Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	β	t	sr	R^2	$DüzR^2$	SH	F
Aşama 1				.08	.08	6.74	17.85***
Kardeş sayısı	.10	2.01*	.10				
Okul başarı algısı	-.26	-5.51***	-.26				
Aşama 2				.30	.28	5.90	43.07***
Kardeş sayısı	.11	2.71**	.11				
Okul başarı algısı	-.16	-3.66**	-.15				
Algılanan evlilik çatışması	.31	6.52***	.23				
Saldırganlık	.26	5.57***	.27				

Not: SH : Standart Hata, Başarı: Öğrencinin okul başarı algısı, Evlilik Çatışması: Algılanan evlilik çatışması puanları, $p < .05^*$, $p < .01^{**}$, $p < .001^{***}$.

Tablo 16’da depresyon puanlarının yordamasına ilişkin gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizi sonuçları görülmektedir. Birinci aşamada regresyon denklemine girilen kardeş sayısı ($\beta = .10$, $t(407) = 2.01$, $p < .05$) ve okul başarı algıları ($\beta = -.26$, $t(407) = -5.51$, $p < .001$) depresyon puanlarının anlamlı birer yordayıcısıdır ve depresyon puanlarındaki değişimlerin yaklaşık olarak % 8’ ini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle bu örnekte, kardeş sayısı fazla ve okul başarı algıları düşük öğrencilerin depresyon düzeyleri yüksektir. Katılımcıların kardeş sayısı ve okul başarı algıları kontrol edildiğinde, regresyon denklemine girilen algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık puanları ek olarak depresyon puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak % 28’ini açıklamaktadır ve bu değişim istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(2, 405) = 62.87$, $p < .001$, $\Delta R^2 = .28$). Oluşturulan son modelde, kardeş sayısı ($\beta = .11$, $t(405) = 2.71$, $p < .01$), okul başarı algısı ($\beta = -.16$, $t(405) = -3.66$, $p < .001$), algılanan evlilik çatışması ($\beta = .31$, $t(405) = 6.52$, $p < .001$) ve saldırganlık ($\beta = .26$, $t(405) = 5.57$, $p < .001$) puanları anlamlı birer yordayıcıdır ve depresyon düzeylerinin en önemli yordayıcısı yine algılanan evlilik çatışması puanlarıdır. Başka bir ifadeyle, bu örnekte katılımcıların kardeş sayısı ve okul başarı algıları kontrol edildiğinde, algılanan evlilik çatışması düzeyleri ve saldırgan davranışları yüksek bireylerinin depresyon düzeyleri de yüksektir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırma bulgularının alan yazın çerçevesinde tartışılması, yorumlanması ve verilere yönelik olarak çıkarılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada 10-12 yaş çocukların algılanan evlilik çatışması, depresyon ve saldırganlık düzeyleri incelendiğinde cinsiyet, kardeş sayısı, anne çalışma durumu ve okul başarı algılarına göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre 10-12 yaş çocukların algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon düzeylerinde yaş, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir fark görülmemiştir

Saldırganlık puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği ancak algılanan evlilik çatışması ve depresyon puanlarında cinsiyet değişkenine göre bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Alan yazındaki pek çok benzer bulguya paralel olarak erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Buss ve Perry, 1992; Crick ve Gropter, 1995; Çetinkaya ve Sümer, 2010; Gençoğlu, Kumcağız, Ersanlı, 2014; Goldstein ve Tisak, 2004; Gönültaş, 2013; Karataş, 2008; Kepenkçi ve Çınkır, 2005; Thompson, O'Neill Grace ve Cohen, 2002; Tuzgöl, 1998; Uzbaş ve Topçu, 2010). Bazı çalışmalarda erkeklerdeki saldırganlık düzeyinin yüksek olması cinsiyet rolleri ve hormonal değişimle açıklanmıştır (Burney, 2006). Steinberg (1993) ise toplumsallaşma sürecinde erkeklerin kızlara oranla daha rekabetçi ve saldırgan tutumlar sergilediğini belirtmiştir. Ayrıca erkeklerdeki saldırganlığın ailelerce desteklenmesi, duyarsızlaşmanın artması ve sosyalleşme düzeylerinin erkeklerde daha düşük olması saldırganlığın yüksek olmasına sebep olabilmektedir (Köknel, 2000; Onur ve Koyuncu, 2004; Şahin, 2004). Efilti (2008)'nin bir araştırmasında kız öğrencilerin saldırganlık

puan ortalamaları 102.66, erkek öğrencilerin ise 113.28 olarak tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda; erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Amedahe ve Owusu-Banahene'nin (2007) yapmış olduğu bir başka çalışmada erkeklerin kızlara oranla daha fazla saldırgan davranış sergilediğini ortaya konmuştur. Aynı şekilde, Compano ve Munakata (2004) yapmış oldukları bir çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla saldırgan olduklarını ve genellikle erkek öğrencilerin fiziksel kuvvet kullanmaktan daha çok hoşlandıklarını tespit etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarını kanıtlar şeklinde Nair'in (2014) çalışmasında erkek çocukların fiziksel saldırganlık toplam puanlarının kız çocuklarının fiziksel saldırganlık toplam puanlarından yüksek olduğunu tespit edilmiştir. Aynı doğrultuda Scharf (2000)'in yapmış olduğu bir çalışmada fiziksel saldırganlığın erkekler tarafından daha çok kullanıldığını ortaya çıkmıştır. Yıldız ve Erci (2011)'nin yapmış olduğu bir çalışmada ergenlerin cinsiyet ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki tespit edildiği, erkek ergenlerin saldırganlık puanlarının kız ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kılıçarslan'ın (2009) ilköğretime devam eden 955 öğrenci ile yürüttüğü bir çalışmada ise erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Björqvist, Österman ve Lagerspetz (1994) ile Campbell, Sapochnick ve Müncer (1997) saldırganlık davranışı açısından cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ve yine bu sonuçtan hareketle kızların sözel ve dolaylı saldırganlığı, erkeklerin ise fiziksel ve araçsal saldırganlığı daha fazla kullandıklarını belirtmektedirler. Yine araştırma sonuçlarını destekler şekilde Arslan ve arkadaşlarının (2010) yapmış oldukları çalışmada erkekler ve kızların saldırganlık puanlarında anlamlı farklılık olduğu erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Literatür incelendiğinde mevcut araştırmanın bulgularından farklı bulgulara da rastlanmak mümkündür. Örneğin Çolakoğlu (2014)'nin yapmış olduğu bir çalışmada kızların ve erkeklerin aynı oranda saldırganlık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde bazı diğer çalışmalarda cinsiyet ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Ağlamaz, 2006; Karataş, 2005; Yalçın, 2007).

Saldırganlık literatüründe kızların erkeklere göre daha saldırgan olduğunu ortaya çıkaran çalışmalara da rastlamak mümkündür. Örneğin, Gürsu (2011) saldırganlık

açısından kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkek öğrencilerden daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Yapılan bazı araştırmalar erkeklerin ve kızların farklı saldırganlık davranışlarını seçtiğini gözlemlemiştir. Buna göre erkeklerin doğrudan saldırganlık davranışını tercih ettiklerini, kızların ise dolaylı saldırganlık davranışlarını tercih ettikleri görülmüştür (Anderson ve Bushman, 2002). Bununla birlikte bazı araştırmacılar, kızların dedikodu yapma, alay etme şeklindeki ilişki saldırgan davranışlarının erkeklere göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Thompson, O'Neill Grace ve Cohen, 2002).

Genel olarak ülkemizde cinsiyetin saldırganlık üzerindeki etkisi, toplumda erkek ve kadına verilen cinsiyet rollerinin kişilerin davranış biçimlerini etkilemesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülebilir. Toplumda erkek rolü daha aktif, girişken, koruyucu, savunucu bir misyona sahipken, kadın rolü daha sakin, çekingen, yumuşak başlı ve itaatkâr olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle toplumsal ve kültürel beklentiler ve etkilerden dolayı erkekler, kadınlara göre daha fazla saldırgan davranışlar göstermiş olabilirler. Anne baba tutumları açısından bakıldığında erkek çocukların saldırgan tutum sergilediğinde ebeveynler tarafından övüldüğü, onaylandığı ve ödüllendirildiği, kız çocuklarında ise tam tersi bir durumla karşı karşıya kalıyor olabileceği düşünülebilir. Algılanan evlilik çatışması değişkeni cinsiyete göre farklılaşmamıştır. Aile içerisinde yaşanan çatışma cinsiyet ayırdımı gözetmeksizin tüm çocukları aynı oranda etkilediği varsayılabilir. Sonuçta anne babanın birbirlerine sergilediği tutumu her iki cinsiyetten çocuğun da aynı şekilde algıladığı söylenebilir. Aynı şekilde depresyon düzeylerinin de cinsiyet açısından farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bulgular yaş değişkenine göre algılanan evlilik çatışması, depresyon düzeyleri ve saldırganlık düzeyleri puanlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Araştırma örnekleminin yaş bakımından homojen olması (10-12 yaş) bu sonuç üzerinde etkili olmuş olabilir. Alan yazında bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen araştırmalarla karşılaşmak mümkündür. Nitekim literatürde yaş değişkenine göre depresyon, saldırganlık ve algılanan anne baba çatışmasının farklılık gösterdiğini belirten çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Uz-Baş (2003) yapmış olduğu bir çalışmada depresyon düzeylerinde çocukların yaşlarına göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte, Gerede (2002) ilköğretimde öğrenim gören

çocuklarla yürüttüğü bir çalışmada yaşa göre depresyon düzeylerinin farklılaşmadığını belirlemiştir.

Saldırganlık ve yaş değişkenleri ile ilgili olarak Çetinkaya ve Sümer (2010)'in yapmış oldukları bir çalışmada ergenlerin toplam saldırganlık puanları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Şahin (2004) ise ilköğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmasında yaş arttıkça saldırganlık düzeylerinin arttığını tespit etmiştir. Aynı şekilde Zengin (2008)'in yaptığı bir çalışmada, çocukların yaşları arttıkça daha fazla saldırgan davranış ve tutum sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Bozkurt (2010)'un yaptığı bir çalışmada ise yine yaş grubu büyük olan çocukların saldırganlık toplam puanlarının, yaş grubu küçük olanlara göre daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlara ek olarak Finkenauer, Engels ve Baumeister (2005) ergenlerin yaşları arttıkça saldırganlıklarının artmasının sebebinin ergenin büyüdükçe daha fazla özgür davranma ve denetime karşı koyma eğiliminden ortaya çıktığını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmadan elde edilen algılanan anne baba çatışması değişkeninin yaşa göre farklılaşmadığı bulgusunun aksine Atkinson, Dadds, Chipuer ve Dawe (2009) yaşı küçük olan çocukların yaşı büyük olan çocuklara göre anne baba çatışmasından daha çok etkilendiğini rapor etmişlerdir. Depresyon değişkenine göre bakıldığında ise bizim araştırmamızla tutarlık gösteren araştırmaların olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Uzun'un (2013) yaptığı çalışmada çocukların depresyon puanlarının yaşa göre farklılaşmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde Yaşar'ın (2016) yaptığı çalışmada da çocuklarda depresyon düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Fakat Binici Tekin'in (2016) yaptığı bir çalışmada ise yaşı küçük olan ergenlerin depresyon puanlarının yaşı büyük olan ergenlere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Kardeş sayısı değişkenine göre depresyon puanlarında farklılık görüldüğünü, algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık puanlarında ise anlamlı bir farklılık görülmediğini göstermektedir. Kardeş sayısı beş ve daha fazla olan katılımcıların depresyon puanlarının iki, üç ve dört kardeşe sahip katılımcıların depresyon puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, Gür (1996) tarafından yapılan araştırmada kardeş sayısının depresyon düzeyini etkilediği belirtilmiştir. Bu ifadeyi kanıtlar şeklinde Çetinkaya ve arkadaşları (2008) kardeş sayısı iki ve üzerinde olanlar ile doğum sırası üç ve üzerinde olanlarda depresyon puanları daha yüksek olduğunu

bulmuşlardır. Yine aynı şekilde Avcı ve arkadaşları (1996) kardeş sayısı arttıkça depresyon düzeyinin de arttığı sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca yurtdışında yapılan bazı çalışmalarda kardeş sayıları arttıkça çocuklarda depresyon görülme olasılığının arttığı tespit edilmiştir (Kavale, 2001; Sharma, 2004). Yine bu araştırmaya paralel olarak Reinherz ve arkadaşlarının (1993) çalışmasında bireylerin kardeş sayıları arttıkça depresif belirti gösterme oranlarının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca bu araştırmada ailesel etkenler içerisinde ele alınan doğum sırası ve kardeş sayısı gibi değişkenlerin depresyonla yakın ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Ertem ve Yazıcı (2006)'da 1342 öğrenci üzerinde yürüttüğü geniş kapsamlı bir araştırmada geniş ailelerde yaşayan yani kardeş sayısı fazla olan ergenlerde daha ağır depresif belirtiler görüldüğünü tespit etmişlerdir. Aynı şekilde Bahar, Çuhadar ve Temel (2007) kardeş sayısı arttıkça depresyon düzeyinin arttığı tespit edilmiştir. Korkmaz (2017) 50 lise öğrencisi üzerinde yürüttüğü bir çalışmada tek çocuk olan bireylerin diğer bireylere oranla depresyon düzeylerinin daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Son olarak Özdel ve arkadaşlarının (2002) araştırmasında kardeş sayısı ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı fakat kardeş sayısı arttıkça depresif belirtiler gösterme oranının da arttığı belirtilmektedir. Bu bulgunun tam tersi yönde bulgu elden çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Bindak, Emiroğlu ve Murat (2011) 146 öğrenci üzerinde yaptığı bir araştırmada kardeş sayısı 1 arttığında depresyon düzeyinde yaklaşık 0,7 puanlık düşme tespit etmişlerdir. Bu bilgiden hareketle kardeş sayısı fazla olan çocukların depresyon düzeyleri daha düşük olma ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Literatürde bazı araştırmalarda ise kardeş sayısı ve depresyon arasında bir ilişki olmadığı belirtilmektedir. Örneğin, Yaşar (2016) çalışmasında bireylerin kaç kardeş olduklarına göre bir farklılık durumunun bulunup bulunmadığını belirleyebilmek için yaptığı araştırmada kardeş sayısına göre depresyon düzeylerinde anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde Kahraman (2015) bireylerin kaç kardeş oldukları ile depresyon ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir. Yiğit (2008) ilköğretim öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada kardeş sayısının ve ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunun depresyonu yordayıcı değişkenler olmadığını belirtmiştir. Şireli (2012) de yaptığı bir çalışmada kardeş sayısı ile depresyon düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Uzun (2013) öğrencilerin depresyon düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip

göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen analizde anlamlı bir farklılık olmadığını rapor etmiştir. Aynı doğrultuda Sooky, Sharifi ve Tagharrobi'nin (2007) 762 kız lise öğrencisi üzerinde Beck Depresyon Ölçeğini kullanarak yürüttükleri araştırmada kardeş sayısının depresyon düzeyini etkilemediğini tespit edilmiştir. Sezer (2016) 145 lise öğrencisi ile yaptığı bir çalışmada, öğrencilerin kardeş sayısı değişkenine göre depresyon düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Son olarak Mutallimova (2014) da ailedeki çocuk sayısı ve ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu değişkenlerine göre depresyon puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur

Bu bilgilerden hareketle, literatürde kardeş sayısı değişkenine göre depresyon düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin farklı bulgular olduğu söylenebilir. Mevcut araştırmanın kardeş sayısı fazla olan öğrencilerde depresyon puanının kardeş sayısı az olanlara göre daha fazla olmasına ilişkin bulgusunu Erdoğan (2012)'nin açıklamasına bağlamak mümkündür. Bu açıklamaya göre ailede fazla çocuğa bağlı olarak çocukların ihmal ve istismar edilmesi ihtimalinin arttığı ya da anne-babanın kardeşler arasında ayırım yapması ile ilişkili olabileceğini şeklinde açıklamıştır. Dolayısıyla bu araştırma sonucunda elde edilen verilerden hareketle geniş ailelerde ya da çocuk sayısı fazla olan evlerde çevresel faktörlerden bağımsız olarak çocuklara yeteri kadar ilgi ve alakanın gösterilemediği ve bundan dolayı çocuklarda depresyon belirtilerinin ortaya çıktığı düşünülenebilir.

Algıladığı evlilik çatışmasının kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında çok sayıda olmamakla birlikte literatürde bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin Evren Turan (2014) algılanan evlilik çatışması ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu ve tek çocukların, yaşanan çatışmaları daha şiddetli, sık ve çözümsüz algıladığı ve çatışmalardan dolayı kendilerini daha çok suçladıklarını tespit etmiştir. Saldırganlık açısından bakıldığında ise mevcut araştırma sonuçlarına paralellik gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Omay (2008) çocukların kardeş sayılarına göre toplam saldırganlık puanlarının farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Bulgular anne eğitim düzeyi durumuna göre algılanan evlilik çatışması, depresyon düzeyi ve saldırganlık düzeyi puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarına benzer şekilde Cansever (2017) çocukların

saldırganlık düzeyleri ile anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Depresyon açısından bakıldığında ise, örneğin Doğan (2000) anne eğitim düzeyinin düşük olmasının çocuğa yaklaşım tarzını etkilediğini ve çocukta depresyona sebep olabileceğini tespit etmiştir. Yine aynı şekilde Çetinkaya, Arslan ve Nur (2008) anne baba eğitim durumları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu öne sürmüşlerdir. Son olarak anne eğitim düzeyi ile çocukların algıladığı evlilik çatışması arasındaki ilişkiyi gösteren alan yazını bulguları incelendiğinde bu değişken açısından bir bulguya rastlanmamıştır. Bulgular bBaba eğitim düzeyine göre algılanan evlilik çatışması, depresyon ve saldırganlık puanlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Alan yazında bu konuda farklı sonuçların elde edildiği çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Evren Turan'ın (2014) çalışmasında babaların eğitim seviyesi arttıkça çocukların algıladığı evlilik çatışmasının azaldığını tespit etmiştir.

Depresyon değişkeni ile ilgili olarak Karakuş'un (2003) yürüttüğü çalışmada anne-babaların eğitim durumu ile çocukların depresyon seviyeleri arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. Buna göre anne-babası yükseköğrenim mezunu olan çocukların depresyon ölçeği puanlarının diğer gruplara göre yüksek olduğunu belirtilmiştir. Ancak Erözkan'ın (2005) yapmış olduğu bir başka çalışmada depresyon üzerinde babanın öğrenim düzeyinin belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde Yaşar'ın (2016) yaptığı çalışmada babanın eğitim düzeyinin çocukların depresyon düzeyini etkilemediğini rapor edilmiştir.

Saldırganlık değişkeni ve anne baba eğitim seviyesi konusundaki bulgular değerlendirildiğinde, mevcut araştırmada bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya konmuştur. Derman'ın (2011) yapmış olduğu araştırmada bu bulguyu destekler şekilde, anne babaların eğitim seviyelerine göre çocukların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı şeklindedir. Ancak literatürde bu çalışmadan elde edilen bulguların aksine çocukların saldırganlık tepkilerinin baba eğitim durumlarına göre farklılaştığı, babaların eğitim seviyesi düştükçe çocuklarında saldırganlık oranlarının arttığı belirtilmiştir (Gümüş, 2000; Tuzgöl, 1998). Benzer şekilde, Fidan'ın (2016) çalışmasında baba eğitim seviyesi düştükçe çocuklarda saldırganlık eğilimlerinin arttığı tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları anne çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması puanlarının anlamlı farklılaşma gösterdiğini, saldırganlık ve depresyon puanlarının ise anlamlı bir farklılaşma göstermediğini ortaya koymuştur. Sonuçlara göre annesi çalışan çocukların algılanan evlilik çatışması annesi çalışmayan çocuklardan anlamlı bir şekilde yüksektir. Kadınların iş hayatında olmaları birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorlukların başında; annenin olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, işten yorgun gelen annenin çocuğa zaman ayıramaması ve sağlıklı iletişim kuramaması gelmektedir (Yavuzer, 1992). Yoğun çalışan kadınların iş, ebeveyn ve eş rolleri arasında çatışma yaşadıkları belirlenmiştir (O'neil ve Greenberger, 1994). Yapılan literatür taramasında bu konu ile ilgili çok fazla araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak Sunar ve Fişek (2005), annelerin Türkiye'de çocukların temel bakıcısı olduğunu ve annelerin çocuklarla babalardan daha fazla vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu yakın ilişki çocukların annelerinden daha yüksek beklentilerinin olmasını, babalarından ise fazla beklentilerinin olmamasının nedeni olmuş olabilir. Bu bilgiden yola çıkarak annesi çalışan çocukların kendileriyle ilgilenilmediğini düşünerek var olan evlilik çatışmasını daha şiddetli algıladıkları düşünülebilir.

Baba çalışma durumuna göre algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde baba çalışma durumuna göre çocukların algıladığı evlilik çatışması ile ilgili çok fazla bulguya rastlanmazken, depresyon ve saldırganlıkla ilgili birtakım bulgular mevcuttur. Örneğin, Karakuş (2003) çalışmasında, babası memur olan çocukların depresyon puanlarında babası çalışmayanlara göre anlamlı düzeyde farklılaşma olduğunu ve depresyon puanlarının yüksek olduğunu tespit etmiştir. Fakat Yaşar (2016) çalışma durumları ile çocukların depresyon seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gözlemlemiştir. Saldırganlık açısından bakıldığında ise Derman (2011)'in yaptığı bir çalışmada babası işsiz olan çocukların saldırganlık toplam puanlarının, babası herhangi bir meslekte çalışanlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde Bayrak (2011)'in 10-12 yaş aralığında 90 öğrenci ile yürütmüş olduğu bir çalışmada, babaların çalışma durumları ile çocukların toplam saldırganlık puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını tespit edilmiştir.

Bulgular okul başarı algılarına göre algılanan evlilik çatışması puanları ve depresyon puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşmalar olduğunu göstermektedir.

Fakat okul başarı algısına göre saldırganlık puanlarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Analiz sonucunda kendilerini çok başarılı olarak değerlendiren öğrencilerin algılanan evlilik çatışması puanlarının kendilerini orta düzeyde başarılı ya da az başarılı olarak değerlendiren öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusunu yön belirterek tartışmak mümkün değildir. Zira hangi değişkenin diğerine sebep olduğunu söylemek zordur. Aile içi çatışmalara daha az maruz kalan çocukların okulda daha başarılı olduklarını ortaya koyan araştırmalarla ya da aile içi çatışmalara ve şiddete daha çok maruz kalan çocukların okul başarısının düştüğü ile ilgili bulgularla sıkça karşılaşılmaktadır. Bazı araştırmalar evlilik çatışmasının çocukların okul başarısında düşüşe yol açtığını ortaya koymuştur (örn. Cummings ve Davies, 1994). Benzer şekilde Sturge-Apple, Davies, Winter, Cummings ve Schermerhorn (2008), ebeveyn çatışması ile çocukların okul uyumu arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, ebeveyn çatışmasının, çocuklarda ebeveyn ilişkisi ile ilgili güvensiz temsillerin oluşmasına; bunun da çocukların okul ile ilgili sorun yaşamalarına neden olduğunu ortaya koymuşlardır. Bascoe, Davies, Sturge-Apple ve Cummings (2009)'ün ilkokul birinci sınıfa giden çocuklar ile yaptıkları çalışmalarının sonucunda, çocukların ebeveyn ilişkilerinde güvensizlik algılamasının, akran ilişkilerini olumsuz etkileyerek, çocuğun akademik işlevselliğinin ve okul uyumunun da dolaylı yoldan etkilendiği belirtilmiştir. Şendil (1999) ise araştırmasında evlilikte çatışmanın çocuklar üzerinde düşük ders başarısı gibi sorunları da beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Bu araştırmanın sonucuna paralel olarak Cummings ve Davies (1994) evlilik çatışmasının düşük akademik performans ile de bağlantılı olduğunu ve evlilik çatışmasına maruz kalan çocukların entelektüel başarı ve yeteneklerinde problemler gözlendiğini belirtmiştir. Bu konuda yürütülen bir diğer çalışmada Soner (1995) aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; uyumlu ailede yetişen çocukların özgüveninin ve akademik başarısının, uyumsuz ailede yetişen çocuklara göre oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Mevcut araştırmanın bulguları ve alan yazından hareketle, evlilik çatışmasının çocukların akademik başarılarını etkilediği söylenebilir. Ayrıca çatışmaya maruz kalan çocukların okul derslerine adapte olmakta zorluk yaşadığı ve akademik anlamda başarı sağlayamadığı düşünülebilir.

Bu araştırmadan çıkan diğer bir sonuç da başarı düzeyini yüksek olarak belirten çocukların kendilerini az başarılı ve orta düzeyde başarılı olarak değerlendire göre depresyon düzeylerinin anlamlı bir Şekilde daha düşük olmasıdır. Literatürde çalışmanın bu bulgusunu destekleyen pek çok çalışma olduğu görülmektedir. Benzer Şekilde Gerede (2002) ilköğretimde okuyan çocukların umutsuzluk düzeylerini araştırdığı çalışmasında, akademik başarısızlıkları olan çocukların depresyon puanlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. y (1991) tarafından yapılan başka bir araştırmada da, akademik başarısızlığı olan çocukların depresyon düzeylerinin yüksek olduğu ortaya konmuştur. akmaklı (1997) ise yaptığı bir araştırmada okul hayatında başarısızlık yaşayan çocuklarda suçluluk duygusunun ve depresyonun ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Yine Francis (1997) araştırmasında okul başarısızlığının depresyon ile ilişkisi olduğunu bulmuştur. Bu görüşlere paralel olarak Göğüş (2000) de depresyondaki diğer bireylerde olduğu gibi çocukların da duygusal olarak kendilerini toplumdan soyutladıklarını, insanlardan uzaklaştıklarını, aile etkinliklerine ya da toplumsal olaylara katılma fikrine karşı koyduklarını ve arkadaşları ile ilişkilerinin bozulduğunu belirtmiştir. Ayrıca okul başarısında yaşanan düşmenin ilk ortaya çıkan bulgulardan biri olduğunu ifade etmiştir.

10-12 yaş çocukların evlilik atışması algılarının ve saldırganlık düzeylerinin depresyon düzeylerini ne derece yordadığını belirlemek üzere yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, algılanan evlilik çatışmasının ve saldırganlığın çocukların depresyon düzeylerini yordayan anlamlı değerşkenler olduğu ortaya konmuştur. Bu bulguya benzer Şekilde Davies ve Lindsay (2004) de evlilik çatışmasına şahit olan çocukların depresyon ve kaygı gibi içsel problemleri daha yoğun yaşadıklarını belirtmiştir. Ryan (2008) yaptığı bir çalışmada depresyon düzeyinin artması durumunda saldırganlık düzeyinde arttığı ne sürülmüştür. Aynı Şekilde şahin ve arkadaşları (2011)'nın yaptığı bir araştırmada da depresyon düzeyi yüksek olan çocuklarda, dışavurulan öfke yani saldırganlık puanlarının da yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Shelton ve Harold (2007)' a göre ise çocukların anne baba çatışmalarına şahit olduğu esnada anne babanın dışa vurduğu olumsuz duygularınocuklarda düşük özsaygı, depresyon ve saldırganlık gibi davranış bozukluklarına neden olabileceğini ifade etmişlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, algılanan evlilik çatışmasının anne çalışma durumu ve okul başarı algılarıyla, saldırganlık düzeyinin cinsiyetle ve depresyon düzeyinin kardeş sayısı ve okul başarı algılarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Diğer sosyodemografik değişkenlerin ise algılanan evlilik çatışması, saldırganlık ve depresyon puanlarıyla ilişkili olmadığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri kontrol edildiğinde, regresyon denkleminde girilen algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık puanlarının depresyon puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %22' sini açıkladığı bulunmuştur. Sonuç olarak bu örnekte katılımcıların sosyodemografik özellikleri kontrol edildiğinde, algılanan evlilik çatışması ve saldırganlık düzeyleri yüksek olan bireylerin depresyon düzeylerinin de yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

5.2.Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulguların ve sonuçların değerlendirilmesi sonucunda 10-12 yaş arasındaki çocukların algıladıkları evlilik çatışması, depresyon düzeyleri ve saldırganlık düzeyleri konusunda yapılabilecek çalışmalara ilişkin öneriler geliştirilmiştir. Bu alanda yapılmış ve yapılacak olan çalışmalara ışık tutması için araştırmacı tarafından alandaki uzmanlara ve araştırmacılara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

5.2.1.Alan Uzmanlarına Yönelik Öneriler

1. Cinsiyet açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha saldırgan olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rolü ya da biyolojik faktörler (hormonlar vb.) etkili olmuş olabilir. Anne ve babaların çocuk yetiştirme tarzları ve içinde bulunan kültürün getirdiği normlar yine bu farkın oluşmasındaki etkilerinden birisi olarak öngörülebilir. Toplumdaki cinsiyet algısı ile ilgili oluşan yanlış tutumları değiştirmek için anne ve babaların bu konuda eğitilmeleri sağlanabilir.
2. Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda kardeş sayısı fazla olan çocukların daha fazla depresyon yaşamasına ve annesi çalışan çocukların daha çok evlilik çatışması algılamasına, anne babaların çocuklarına yeterince ilgiyi gösterememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırma örneklemini ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturduğu için okulların rehberlik

servisleri tarafından anne ve babalara, aile içi iletişim, gelişim dönemleri gibi eğitimler verilebilir. Yine Milli Eğitim bakanlığı tarafından yapılan 0-18 yaş aile eğitimi programlarına velilerin katılmaları teşvik edilebilir.

3. Araştırma sonuçlarına göre başarılı olan çocukların evlilik çatışması algısı düşük olan çocuklar daha başarılı olmaktadır. Bu bilgidен hareketle okullarda başarısız olan çocuklar okul psikolojik danışmanları tarafından tespit edilip içinde bulunduğu aile hakkında bilgi elde edinilebilir. Risk grubunda görülen çocuklara yine okul psikolojik danışmanları tarafından müdahale hizmetleri verilebilir.
4. Çocukların evlilik çatışması algıları, depresyon düzeyleri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin etkileriyle ilgili farkındalık oluşturmak için televizyon, radyo, basın, bilgilendirme toplantıları ve bültenlerden yararlanarak geniş kitlelere ulaşılacağı düşünülmektedir. Çeşitli programlarla ebeveynlere, öğretmenlere ve çocuklara bilgi aktarımında bulunulabilir.

5.2.2.Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırmadaki bulgular 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Kayseri ili Yahyalı ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bazı ortaokullarda öğrenim gören 414 öğrenciden elde edilen veriler ile sınırlıdır. Bu konudaki araştırmacıların katılımcı sayılarının daha fazla olduğu farklı öğrenim basamaklarında daha farklı değişkenler kullanılarak algılanan evlilik çatışması, depresyon ve saldırganlık üzerine çalışmalar yapılabilir.
2. İlgili literatür incelendiğinde 10-12 çocukların algılanan evlilik çatışması, depresyon düzeyi ve saldırganlık düzeyini inceleyen çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda konuyla ilgili başka örneklem alınarak çalışma yapılabilir.
3. Başarılı öğrencilerin algılanan evlilik çatışması ve depresyon düzeylerinin düşük olmasından hareketle sadece belirli bir başarı durumuna sahip öğrencilerin algıladığı evlilik çatışması ve depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ablow, J. C., Measelle, J. R., Cowan, P. A., ve Cowan, C. P. (2009). "Linking marital conflict and children's adjustment: The role of young children's perceptions". *Journal of Family Psychology*, 23(4), 485.
- Acet, M. (2006), *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun.
- Ainsworth, M.D.S. (1967). *Infancy in Uganda: Infant Care and the Growth of Attachment*. Baltimore. MD: Johns Hopkins University Press.
- Akçay, D. ve H. Özcebe (2012). "Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi". *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55, 82-87.
- Allen, J.P., Insabella, G., Porter, M.R., Smith, F.D., Land, D., Phillips, N. (2006). "A Socialinteractional Model Of The Development Of Depressive Symptoms İn Adolescence". *J Consult Clin Psychol*, 74(1), 55-65.
- Alper, Y., Bayraktar, E. ve Karaçam, Ö. (1997). *Herkes İçin Psikiyatri*. İstanbul: Era Yayıncılık.
- Amedahe, F.K., Owusu-Banahene, N.O. (2007). "Sex differences in the forms of aggression among adolescent students in Ghana". *Research in Education*, 78, 54-64.
- Anderson, C. A., and Bushman, B.J. (2002). "Human Aggression". *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51.
- Aracı, A. (2012). *Erken Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Anne-Baba ve Arkadaşlara Bağlanma İle Saldırganlık Düzeyinin İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B. ve Akbıyık, A. (2004). “İlköğretim Okullarının 8. Sınıfı Devam Eden İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi”. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 315, 17-25.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E. ve Saygın, Y. (2010). “Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi”. *İlköğretim Online*, 9(1).
- Atıcı, M., Kılıçarslan, S. (2010). “İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 113-130.
- Atkinson, E.R., Dadds, M.R., Chipuer, H., and Dawe, S. (2009). “Threat is a multidimensional construct: Exploring the role of children’s threat appraisals in the relationship between interparental conflict and child adjustment”. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 281–292.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., Hoeksema, S. M. (2012). *Psikolojiye Giriş* (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş.
- Avcı A, Aslan H, Alparslan N.(1996). “Çocuk Psikiyatrisine Başvuran Olgularda Depresif Bulgular”. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 137-141.
- Aydemir, A. (2010). *Çocuk ve Ergenlerde Obezite, Depresyon ve Aleksitimi Düzeyleri Arasındaki İlişki: İstanbul Örneği*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Aysev, A. S. ve Taner Y. I. (2007). *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları*. İstanbul: Jansen-Cilag A Division of Johnson-Johnson.
- Bacanlı, H. (2001). “Eş Tercihleri”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 7-16.
- Bağlı. M. ve Sever. A. (2005). “Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat”. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2(8), 9-22.
- Bahar, A., Çuhadar, D., Temel, E. (2007). “Öğrenci Hemşirelerin Stresle Başetme Tarzları ve Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi”. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5).

- Balcıoğlu Donat, S., Özdemir, Y. (2012). “İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler”. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2).
- Balcıoğlu, İ. (2000). *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açından Şiddet*. İstanbul: Yüce Yayım.
- Ballard M.E., Rattley K.T., Fleming W.C. ve ark. (2004). “School Aggression And Dispositional Aggression Among Middle School Boys. Research in Middle Level”. *Education Online*, 27(1), 1-11.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice Hill: Engelwood Cliffs.
- Bascoe, S.M., Davies, P.T., Sturge-Apple, M.L. and Cummings, E.M. (2009). “Children’s Representations of Family Relationships, Peer Information Processing and School Adjustment.” *Developmental Psychology*, 45(6), 1740–1751.
- Batur, S. ve Demir, H.K. (2009). *Bilişsel Davranışçı Terapiler*. “2.bölüm”. Ed: Savaşır I, Soygüt G, Barışkın E. TPD Yayınları, Ankara, s.19
- Bayrak, B. (2011). *10-12 Yaş Aralığındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Beck, J.S. (2001.) *Bilişsel Terapi: Temel İlkeler ve Ötesi*. (Çev. N Hisli Şahin), (Çev. Ed. F Balkaya, A İlden Koçkar), Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 2006.
- Beck, A.T. (2001). *Bilişsel Danışma Temel İlkeler ve Ötesi*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Beck, J. S. (1995). *Cognitive Therapy: Basics and Beyond*. New York-London: The Guilford Press.
- Beyaztürk, D., Anliak, Ş. ve Dinçer, Ç. (2007). “Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık”. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 26, 13-26.
- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından*

İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.

- Bilgin, N. (2000). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, (2. baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bindak, R., Emiroğlu, M. ve Murat, M. (2011). “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerini Yordayan Sosyo-Demografik Değişkenlerin Belirlenmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 262-274.
- Binici Tekin, Z.(2016). *Ebeveyn Tutum Biçimlerinin 11-18 Yaş Aralığındaki Ergenlerin Depresyon, Kaygı ve Kendilik Algıları Üzerine Etkileri*. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Bjorkqvist, K., Österman, K. ve Lagerspetz, M.J. (1994). “Sex Differences in Covert Aggression Among Adults”. *Aggressive Behavior*, 20, 27-33.
- Bolattekin, A. (2014). *Anne-Babanın Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Bond, L., Toumbourou, J.W., Thomas, L., Catalano, R.F., Patton, G. (2005). “Individual, Family, School, And Community Risk And Protective Factors For Depressive Symptoms In Adolescents: A Comparison Of Risk Profiles For Substance Use And Depressive Symptoms”. *Prevention Science*, 6, 73-88.
- Bowlby, J. (1958). “The Nature of the Child’s Tie to His Mother”. *International Journal of Psycho-Analysis*, 41, 350-73.
- Bozkurt, A. (2014). *Evli Bireylerde Bağlanma Stilleri, Aile İçi Eşler Arası Şiddet ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul
- Bozkurt, H. (2010). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu.
- Bradbury, T. N. and Fincham, F. D. (1990). “Attributions In Marriage Review And Critique”, *Psychological Bulletin*, 107 (1), 3-33.

- Budak, S. (2009). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buehler, C. and Welsh D. P. (2009). “A Process Model of Adolescents' Triangulation Into Parents' Marital Conflict: The Role of Emotional Reactivity”. *Journal of Family Psychology*, 23 (2), 167-180.
- Burger, J. M. ve Sarıoğlu, İ. D. E. (Çev.). (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs.
- Burney, D. (2006). “An Investigation of Anger Styles in Adolescent Students”. *Florida AM University*, 57, 1-2.
- Buss, A. H. (1961). *The Psychology of Aggression*. New York: Wiley.
- Buss, A.H. and Perry, M.P. (1992). “The aggression questionnaire”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Camisasca, E., Miragoli, S., Caravita, S. C. S. and Di Blasio, P. (2015). “The Parenting Alliance Measure: The First Contribution to The Validation of The Measure in Italian Mothers And Fathers”. *TPM: Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 22(1), 75–91.
- Campano, J.P. and Munakata, T. (2004). “Anger And Aggression Among Filipino Students”. *Adolescence*, 39 (156), 757-764.
- Campbell, A., Sapochnik, M. and Müncer, S. (1997). “Sex Differences in Agression: Does Social Representation Mediate From of Aggression”. *British Journal of Social Psychology*, 36, 161-171.
- Cansever, D. (2017). *Ergenlerde Algılanan Ana Baba Çatışması İle Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Antalya.
- Cengil, M. (2003). “Depresyonu Önlemede Dini İnancın Koruyucu Rolü”. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2, 129-152.
- Cole, D.A., Turner, J.E., Jr. (1993). “Models Of Cognitive Mediation And Moderation in Child Depression”. *J Abnorm Psychol*, 102(2), 271-81.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis Yayıncılık.

- Corey, G. ve Ergene, T. (Çev.). (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ankara: Mentis.
- Crick, N. R. ve Grotpeter, J. K. (1995). "Relational Aggression, Gender, and Socialpsychological Adjustment". *Child Development*, 66, 710-722.
- Cummings, E.M. and Davies, P.T. (1994). *Children and Marital Conflict: The Impact of Family Dispute and Resoltion*. New York: The Guilford Press.
- Cummings, E.M. and Davies, P.T. (2002). "Effects of Marital Conflict Children: Recentadvances And Emerging Themes in Process-Oriented Research". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 31- 63.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve Davranışı* (7. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmaklı, K. (1997). *Psikososyal Sağlığın Korunması*. İstanbul: Saha Yayınevi.
- Çam O., Özgür G., Gürkan A. ve ark. (2004). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ders Notları*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, H. ve M. Otrar (2009), "Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları", *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 101-120.
- Çelik, H. ve O. Kocabıyık (2014), "Genç Yetişkinlerin Saldırganlık ifade Biçimlerinin Cinsiyet ve Bilişsel Duygu Düzenleme Tarzları Bağlamında incelenmesi", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 139-155.
- Çelik, M. (2006). *Evlilik Doyum Ölçeği Geliştirme Çalışması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana.
- Çetinkaya, E. Y. ve Sümer, Z. H. (2010). "Saldırgan Davranışları Yordamada Çevresel Risk, Çevresel Güvenlik ve Okul İklimi Algısı". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (34), 161-173.
- Çetinkaya, S., Arslan, S. ve Nur, N. (2008). "Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Depresyon Düzeyi". *New Symposium Journal*, 46, 99-104.

- Çıkılı-Uytun, M., Eşel, E. ve Öztop, D.B. (2013). “Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi”. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 26(2), 177-189.
- Çifci, İ. ve Sucuoğlu, B. (2003). *Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çolakoğlu, F. ve Solak, N. (2014). “Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği)”. *International Journal of Social Science*, 26, 57-66.
- Davies, P. T. ve Lindsay, L. L. (2004). “Interparental Conflict and Adolescent Adjustment: Why Does Gender Moderate Early Adolescent Vulnerability?”. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 160-170.
- Davies, P. T. and Cummings, E. M. (2014). *Çocuklar ve Evlilik Çatışması* (s.80- 83). (Edt: Gül Şendil), (1. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Davies, P.J. and Cummings, EM. (1994). “Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis”. *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Davis, B., Leve, C., Hops, H., Tildesley, E., Sheeber, L.B. (2007). “Adolescents' Relationships With Their Mothers And Fathers: Associations With Depressive Disorder And Subdiagnostic Symptomatology”. *J Abnorm Psychol*, 116(1), 144-54.
- Deniz, M. E., Özyeşil, Z., Yorgancı, Z. (2009). “Öğrenme Güçlüğü Görülen Çocukların Sürekli Kaygı ve Depresyon Düzeylerinin incelenmesi Üzerine Bir Araştırma”. *İlköğretim Online*, 8(3), 694-708.
- Deringöl, Y. ve Özyaprak, M. (2013). “Üstün Zekâlı Olan Ve Olmayan Çocukların Depresyon Puanlarının Karşılaştırılması”. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 143-154.
- Derman, M. (2011). *Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empati Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki*

- Etkisi*. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Bursa.
- Dizman, H. ve Gürsoy, F. (2004). "Anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi". *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(27), 7-17.
- Doğan O (2000). "Depresyonun Epidemiyolojisi". *Duygudurum Dizisi*, 1, 29-38.
- Doğan, H. (2010). *Evli Bireylerin Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleriyle Evliliklerinde Çatışma Yaşama Durumları Arasındaki İlişki*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Doğan, M. (2001). "Depresyonda Bilişsel Tedavi Yaklaşımı: Temel Boyutlar ve Açıklamalar". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 61-103.
- Efiliti, E. (2006). *Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık ve Denetim Odağı'nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya.
- Ellis, A. (1971). *Reason And Emotion in Psychotherapy*. New York: Lyle Stuart.
- El-Sheikh, M., Cummings EM. and Goetsch, V. (1989). "Coping With Adults' Angry Behavior: Behaviorol, Physiological, And Self-Reported Responding İn Preschoolers". *Developmental Psychology*, 25, 490-498.
- Erden, G. ve Güven, E.(2014). "Çocuğun Algıladığı Evlilik Çatışması ve Davranış Sorunları". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 32, 33-54.
- Erdoğan, G. (2002). *Major Depresif Bozukluk Tanılı Çocuk ve Ergenlerde Semptom Dağılımı ve Komorbidite*. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı. Uzmanlık Tezi. İzmir.
- Erdoğan, M. Y. (2012). "Sokakta Çalışan Çocukların Depresif Belirti Düzeylerinin Taranması: Karşılaştırılmalı Çalışma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28.
- Erdoğan, Y. (2010). "Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından incelenmeleri", *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13 Kasım 2010, Antalya-Türkiye.

- Erel, O. and Burman, B. (1995). "Interrelatedness of Marital Relations And Parent Child Relations: A Meta-Analytic Review". *Psychological Bulletin*, 118, 108-132.
- Erel, O. and Kissil, K. (2003). "The Linkage Between Multiple Perspectives of the Marital Relationship and Preschoolers' Adjustment". *Journal of Child and Family Studies*, 12 (4), 411– 423.
- Ergin, H. ve Yavuzer, H. (Ed.). (2010). *Eşler Arası İletişim Çatışmaları. Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Erkan Eroğlu, S. (2009). "Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- Erözkan, A. (2005). "Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası Duyarlılık ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 12-33.
- Ertem, Ü. ve Yazıcı, S. (2006). "Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon". *Aile ve Toplum* 8 (3), 9.
- Erten Bucaktepe, G. ve ark. (2015). "Sağlık Çalışanlarının Çocuklarında Depresif Belirti Sıklığı". *Dicle Tıp Dergisi*, 42 (2), 214-221.
- Eryüksel, G. ve Akün, E. (2003). "Depresyonu Olan Ergenler ile Ana-Babaların Aile İlişkilerinin ve Bilişsel Çarpıtmalarının İncelenmesi", *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51), 59-73.
- Evren Turan, E. (2014). *9-10 Yaş Çocuklarının Evlilik Çatışması Alguları İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Feldman, R., Masalha, S., ve Dardikman-Eiron, R. (2010), "Conflict Resolution İn The Parent-Child, Marital, And Peer Contexts And Children's Aggression İn The Peer Group: A Process-Oriented Cultural Perspective". *Developmental Psychology*, 46(2), 310.
- Fışıoğlu, H. ve Ulu, İ.P. (2004). "Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 61-75.

- Fidan, C. (2016). *İlköğretim 2. Kademe (5. 6. 7. 8.) Sınıf Öğrencilerinin Spor Yapan ve Yapmayanların Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği)*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş.
- Field, A. P. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4.ed.). Los Angeles: Sage.
- Fincham, F. (1998).” Child Development and Marital Relations”. *Child Development*, 69, 543-574.
- Fincham, F.D. (2003). “Marital Conflict: Correlates, Structure And Context”. *Curent Directions In Psychological Science*, 12 (1), 23-27.
- Finkenauer C., Engels R. and Baumeister Fr. (2005). “Parenting Behaviour And Behavioural And Emotional Problems: The Role of Self Control”. *International Journal of Behavioural Development*, 29 (1), 58-69.
- Fosco, G. M., DeBoard, R. ve Grych, J. H (2007). “Making Sense of Family Violence : Implications of Children’s Appraisals of Interparental Aggression for Their Short- and Long-Term Functioning”. *European Psychologist*, 12 (1), 6- 16.
- Fowers, B. J. (1993). “Psychology as Public Philosophy: An İllustration of The Moral Dimension of Psychology With Marital Research”. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 13(2), 124.
- Francis, L. J. (1997). “Coopersmith's Model of Self-Esteem: Bias Toward the Stable Extravert?”. *The Journal of Social Psychology*, 137(1), 139-142.
- Franck, K. and Buehler, C. (2007). “A Family Process Model of Marital Hostility, Parental Depressive Affect and Early Adolescent Problem Behavior: The Roles of Triangulationand Parental Warmt”. *Journal of Family Psychology*, 219(4), 614-625.
- Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (2015). *Sosyal psikoloji*. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. (çev. Ş. Alpagut.), (2. Baskı), İstanbul: Payel Yayınevi.

- Gallo, L.,C. and Smith, T. W.(2001). “Attachment Style in Marriage: Adjustment and Responses To Interaction”. *Journal of Social & Personal Relationships*, 18(2), 263- 299.
- Gardiner, H.W. and Komitzki, C. (2005). *Lives Across Cultures: Cross-Cultural Human Development*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Ge, X., Natsuaki, M. Neiderhiser, J. and Reiss, D. (2009). “The Longitudinal Effects of Stressful Life Events on Adolescent Depression are Buffered by Parent–Child Closeness”. *Development and Psychopathology*, 21, 621–635.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası* (8.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Geçtan, E. (2006). *Psikanaliz ve Sonrası* (12. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Geen, E.G. (2001). *Human Aggression*. Philadelphia: Open University Press.
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H. ve Ersanlı, K. (2014). “Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler”. *Electronic Turkish Studies*, 9 (2), 639-652.
- George, D. ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference*. New York: Routledge.
- Gerede, A. (2002). *İlköğretimde Okuyan Çocukların Umutsuzluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Glascok, J. (2008). “Direct and Indirect Aggression on Prime-Time Network Television” *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52 (2), 268–281.
- Goldstein, S. E. ve Tisak, M. S. (2004). “Adolescents’ Outcome Expectancies About Relational Aggression Within Acquaintanceships, Friendships, and Dating Relationships”. *Journal of Adolescence*, 27, 283–302.
- Göğüş, A.K. (2000).“Depresyonun Klinik Belirtileri”, *Duygudurum Dizisi*, 1, 39-33.
- Gönültaş, O. (2013). *Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. Adana.

- Grych, J.H., Seid, M. , and Fincham, F.D. (1992). "Assessing Marital Conflict From The Child's Perspective: The Children's Perception Of Interparental Conflict Scale". *Child Development*, 63, 558-572.
- Grych,J.H., Fincham,F. (1990). "Marital Conflict And Children's Adjustment: A Cognitive-Contextual Framework" *Psychological Bulletin*, 108, 267-290.
- Gül, G. (2010). *Aile ve Evlilik Kurumu*. H.Yavuzer, (Ed) Evlilik Okulu. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gülay, H. (2008). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Gür, A. (1996). *Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Gürdoğan Bayır, Ö. ve Gültekin, M. (2007). "İlkokul Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Çatışma Çözme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi". *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 86-103.
- Güre, A. ve Peksaygılı, M. (2008). "Eşler Arasındaki Çatışma İle Erken Ergenlik Dönemindeki Çocukların Uyum Davranışları: Algılanan Çatışmanın Aracı ve Düzenleyici Rolü". *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (61), 43-58.
- Gürsu, O. (2011). *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya.
- Gürüz, D. ve Eğinli, A. (2008). *İletişim Becerileri: Anlamak, Anlatmak, Anlaşmak*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım ltd. Şti.
- Güven, E. (2013). *Çocuğun Davranış Sorunları İle Algıladığı Anne Baba Çatışması Arasındaki İlişkiler: Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Hasta, D. ve E. Güler (2013), "Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 64-104.

- Hatipoğlu, Z. (1993). *Kadın ve Erkeklerin Evlilik Doyumlarında Evlilik Çatışmasının ve Bazı Demografik Değişkenlerin Rolü*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Hayward, M. and Zhang, Z. (2006). "Gender, The Marital Life Course, and Cardiovascular Disease in Late Midlife". *Journal of Marriage and Family*, 68 (3), 639-657.
- Herring, M. and Kaslow, N.J. (2002). "Depression And Attachment in Families: A Child-Focused Perspective". *Fam Process*, 41 (3), 494-518.
- Ho, R. (2013). *Handbook of Univariate and Multivariate Data Analysis With IBM SPSS* (Second Edition.). Boca Raton: New York: Chapman and Hall/CRC.
- Hogo, M. A. ve Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal psikoloji*. (Çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Hoşcan, S. (2010). *9-12 Yaş Çocuklarının Evlilik Çatışması Algısı ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkide Ebeveyn Tutumunun Aracı Etkisinin İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Howell, D. C. (2013). *Statistical Methods for Psychology*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Howes, P., and Markman, H. J. (1989). "Marital Quality and Child Functioning: A Longitudinal Investigation". *Child Development*, 60, 1044-1051.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. K. (2010). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi* (6. Baskı). Ankara: Pegem.
- Johnson, D.W., and Johnson, R. (2004). "Implementing The Teaching Students to be Peacemakers Program". *Theory Into Practice*, 43 (1), 68-79.
- Johnson, W.D. and Johnson, T.R. (1996). "Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research". *Review of Educational Research*, 66 (4), 459-506.
- Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde Bağlanma Stillerinin Saldırganlık Davranışları ve Depresyon Düzeyi İle İlişkisi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Kansız, M ve Arkar, H (2011). “Mizaç ve Karakter Özelliklerinin Evlilik Doyumu Üzerine Etkisi”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi Sayı*, 12, 24-29.
- Kantarıcı, D. (2009). *Evli bireylerin bağlanma stillerine göre aldatma eğilimleri ve çatışma yönetim biçimlerinin incelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Kaplan, B. ve Aksel, E. (2013). “Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1, 1.
- Karahan, F. ve Sardoğan, M. (1994). *Psikolojik Danışma Kuramları*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Karakuş, S. (2003). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi ve Okul Başarısına Yansımaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir.
- Karataş, S. (2007). “Afyonkarahisar İli Merkez İlköğretim Okullarında Görev Yapan Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Kurum İçi Çatışmaları Yönetim Biçimine İlişkin Görüşleri”. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 7(2).
- Karataş, Z. (2008). “Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 277-294.
- Karataş, Z. B. (2005). *Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Katz, L. F. and Gottman, J. M. (1996). “Spillover Effects Of Marital Conflict: In Search of Parenting and Coparenting Mechanisms”. *New Directions for Child Development*, 74, 57–76.
- Katz, L. F. and Gottman, J. M.(1993). "Patterns of Marital Conflict Predict Children's Internalizing and Externalizing" *Developmental Psychology*, 29(6), 940-950.
- Kavale K. A. (2001). Discrepancy Models in The Pedentification Of Learning Disability. Executive Summary”. *Lova University*, 1, 8.
- Kepençi, Y. ve Çınkır, Ş. (2005). “Bullying Among Turkish High School Students”. *Child Abuse and Neglect*. 30 (2), 193-204.

- Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Kılınç, E. (2012). *Genel Lise 9.Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere ve Sürekli Kaygı Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep.
- Kızıldağ, Ö. ve Şendil, G. (2006). "Evlilik Çatışması ve Çocuk Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Bilişsel-Bağlamsal Çerçeve Açısından İncelenmesi". *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 26, 1-20.
- Kinsfogel, K. M. ve Grych, J. H. (2004). "Interparental Conflict and Adolescent Dating Relationships: Integrating Cognitive, Emotional, and Peer Influences". *Journal of Family Psychology*, 18 (3), 505- 515.
- Kirsh S. J. (2006). *Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look at the Research*. London: Sage Publications.
- Kopar, P. (2011). "Çocuklarda Saldırganlık ve Öfke" <http://www.lavengelisim.com/content/makaleler/pdf/26.pdf> (25 Haziran 2017).
- Korkmaz, N. (2017). *Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanımının Başarı, Yalnızlık Ve Depresyon Düzeyleri İle İlişkisi*. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Açından Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Köknel, Ö. (1989). *Depresyon: Ruhsal Çöküntü*. İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi.
- Köksal, F. (1991). *Denetim Odağı ile Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora tezi. Erzurum.
- Köroğlu, E. (2004). *Depresyon Nedir, Nasıl Baş Edilir?*. Ankara: HYB. Yayıncılık.
- Köroğlu, E. (2013). *Depresyon Bozuklukları. Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan Çev.* (ss. 91-112). Ankara: Hekimler Yayın Birliği. 5. Baskı.

- Long, N., Slater E., Forehand R. and Fauber R. (1988). "Continued High or Reduced Interparental Conflict Following Divorce: Relation to Young Adolescent Adjustment". *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 467-469.
- Maccoby, E. E. and Martin, J. A. (1983). *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction*. In P. Mussen (Ed.) *Handbook of Child Psychology* Vol.4. New York: Wiley
- Mazza, J.J., Abbott, R.D., Fleming, C.B., Harachi, T.W., Cortes, R.C., Park J. (2009). "Early Predictors Of Adolescent Depression: A 7-Year Longitudinal Study". *Journal Of Adolescence*, 29, 664-92.
- Mocan-Aydin, G. (2000). "Western Models of Counseling and Psychotherapy Within Turkey: Crossing Cultural Boundaries". *The Counseling Psychologist*, 28 (2), 281-298.
- Morgan, C. (2015). *Psikolojiye Giriş*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Morley, T.E. and Moran, G. (2011). "Theorigins Of Cognitive Vulnerability in Early Childhood Mechanisms Linking Early Attachment to Later Depression". *Clinical Psychology Review*, 31 (7), 1071-1082.
- Mutallimova, S. (2014). *Lise Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi ve Anne Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Myers, D.G. (2000). "The Funds, Friends, And Faith Of Happy People". *American Psychologist*, 55, 56-67.
- Nair, B. (2014). *Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Neale, J.M., Davinson, G.C. and Haaga, D.A.F. (1995). *Exploring Abnormal Psychology*, New York: Von Haffmann Press.
- Nichols, M. P. (2013). *Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Nikolas, M., Klump, K. L., ve Burt, S. A. (2013), "Etiological Contributions to the Covariation Between Children's Perceptions of Inter-Parental Conflict and

- Child Behavioral Problems”. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41 (2), 239-251.
- O’neil, R. ve Greenberger, E. (1994). “Patterns of Commitment to Work And Parenting. Implication For Role Strain”. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 101-118.
- Oh, K. J. , Lee, S ve Park, S. H. (2011), “The Effects of Marital Conflict on Korean Children’s Appraisal of Conflict and Psychological Adjustment”. *Journal of Child-Family Study*, 20, 444-451.
- Olcaý, O. (2008). *Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Omay, H. (2008). *İlköğretim Okulları Öğrencilerinin Okul İklimi Alguları İle Saldırganlık Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Bilinmeyen Yüzü: Sosyalleşme Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim Dergisi*. 101, 31-50.
- Bener, Ö. ve Günay G. (2013). “Gençlerin Evlilik ve Aile Yaşamına İlişkin Tutumları”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3 (1), 1-16.
- Öğülmüş, S. (2005). “Güdülenme Kuramları” Dersi İçin Hazırlanan Doktora Ders Notları: Ankara Üniversitesi.
- Öner, U. (2004). *Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi. İlköğretimde Rehberlik İçinde*(s.189- 227). (Edt: Yıldız Kuzgun), (4. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öy, B. (1991). *Çocukluk Depresyonunu derecelendirme Ölçeğinin Öğrenciler ve Çocuk Ruh Sağlığı Kliniğine Başvuran Çocuklarda Uygulanması*. Hacettepe Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara.

- Öy, B. (1995).“Çocuk ve Ergenlerde Depresyon Epidemiyolojisi ve Risk Etkenleri”.
Cocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2 (1), 40-45.
- Öz, İ. P. (1999). *The Relationship Between Children’S Adjustment Problems And Their Perceptions Of Marital Conflict*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Özbaran, B. ve Aydın, C. (2007), “*Davranım Bozukluğu*” Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (Yayın yönetmenleri: Aysev, A ve Taner, Y. I) sf. 433-440 İstanbul.
- Özbeş, S. (2010), “Okul Öncesi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolü”. *Aile ve Toplum Dergisi*, 6 (21), 9-18.
- Özdel, L, Bostancı, M, Özdel, O, Oğuzhanoğlu, NK. (2002). “Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 155-161.
- Özen, D.Ş. (1998). *Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemler İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2009). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDR Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, Y., Dırdağ, A., Kuşakoğlu, Ö. (2002). *Örgütlerde Çatışma Yönetimi*. Kocaeli Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümü, Yayınlanmamış Proje Çalışması. Kocaeli.
- Öztürk, M. (2013). “Çocuk ve Ergenlerde Depresyon, Ne Bilmeliyiz? Ne Yapmalıyız?”. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikoloji Gündemi-2*, Gaziantep.
- Öztürk, M. O. (2004). *Ruh Sağlığı ve Bozukluğu*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Öztürk, M.O. (2001). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Pape, A. W. (2001). *Conflict Resolution Satisfaction: A Study Of Satisfied Marriages Across 16 Domains Of Marital Conflict. Doctoral Dissertation*. Texas: Texas Woman’s University.

- Pendry, P., Carr, A.M., Papp, L.M. ve Antles, J. (2013). "Child Presence During Psychologically Aggressive Interparental Conflict: Implications for Internalizing and Externalizing Behavior". *Family Relations*, 62, 755-767.
- Perdeci, Z. Gülsün, M., Çelik, C., Erdem, M. ve Kılıç, S. (2010). "Aggression and the Event-Related Potentials in Antisocial Personality Disorder". *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 20, 300-306.
- Pituch, K. A. ve Stevens, J. (2016). *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences: Analyses With SAS and IBM's SPSS*. New York: Routledge.
- Plante, T. G. (2005). *Contemporary Clinical Psychology*, USA: Jhon Wiley and Sons Inc.
- Profeta, Y. (2002). *Çocuğun Davranış Problemleri ile Ebeveyn Çatışmasını Algılayışı Arasındaki İlişki*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Reinherz, H. Z. and Glaconia, R. M. (1993) "Psychosocial Risk For Major Depression in Late Adolescence: A Longitudinal Community Study". *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32 (6), 1155-1163.
- Robbins, S. P. (1974). *Managing Organization Conflict*. New Jersey, Englewood Cliffs: Prectice-Hall Inc.
- Rueter, M.A., Scaramella, L., Wallace, L.E., Conger, R.D. (1999). "First Onset Of Depressive Or Anxiety Disorders Predicted By The Longitudinal Course Of Internalizing Symptoms And Parent-Adolescent Disagreements". *Arch Gen Psychiatry*, 56 (8), 726-32.
- Ryan, M. P. (2008). "The Antidepressant Effects of Physical Activity: Mediating Self-Esteem and Self-Efficacy Mechanism". *Psychology and Health*, 23 (3), 279–307.
- Sakız, E. (2011). *Evlilik Çatışması ve Çocuk Uyum Problemleri Arasındaki İlişkide Duygusal Güvenliğin ve Anne Kabul-Red Algısının Aracı Etkisinin İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Sarıtaş, M. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Gözlenen Zorba Davranışların Aile Sorunlarına Gore İncelenmesi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon.
- Sarstedt, M. and Mooi, E. (2014). *A Concise Guide to Market Research the Process, Data, and Methods Using IBM SPSS Statistics*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). “Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi”. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 61-74.
- Scharf, S.C. (2000). *Gender Differences in Adolescent Aggression: An Analysis Of Instrumentality Expressiveness*, Michigan University Department Of Clinical Psychology. Doctoral Thesis. Michigan.
- Schermerhorn, A.C., Chow, S. M. ve Cummings, E. M. (2010). “Developmental Family Processes and Interparental Conflict: Patterns of Microlevel Influences”. *Developmental Psychology*, 46 (4), 869- 885.
- Schrumpf, F., Crawford, D. K., Bodine, R. J., & Akbalık, F. G. ve Karaduman, B. D. (Çev.). (2007). *Okulda Çatışma Çözme Ve Akran Arabuluculuk Program Rehberi*. Ankara: İmge.
- Sezer, G. (2016). *Lise Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmalarının Depresyon ve Anksiyete Belirtileri İle İlişkisi*. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Sharma G.(2004). “A Comparative Study of The Personality Characteristics of Primary School Students With Learning Disabilities And Their Non-Learning Disability Pears”. *Exceptional Children*, 78, 28.
- Sheeber, L.B., Davis, B., Leve, C., Hops, H., Tildesley, E. (2007). “Adolescents' Relationships With Their Mothers and Fathers: Associations With Depressive Disorder and Subdiagnostic Symptomatology”. *J Abnorm Psychol*, 116 (1), 144-54.

- Shelton, K. H. ve Harold, G. T. (2007), "Marital Conflict and Children's Adjustment: The Mediating and Moderating Role of Children's Coping Strategies". *Social Development*, 16(3), 497-512.
- Solmuş, T. (Ed.).(2010). *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Soner, O. (1995). *Aile Uyumunu, Öğrenci Özgüveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul.
- Sooky Z, Sharifi K., H, Tagharrobi Z. (2007). "The depression prevalence and its related factors in teenagers in Kashan-Iran 2006". *European Psychiatry-Abstract For Poster Sessions*, 22 (86), 246.
- Steinberg, L. (1993). *Adolescence* (3. Baskı). New York: McGraw-Hill, Inc.
- Sturge-Apple M. L., Davies P. T., Winter, M.A. , Cummings, E.M. & Schermerhorn, A. (2008). "Interparental Conflict and Children's School Adjustment: The Explanatory Role of Children's Internal Representations of Interparental and Parent Child Relationships". *Developmental Psychology*, 44(6), 1678-1690.
- Sunar, D. ve Fişek, G.O. (2005). "Contemporary Turkish Families", In Roopnarine J. P. & Gielen, U.P. (Eds.) *Families in Global Perspective*, 169-183, Boston: Allyn & Bacon.
- Şahin, H. (2004). "Saldırganlık Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *SDÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 180-190.
- Şahin, P. N. H., Batıgün, P. A. D. ve Koç, P. V. (2011). *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Depresyon*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Şahin. H. (2004). *Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Şar, A. H. (2008). "Son Çocukluk Çağı Depresyonlarının (7-11 Yaş) Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*.

- Şendil, G. ve Kızıldağ, Ö. (2005). *Evlilik Çatışması ve Çocuk*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şendil, G. (1999). *Çocukların Anne ve Babanın Evlilik Çatışmasını Algılayışı*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Şendil, G. (2014). *Ebeveyn Çatışmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri*. 1. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Şendil, G. (2014). *Çocuklar ve Evlilik Çatışması-Aile Anlaşmazlığı ve Çözümün Etkisi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Şireli, Ö. (2012). *Depresyon Tanısı Almış Ergenlerde Anne Baba Kabul Reddi-Kontrolü ve Aile İçi İlişkilerin Depresyon Şiddetine Etkisi*, Ankara Üniversitesi. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2012). *Using Multivariate Statistics* (6. ed.). Harlow: Pearson Education.
- Tepe, Y.K. ve M. Sayıl (2012), "Ebeveyn Kontrolü ve Ergenin Sosyal İşlevselliği Arasındaki Bağlantıda İlişkisel Saldırganlığın Aracı Rolü". *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (70), 119-132.
- Thompson, M., O'Neill Grace, C. ve Cohen, L. J. (2002). *Çocuğunuzun Arkadaşlık İlişkileri*. (Çev. E. N., Boylu). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Tjosvold D. (2008) "Conflicts in the Study of Conflict in Organizations". In Carsten K. W. and Michele J. G. (ed.) *The Psychology of Conflict Management in Organizations*, Lawrence Erlbaum Associates.
- Tunay, Ş. (2006). *Depresyon ve Kaygı Belirtilerinde Örtüşen ve Ayrışan Özelliklerin Endişe Olgusu Açısından İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çavuşoğlu, Ş. (2006). "Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimi, Yüklem ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler". *Aile ve Toplum*, 64.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- TÜİK. (2016). Evlenme ve Boşanma İstatistikler. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642> (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2017).
- Türkarıslan, N. (2007). "Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları". *Aile ve Toplum*, 9(3), 11.
- Ulu, P. ve Fışıloğlu, H. (2004). "Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Türk Psikoloji Yazıları*, 7 (14), 61-75.
- Ustabaş, S. (2011). *İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Saldırđanlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değışkenlere Göre İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Uysal, Z. (2006). *Çatışma Çözme Eğitimi Programının Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Uzbaş, A. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu ile Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.
- UzBaş, A. ve Topçu, Z. K. (2010). "İlköğretim Okullarında Saldırđanlık ve Şiddet Davranışının Yaygınlığı". *İlköğretim Online*, 9 (1), 93-105.
- Uzbaş, A. (2009). "Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırđanlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değeriendirilmesi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90-110.
- Uzun, Ç. (2013). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon Ve Sosyal Becerilerin Değeriendirilmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Uzun, Ç. (2013). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon ve Sosyal Becerilerin Değeriendirilmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Ülker, G. (2011). *Evlilik Çatışmasının Sıklık ve Yaygınlığının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir.
- Yalçın, İ. (2007). “Ailelerinden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri” *Eğitim Araştırmaları*,7 (26), 209-220.
- Yalom, I. (2008). *Ergen Terapisi* (1.bsk) (Y.O.Şallı, cev). İstanbul: Prestij yayınları.
- Yaşar, V. (2016). *Çocuklarda Depresyon Düzeyi ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Yavuzer, H. (1992). *Ana- Baba ve Çocuk*. (5. Basım). Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2004). *Yaygın Anne Baba Tutumları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2010). *Ana – Baba ve Çocuk*. İstanbul. Remzi Kitapevi.
- Yelkenci, İ. (2013). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Depresyon ile Anksiyete Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlerle İncelenmesi*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Yetişkin, Ş. (2008). *Hemodiyaliz Hastalarının Yeti Yitimi, Anksiyete ve Depresyon Yönünden Değerlendirilmesi*. İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi. Tıpta Uzmanlık Tezi. İstanbul.
- Yıldırım, F. (1998). “Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi”. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 22, 15-32.
- Yıldız, E. ve Erci, B. (2011). “Anne Baba Tutumları ile Adölsan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 6-11.
- Yiğit, R. (2008). *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Depresyon ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya.
- Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurtseven, F. (2011). *Kendine Güven Yaşadıkça: Ruhsal Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: İmge Yayınevi.

Zengin, E.(2008). *Anne baba tutumları ile ergen saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.

EKLER

EK:1 Kişisel Bilgi Formu

1.Cinsiyet:

Kadın: ( )

Erkek: ( )

2.Yaş: (.....)

3. Kardeş sayısı (.....)

4.Anneniz hangi okuldan mezun?

İlk Okul ( )

Ortaokul ( )

Lise ( )

Üniversite ( )

5.Babanız hangi okuldan mezun?

İlk Okul ( )

Ortaokul ( )

Lise ( )

Üniversite ( )

6. Anneniz çalışıyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

7. Babanız çalışıyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

8. Sizce okulda ne kadar başarılısınız?

Az başarılıyım ( )

Orta düzeyde başarılıyım ( )

Çok başarılıyım ( )

EK 2: Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeği (CPIC) örnek maddeler

Her ailede anne ve babanın anlaşamadığı, tartıştığı zamanlar olur. Anne-babaları tartıştığı zaman çocuklar çok farklı duygular yaşarlar. Biz de sizin anne ve babanız tartıştığında neler hissettiğinizi öğrenmek istiyoruz.

Eğer anne ve babanız birlikte, sizinle aynı evde yaşamıyorsa, sorulara, aynı evde yaşarken anlaşamadıkları zamanları düşünerek cevap veriniz.

Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, **Doğru**, **Bazen/Biraz Doğru**, **Yanlış** cevaplarından size uygun olanını işaretleyiniz.

1. Anne-babamın tartışıklarını hiç görmedim.	Doğru	Bazen/Biraz Doğru	Yanlış
2. Anne-babam tartıştıklarında genellikle sorunu çözerler.	Doğru	Bazen/Biraz Doğru	Yanlış
3. Anne-babam sık sık benim okulda yaptıklarım yüzünden tartışılar.	Doğru	Bazen/Biraz Doğru	Yanlış
4. Anne-babam tartışırken çıldırılmış gibi olurlar.	Doğru	Bazen/Biraz Doğru	Yanlış
5. Anne-babam tartıştıklarında korkarım.	Doğru	Bazen/Biraz Doğru	Yanlış

EK 3: Çocuk Depresyon Envanteri (ÇDÖ) örnek maddeler

Aşağıda gruplar halinde bazı cümleler yazılıdır. Cümleleri dikkatlice okuyunuz ve son iki hafta içinde sizin durumunuza en uygun olan cümlenin yanındaki numarayı daire içine alınız.

A) 1.Kendimi arada sırada üzgün hissederim.

2.Kendimi sık sık üzgün hissederim.

3.Kendimi her zaman üzgün hissederim

B)1.İşlerim hiçbir zaman yolunda gitmeyecek.

2.İşlerimin yolunda gidip gitmeyeceğinden emin değilim.

3.İşlerim yolunda gidecek.

C)1.İşlerimin çoğunu doğru yaparım.

2.İşlerimin çoğunu yanlış yaparım.

3.Her şeyi yanlış yaparım.

D)1.Birçok şeyden hoşlanırım.

2.Bazı şeylerden hoşlanırım.

3.Hiçbir şeyden hoşlanmam.

E)1.Her zaman kötü bir çocuğum.

2.Çoğu zaman kötü bir çocuğum.

3.Arada sırada kötü bir çocuğum.

EK 4: Çocuk Saldırganlık Ölçeği (ÇSÖ) örnek maddeler

		Bir çok kere	Birkaç kere	Bir kere	Hiç
1	Son 6 ay içinde kaç defa birine zarar vermek için ona bir şey attın?				
2	Son 6 ay içinde kaç defa birinin dövüldüğü bir kavgada bulundun?				
3	Son 6 ay içinde kaç defa bir çocuğu ittirdin?				
4	Son 6 ay içinde kaç defa birine vurdun ya da tokat attın?				
5	Son 6 ay içinde kaç defa yaralandığın ve tedavi edilmek durumunda kaldığın bir kavgada bulundun?				

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi : 10/04/1985

Doğum Yeri : Kayseri

Eğitim

Lisans : Eylül 2005- Şubat 2011 Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık /
KKTC

Önlisans : Ekim 2014- Mayıs 2017 Anadolu Üniversitesi Spor
Yöneticiliği / Eskişehir

Lise : 2000-2003 Yahyalı Yahyagazi Lisesi /Kayseri

İlköğretim : 1992-2000 Divriği Atatürk Yatılı İlköğretim Bölge
Okulu / Sivas

Çalıştığı Kurumlar

2011-2011 : Şubat 2011- Haziran 2011 Özel Terapi Özel Eğitim ve
Rehabilitasyon Merkezi Psikolojik Danışman / Kayseri

2011-2014 : Mucur Anadolu Öğretmen Lisesi Rehber Öğretmen ve
Psikolojik Danışman / Kırşehir

2014 -2015 : Yahyalı Anadolu İmam Hatip Lisesi Rehber Öğretmen
ve Psikolojik Danışman / Kayseri

2015 ve Halen : Yahyalı Mustafa Koyuncu Anadolu İmam Hatip Lisesi
Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman / Kayseri

İletişim Bilgileri

Mail Adresi : pdr.mehmetdemir@gmail.com

Telefon Numarası : 0537 927 2157